

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egész év 9 fr.
 vidéken felév 5 fr. egész év 10 fr. új pénzben. A lapot
 illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.
 Hirdetéseik közöltetnek soronként 14 új krért.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesz-
 tőnél utjér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utczán
 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: A bőr kórisméje. Dr. Poor Imrétől. — Torokgyík körüli eljárás általában és különösen a párisi gyermekkórházban. (Vége.)
 Dr. Palay. — Hebra tanár kórodája. Szepők és májfoltok. Dr. Schwarzenberg.
Tárca: A pesti egyetemi központi épület tárgyában. — Lapszemelvények. — Vegyesek. — Pályázatok. —

A BŐR KÓRISMÉJE (Diagnosis morborum cutis).

Dr. Poor Imrétől.*

Folytatás.

Azon, legnagyobbbrészt idült kütetek, melyeknek jellegző sajátságairól ez alkalommal fogunk szólni, csaknem mindannyian majd önállólag önszenvi bántalom gyanánt lépnek föl, majd a bujasenyvvel oki viszonyban mutatkoznak. Minthogy a bujasenyves kütetek az önszenvi vagy egyéb kórvegyi bőrbajoktól határozottan különböznek, nehogy félreértessünk, nyilvánítjuk, hogy jelen közleményünkben csupán az önszenvi bántalom gyanánt föllépő kütetekről leend szó, mellőzvé a bujasenyvvel oki viszonyban álló bőrbántalmakat.

3) Pikkelyes bőrbajok (Morbi cutanei squamosi).

A pikkelyek aprók, korpa-alakuak, fehérdedek, könnyen lefoszlók, terjedtebb bőrtájakat foglalnak el; a pikkelyfödte bőrtáj világos élénk vörös; éget és viszket; kedvenczhelye a hajfürtös fej

Korpag (pityriasis).

A pikkelyek, vagy jobban mondva, a kérgecsék (crustulae) aprók, korpa-alakuak, sárgásak, a bőrhöz tapadnak, talapjuk kör-alaku, e körök kisebb bőrtájakat foglalnak el; a kérgecsék által fődött bőrrész lobszerű vörös; csekély égő fájdalmat küöl, e kütég néha csekély láz kíséretében tör ki

Körsés sömör (herpes circinatus).

A kör-alaku vörös és duzzadt talapon nagyobb, egymástérő pikkelyek támadnak; a kütégkörök közepén láthatni az ép bőrt, mely a körülfekvő pikkelyhalmaz miatt mélyedettnek látszik; mindegyik kütégkört lobszerű bőrpír veszi körül; a kütégkör többnyire csonkaszélű, patkóalaku; a törzsök mellső felszínét kedveli; fiatal egyéneknél gyakori; éget és viszket

Pikkelykór (lepra Willani).

Vörös talapon stearinfehér vagy kötaspasz (Mörtel) szürke pont — csöpterületű pettyek támadnak; e pettyek nagyobb, egymáshoz tapadt pikkelyekből állanak, idővel pénz — tenyérvivé nagyobbodnak; a kütetek közepe és széle egyaránt pikkelyfödött, egyes küteteket nem vesz lobszerű bőrpír körül; kedvencz támadási s tartózkodási helye a könyök- és térdtáj, a végtagok fészoldala stb.; idősb egyéneknél gyakori, inkább viszket mint éget

Pikkelysömör (psoriasis).

Halavány talapon erősen odatapadó, nagyobb és kemény pikkelyek. Halhéjag (ichthyosis).

4) Bibiresős bőrbajok (morbi cutanei papulosi), mindannyian viszketnek.

Különálló, vörös, kisebbnagyobb bibiresók (szemölcsök, papulae) a csecsemő egész testén, leginkább az arczon; mérsékelt viszketegség

Tejszemölcs (strophulus).

Majd különálló majd összefolyó, kisebbnagyobb, vörös bibiresók a felnöttek egész testén, kiválólag a végtagok hajló oldalán; a viszketegség sokszor gyötrelmes

Heveny dobrocz (lichen acutus).

A felnöttek egész testén, kiválólag a végtagok hajló oldalán a szabályos bőrrrel egyszínű bibiresók támadnak, melyek majd különállanak majd összefolyanak s mérsékelt viszketést küölnek

Idült dobrocz (lichen chronicus).

A test bármely részén különálló, apró, sötétebb-vörös bibiresók támadnak, az egyes apró bibiresók nem nagyobbodnak ugyan, hanem a közöttök kitörő újabb bibiresók által folyvást szaporodnak s addig terjednek tovább, míg a betegnek teste tetőtől talpig a bőrt sűrűen ellepő bibiresók által dagadt, sötétvörös keményedett fölszínűvé változik; a dagadt bőrfölszín pikkelyekben hámlik le; minél inkább szaporodnak és terjednek az apró bibiresók, annál gyorsabban aszik ki gátolhatlanul a szervezet; éget és viszket

Hebra tanár vörös dobrocza (lichen exsudativus ruber Professoris Hebra).

* Eleje és folytatmánya »OHL«-punk ez évi 14. és 15. számában van közölve. Sz.

Felnöttekben főleg a végtagok és törzs feszítő oldalán mákszemnyi apró, a kergesedett bőrrel azonos szintű bibircsók támadnak a kissé barnult és kergesedett bőrön (melyeket apróságuk miatt könnyebb tapintani mint látni); daczol a gyógykezeléssel; a türehtelen viszketés — kivált éjjel — sebhesztő vakarásra unszolja s nem hagyja aludni a beteget

Viszketeg (prurigo).

5) A göcsös másképp gumacsos bőrbajok (morbi cutanei tuberulosi); se nem fájnak, se nem viszketnek, míg göcsalakokat megtartják.

A göcsök (tuberula), különállók, egyszínűek a szabályos bőrrel; a homlokon, állcsúcson, orron, tarkón és háton, ugymint a faggyumirigyek szokványos lelhelyein legsűrűbben mutatkoznak; a bőr a göcsök táján fényesded, csuszamlós a lobizgatott faggyumirigyek nagyobb mennyiségű váladékától; idestova faggyucsikok (comedones), sokszor genyütűszök látszanak

Göcsös zsirtűszeg (akne tuberosa).

A göcsök összefolynak, dudorokat képeznek, mindenkor vörös-szinezetűek, itt-ott visszértágulatokkal (teleangiectasies) vannak átszöve; kedvencz helyök az orrcsúcs, orrszárnyak s a pofok

Borvirágos zsirtűszeg (akne rosacea).

A szörtűszök meg lobosodnak; a göcsök tehát a szakáll bajusz stb. szálainak alapján támadnak, s ugyanitt csakhamar genyütűszöket, szórhullást eredményeznek

Szörtűszeg (sykosis).

A göcsök fanosodás idején, legtöbb esetben az ábrázaton kivált az orr porcsoványán vagy csúcsán támadnak; a bőr a támadás helyén beszűrődött, érméztelen, barnavörös, s mint ilyen majd egyenletes foltokat (foltos alak), majd összecsoportosuló göcsöket (göcsös alak), később pedig ezek helyén emésztő fekélyeket (fekélyes alak) mutat; a fájdalom fekélyedéssel együtt kezdődik; elpusztítja a lágyrészeket s a porcokat, de a csontot nem bántja (különbség a ráktól); álképlet

Közönséges bőrfarkas (lupus vulg. Willani).

A göcsök soha se másutt mint az arcon, kivált a pofokon és orrháton fészkelnek; a göcslepte bőr száraz, érdes, felszínüleg beszűrődött, és a rajtalevő göcsökkel együtt vörös, a göcsök sűrűen telepednek egymás mellé, s összeforradván tetemesb kidomborodásokat alkotnak; a göcslepte bőrvörösség hasonlít alakra nézve kiterjesztettszárnyu lepkéhez, a lepke testének az orrvörösség, szárnyainak a kétoldali pofvörösség felelvén meg; a göcsök sohasem fekélyednek, E körvegynélküli, fanosodott — fiatalkori bőrbaj többnyire leányokban jó elő; idült lobos kórfolyamaton alapszik

Göcs-sömör (lupus erythematosus Cazenavei.)

A poklosságot vagyis a görögökének nevezett elefántbőrt s egyéb nálunk soha elő nem jövő göcsös bőrbajokat mellőzzük.

6) A bőrnek állatélődiék által okozott

rendellenességei (Morbi cutanei per parasitas animales = epizoa provocati).

A törzs- és végtagok hajlító izmainak oldalán, az ujjak felszínének belsején, az emlők körött, az ülvágányban stb. támadnak mákszemnyi hólyagcsák (vesiculae) vagy tüszőcsúcsú bibircsók (papulae phlyktaenula notatae — ez által különbözik e kütég a dobrocztól —), vagy kisebb-nagyobb genyütűszök (pustulae) alapbeszűrődöttség nélkül (az alapbeszűrődés hiánya által különbözik e kütég a genybúttól), sőt néha mind a három alak együtt mutatkozik; a hólyagcsák, bibircsók vagy genyütűszök között látszanak a külhám alatti csatornácskák rovatai, a kütég lénytani oka a rüh atka (Krätzmilbe, acarus scabiei); a betegnek bőre folyton viszket, e viszketést növeli az ágy melege

Rüh (scabies).

A bőrnek azon rendellenességeit, melyeket a tetvek (pediculi), bolhák (pulex irritans), poloskák (cimex lectularius), szunyogok (culex pipiens) saját szerű szurkálásaik által, a hernyók, hangyák pedig hangyasavas nedvökkel okoznak, kiki ismeri. — A darazsak, méhek, kolumbácsi szunyog (simulia maculata), kollancs (ixodes ricinus) szurásaik által néha terjedtebb, a szurás környékét is ellepő lobot idéznek elő. — Az ázsiaiak medinai bőrkukacza (filaria medinensis), részletes nyirkedénylob vagy szintén bőrlób jeleit küli. — Az emberbőr faggyumirigykéiben fészkelő túsztatka (acarus folliculorum) semmi jelét sem adja mirigybenlétének, legfőlebb itt-ott faggyucsikokat mutogat a bőrön.

7) A bőrnek növényélődiék által okozott rendellenességei (morbi cutanei per parasitas vegetantes-phytozoa provocati).

A hajfürtös fejen részint szalmasárga, részint szennyes-szürke, erősen a fejbőrhöz tapadó kergesek látszanak, melyek körömmel helyeikből kikapartatván, mekkoraságuk- és domborad alakokra nézve hasonlítanak a rákszemhez, a hely pedig, honnan a rákszemalaku kerges elmozdított, kicsinyben a csészének homorad alakjára emlékeztet; a haj lefoszlik; a bántalmazott hajfürtös fej penész-szagot áraszt; a fej kóros kergesei göröcsö alatt Schönleina chorion nevű gombájának csirnyéit (csirnye-spori) ábrázolják

Lépvar (favus).

A haj- vagy szőrszálak krajezár — egész tallérnyi területenkint derékban töredeznek le; e szerint az ily hajcsoportok úgy látszanak, mintha a hajak levolnának e helyütt vagdalva; a letöredezett hajak alapján pikkelyek halmazódnak össze, ezek alatt a fejbőr vörös; mind a letört hajszálakban, mind a bőrlepte pikkelyekben göröcsö alatt a trichophyton tonsurans nevű gombának szálescirnyéire (sporida) ismerünk; gyermekeknél gyakori

Vedlesztő sömör (herpes tonsurans Cazenavei-porrigo scutulata Willani-tinea tonsurans Mahoni).

A haj — vagy szőrszálak lencse — egész tallérnyi területekben gyökeröknél töredeznek ki úgy, hogy a bántalmazott helyeken semmi haj sem látszik, mint-

ha e helyek le volnának borotválva; góreső alatt szintén Schönlein a chorionjának csirnyéivel találkoznak.

Tarló hajmoly (porrigo decalvans Willani-alopecia areata Cazenavei-phyto-alopecia Gruby).

A bőr külháma legtöbbször a törzsön sárgás — egész barnaszínű pikkelyekkel födetik be; e színezett pikkelyek vagy egyenként szétszórva vagy terjedt helyeken egymást érve mutatkoznak; a körömmel levakart pikkelyek alatt a bőr szabályos; enyhén viszket; góreső alatt e gombafaj edényszövetének túlnyomómennyiségű szálaira (filamenta thalli) akadunk. Sokszínű korpog (pityriasis versicolor).

(Vége köv.)

TOROKGYÍK (Croup) KÖRÜLI GYÓGYELJÁRÁS átalában és különösen a párisi gyermekórházban.

Közli Dr. Palay jelenleg Párisban.

(Vége.)

III.

Az utóbánásról.

„Ha az ember a légsőbe jutott, az igazat mondva, nem sokat tesz mi módon jutott oda; hogy a műtét többé vagy kevésbé ügyesen történt, többé kevésbé gyorsan, utóvégre mindegy, csak hogy a nagy vérzést kerülte legyen ki, mivel a vér veszteség igen kellemetlen befolyása a műtétre. — Hátra van a kezelés kérdése, ezen kérdés orvosi és oly nagy jelentőségű, hogy míg némelyek minden betegeiket elvesztik, mások gyakran csak felét“ (Trousseau, Archives gener. 1855.)

Nem csekély szerepet játszik az utóbánás. És ez nem csak a rendelt orvoságok pontos beadásában áll, hanem a minden perczen figyelemmel tartásban. Ezért a városi betegeket naponként gyakrabban meg kell látogatni, s a körüllevőket jól betanítani a csőveli bánásra, annak kivetésére ha megtelik, s ismét visszahelyezésére stb. míg a kórházban erre nincs szükség, ha egyszer jól be lett tanítva a betegápolónő a szükséges eljárásra.

Ha a műtét végrehajtott, az az a cső behelyeztetett, leköttetett és gazzal beborított, néhány korty czukros bor adatik a betegnek. Ha ájulásra hajlandó, ha a végtagok hidegek: mustár tészta tétetik az alsó végtagra, a mell szárazon vagy eczettel dörgöltetik. Igen jó hatású néhány csepp citromlé a szájba cseppentve, mi a betegnek tetszik. Igen gyakran a műtét után nem sokára álom lepi meg a sok ideig nem aludt s műtét által elgyengült gyermeket. Ezt gátolni kell mind addig míg a légzés — vérforgás és test melegsége rendszeren helyre állt, mert különben rossz következtetés lehet. Minden szórakoztatást és izgatást meg kell kísélni a gyermek ébrentartására 1—2 óráig. Bárminő legyen a sebállapotja, legsavas ezüstéleggel érinteni kell, az első 3—4 napon oly ezélből, — hogy a hártvás izzadmánynak itteni lerakódása gátoltassék.

A légzés a csővön át is oly csendes tartozik lenni mint rendszeren állapotban; ha lármás, arra mutat, hogy akadály van az éreztésben; ekkor a belsőt ki kell huzni és kitisztítani, kimosni s ismét visszahelyezni. Ezt szabály szerint ismételni kell mindenkor, minden két vagy három órában a nélkül, hogy a gyermek álma zavartassék.

Hogy az álhártya kiürítettessék, legokosabb a csövet idejekorán s elég gyakran változtatni. Az első változtatás történhetik 24 órával a műtét után, néha hasznos sőt szükséges azt előbb tenni. Megtörténhetik ugyan is, hogy 12—24 órá-

val a műtét után a cső által visszatartott álhártyák nem üríthetvén ki, oly erős fuldoklást idéznek elő, hogy a gyermek élete elvész, ha hirtelen segély nem érkezik. Egy 3 éves kis leánynál 16 órával a műtét után oly erős fuldoklás állott be, hogy az ápolónő maga távolította el a csövet, erős köhögési roham után a kis beteg egy igen erős, egész töltéért képező álhártyát vetett ki és — meggyógyult. — Több hasonló eset adta magát elő a fiuknál is. — Csak azon esetben kell az első változtatást későbbben tenni, ha a műtételnél nagyobb fokú vérzés volt, mivel itt könnyen újra vérzés állhat be.

Az első változtatásnál szükség, hogy a tágitó csipesz jelen legyen. Ekkorra már azon csatorna mely a bőr és a légső között van, meglehetősen képezve van, betöltve a sebnyílás képzékeny izzadmány által, melyet a bőr, bőralatti sejt szövet és izmok izzadnak; a légső nyitás még szabad. — Ha a gyermek nem fuldoklik a cső eltávolítása után közvetlen, meg kell tisztogatni a sebet. Ha ellenben a sebszélek egymásra fekszenek és elzárják a levegő bejuthatását, ki kell tágitni s a csövet behelyezni. Ezen behelyezés rendszeren köhögést idéz elő, mi kedvező az álhártya kivetésére. Ha a köhögés száraz valami sajátságos rezgéssel van egybekötve, nyilvános jel, hogy a seb környékén álhártya repedt le és kijönni készül. Ily esetben a tágitót benn kell tartani s egy kis béketűrést a beteg és orvos részéről, gyakran álhártya kiürítés és szembetűnő könnyebbülés jutalmaz. — Ha a kiürítés magától nem sikerül, az orvos balkézbe fogva a tágitót, jobbjával egy hosszú, görbe-Guersantféle csipeszszel felkeresi az álhártyát. Ekkor behelyezi a csövet, a sebszéleket pokolkövel megilletve. — Legnagyobb része a műtötteknek kiveteti az első változtatáskor a főálhártyát.

A többi változtatások napról napra könnyebbek lesznek, ahoz képest a mint a seb jobban alakul és az álhártya ritkábban képződik.

A táplálás fő-fődolog a műtötteknél, úgy, hogy Trousseau és Guersant állítása szerint, bármily szomorú legyen is a beteg állapota, ha étvágya van, nagy remény lehet gyógyulásához. Az érverés a műtét után apránként erősebb lesz, s nem oly sebes. Később kis izgatottság áll be és erőművi láz csatlakozik a croupal járóhoz. — Ez azonban nem zár ki minden táplálást. Az első nap tej, leves, chokoladé adatik; később táplálók, mint: lágú tojás, hal, csirke, borjúhús, olykor eleget kell tenni a legkülönösebb kívánságoknak, csak hogy a gyermek egyék. Unszolni kell a beteget az étellel, mert legkellemetlenebb körülmény műtötteknél, ha nem akarnak enni, úgy, hogy sokszor fenyegetéshez sőt erőszakhoz is kénytelen nyulni az ember. Egy 6 éves fiút észleltem, kit csaknem meg kellett verni minden evésnél, annyira félt tőle. — Ha a gyermek nagyon erőtelen volna, kína főzet adatik neki s kevés jó veres bor. Különösen vigyázni kell az étel minősége mennyisége és változatosságára, mert a gyermek hamar megunja s azért nem akarja sokszor. — Egy gyermek — ki enni nem akart — 15 nap múlva a műtét után meghaiva, a bonczoláskor szembetűnő jeleit mutatta az éhenhalásnak; igen kicsiny összesüregorodott gyomor, kis ujj vastagságú vékony belek, a vastag belek aránylag kicsinyek s üresek. — A gyermek nem kapott egyebet (a szülei háznál) mint tejet, melyet megunt.

Mint különös bámulatra méltó dolog legyen itt megemlítve, hogy a garatban és szájban levő hártvás izzadmány, mely a légsőmetszés előtt aggodalommal tölté az orvost, a műtét után magától elenyészik helybeli szerelés nélkül.

Belszerelés. Sokan egészen kizárják a belszerelést a műtét után, mások ajánlják. — Igaz hogy a betegség a műtét után természetel hajlandó a gyógyulásra, mivel helybelileg gát vettett neki. — Azonban a hosszas tapasztalás, mely a gyermekórházban tett műtötteknél nyertett, azt bizonyítja, hogy többen gyógyultak azon műtöttek között, kik belsőleg is szereltettek. Átalában a halvsavas haméleg — chloras kali — használtatik légutakban, ha a tak kiürítés nehezen menne, kermes. — A halvsavas haméleg szörpben vagy nagy mennyiségű vízben adatik naponként 1/2—1 nehezék sőt néha több.

Hogy vajjon halvsavas haméleg használata mellett több

beteg gyógyul-e meg, mintha semmit vagy mást használunk? e kérdésre egyenesen felelni szinte lehetetlen. Igaz ugyan, hogy a fiuk osztályában — hol ezen só nem használtatott — aránylag sokkal kevesebb a gyógyulás; de mint feljebb láttuk, igen sok függ a beteg általános állapotától, úgy, hogy csak annyit lehet biztosan mondani, hogy a halvsavas haméleg elősegíti a gyógyulást és mint egészen ártatlan szer minden esetben alkalmazható.

Kórházi befolyás. Hogy a kórházban uralkodó ragályos bajoknak befolyása van a műtöttekre, mondani sem kell. Számos esetek adták elő magokat, midőn a műtött már oly ponton állott, hogy a kórházat elhagyja és akkor ragadtatott meg valamely ragályos bajtól. Mi igen természetes, szörnyű leverőleg hat az orvosra, ki örömmel nézte a seb gyógyulását s betege lábadozását. Ennek elkerülése végett némelyek ajánlották a műtöttek elkülönítését a többi betegektől. Azonban csak hamar meggyőződtek felőle, hogy az elkülönítés még több bajt okoz mint a ragály. Az elkülönítés által okozott kellemetlenségek: unalom, szomorúság és étekundor. A műtötteknek — mint feljebb is mondtam, nagy szükségök van a szórakozásra; mulattatni, izgatni s foglalkodtatni kell őket minden perczen. A gyermek körül a legügyesebb felügyelő sem tudja helyettesíteni a többi gyermekek játékát, ételét, melyet ő oszt, és a melynek látása neki kedvet és étvágyat ad. Hogy tehát a bajon mégis némileg könnyítve legyen, a ragályos bajban levőket el kell tőle távolítani s ágyát lábadozókkal környezni, kik neki bátorítatva a műtött felvidítésére s szórakoztatására, gyakran bámulatos ügyességgel és kedvvel teszik ezen hivatást. Mondhatná valaki, ha ezen eljárás jótékonyan hat a műtötre, nem félő-e más részről, hogy azon lábadozók megkapják a croupot? Ez még eddig soha nem tapasztaltatott a gyermekkorházban.

A cső eltávolítása. Mikor kell a csövet eltávolítani? Ez igen fontos és kényes kérdés, melyre ha valaki általános szabályt akar adni, csak hamar meghazudtoltatnék a betegágnál. — Ha a seb szélei szépen vonulnak össze, ha 24-36 óra alatt semmi jelensége nem mutatkozott az álhártyának, negyedik—ötödik napon lehet megkísérteni az eltávolítást, csak hogy gondoskodni kell azt mindig készen tartani, hogy visszatétehető, ha a szükség kívánja, gondoskodni kell továbbá, hogy a gyermek soha magára — felügyelet nélkül — ne hagyassék. — Különböző kísérleteket tesz az orvos meg tudandó ha a gége szabadabb lett-e, p. ujjával lassanként közelíti egymáshoz a seb széleket, és meglátja, hogy lélekzik a gyermek, kérdéseket tesz, hogy lássa, hogy beszél a gyermek, próbál vele egy égő gyertyát elfúvatni; megkísérli ha valjon a kilégzés alkalmával nem megy-e levegő az orrlíkakon; ígéreteket tesz neki, ha a száján köp. Ily nemü apróbb fogások által megtudhatja az orvos, valjon könnyen megy-e a légzés, ha nem, úgy nem próbálgatja sokáig, hanem más napra halasztja. Ha igen, úgy eltávolítja a csövet, bár a gyermek esenkedik érte — mert már megszokta és nem akar tőle megválni. Azonban nem kell a gyermekben félelmet költeni. Mily vesélyes befolyása lehet a lelki izgatottságnak, mutatja azon példa, mely a Gazette des hopitaux^{54, 55} említettik. Egy 3 éves gyermek hat héttel a műtét után is ellent állott a kísérleteknek. — Végre ígéretekkel sikerült tőle elvenni. — A nap jól telt el, a gyermek beszélt, játszott, midőn történetesen az ajtóval ujját odacsíptetve játszás közben, valószínűleg nem annyira a fájdalom mint a harag miatt néhány percz múlva meghalt. — A bonczolás bebizonyította, hogy helybelileg már semmi baj nem volt, hanem csak a lelki izgatottság idézte elő a halált.

Általában tehát a 4-dik, 6-dik napon történik az eltávolítás, azonban mint feljebb is mondtam, a körülmények határoznak. Én láttam egy 6 éves fiut, kitől 36 nap múlva lehetett elvenni a csövet.

Ha a cső eltávolítottatott, gondoskodni kell, hogy a seb szépen és tisztán hegedjen.

Végre néhány szóval legyen megemlítve, hogy hangyhalvag - chloroform — természetesen soha sem használtatik légszomszészánál következő okokból:

A légsző és hörgők takhártyája a hangyhalvag hatására elvesztve érzékenységét, nem érezné az idegen test — vér, takgyülem — ott létét; és nem ingereltetnék köhögésre, hogy azt ki vesse.

2) A már különben is nehéz légzés egészen fennakadna a műtét végrehajtása előtt.

3) Megmerevedés állna be.

Ez alkalommal megemlíttem, nem mint ide tartozót de jó tudni valót, hogy Nelaton tanár igen ajánlja a hangyhalvag által tetszhalottá váltakat egészen fejökre állítani. Ennek, mint mondja, már többször tapasztalta üdvös hatását, és a napokban nekem is volt szerencsém látni egy műtétel alkalmával, melyről máskor fogok szólni.

HEBRA TANÁR KÓRODÁJÁBÓL.

A szeplők és májfoltok — ephelis et chloasma — és gyógyításuk.

A köztakaró azon rendellenes állapotát mely a főstanyag (pigment) nagyobb mennyiségű összehalmozásán alapszik a Malpighi szövetbe, hol szeplőnek hol májfoltoknak hívják. —

Szeplőnek nevezzük azon apró, gombostőfejnyi és annál nagyobb főstanyag-foltokat, melyek közönségesen az arczon, a fel- és alkaron jönnek elő, de a test minden egyéb részén is előjöhetnek.

A szeplők rendszeren mint apró sárgás pontok jelennek meg s csak azután terjednek szét és képezik az említett nagyságu foltokat. Ily állapotban az egész életen át állandóan megmaradnak; azon állítás, hogy télen elenyésznek és nyáron ismét megjelennek, alaptalan — s ennél fogva a szeplők felosztása is mulékony — evanida — és állandókra — perstans — hibás. —

A köztakaró ezen különös főstése okozatára nézve alig tudunk valamit; csak azt tudjuk, hogy azoknak kik szeplőben szenvednek, közönségesen fehér gyöngéd bőrük és veres hajuk van. Hogy a napvilágnak támadásukra befolyása volna, azt határozottan megezőfolthatjuk, mintán néha oly helyeken is találtak; melyek soha sincsenek kitéve a napsugárainak. Így például Hebra tanár kórodáján szeplőt az alfél körül is láttunk. De a napvilág azokat sötétebbé teszi; s ezért nyár idején jobban láthatók, épen úgy mint házi állatok szőre, mely télen világosabb, nyáron sötétebb színt ölt.

Egy másik neme a főstanyag lerakodásnak a bőrbe az u. n. májfolt — chloasma. E névvel a köztakaró többféle s egymástól igen különböző nemei jelöltetnek. Némelyek vele születtek — congenita — s mind-két nemnél egyaránt jönnek elő; mások csak a nőnemnél észleltetnek s ezek szerzetek — acquisita — és méhfoltoknak — chl. uterinum — neveztetnek.

A méhfoltokról be van bizonyítva, hogy az ivarszervek működéseivel összeköttetésben állanak, ezek rendellenes állapotánál megjelennek s a működési zavar megszűntével ismét elenyésznek. Így némelyeknél már a hősám hosszabb tartama alatt jelennek meg kékes gyűrű alakjában a szem körül, másoknál a terhesség alatt, s másoknál ismét minden nemü méhbántalmaknál. A méhfoltok legkedveltebb helye a homlok, a felső és alsó ajak s a fehér vonal; más testrészekben alig jönnek elő.

Mily szerekekkel birunk ezen főstanyag lerakodások eltávolítására?

Nem akarom itt elősorolni a régiek sokféle kosmetikus szereit, melyeket minden orvos ismer s gyakran rendelni is kényszerítették, de minden siker nélkül, csak azon bánásmódot szándékom felhozni, melyet Hebra tanár alkalmaz s melynek hasznát magamnak is több ízben volt alkalmam tapasztalni.

A szer, melyet H. tanár az ephelis és chloasma ellen évek óta használtat a highalvag — m. sublimatus. — Alkalma-

zására a foltok mindenkor és tökéletesen elmúlnak, de idővel habár lassan és tökéletlenül újra termődnek.

Az alkalmazás módja következő:

A highalvag — grana quinque ad unciam unam alcoholis — oldatába egy a folt nagyságának megfelelő ruhadarab mártatik s az illető helyre tétetvén, azon négy óráig hagyatják, mi alatt a ruha darabot az említett oldatba mártott tépet ecsettel folyton nedves állapotban tartjuk. A művelet után nem sokára e testrész meggyulad, feldagad s jelentékeny fájdalom áll be, mely azonban hideg borogatások alkalmazására vagy a helynek keményítő porrali behintésére elmúlik; néhány nap múlva a régi felhám koromfekete lemezként leválik, s alatta a tiszta fehér új felhám tűnik elő. Ilyetén gyógykezelés egy napig tart, mialatt a betegnek az ágyban nyugodtan kell maradnia.

Sajnos, hogy e szép eredmény csak mulékony, mert néhány hét múlva, ha szeplőkkel volt dolgunk, ismét új apró sárgás pontok tűnedeznek fel, s idővel a régi terjedelmet visszanyerik.

1858-dik év nyári szakában Hebra tanár a highalvag colloidumbani oldatát — hasonlóképen öt szemert egyobon

colloidumra — kísérte meg. A hely egy óra alatt négy-szer kenetett be ez oldattal. E kezelésnél csak nem semmi visszahatás sem észleltetett — de a siker ugyanaz volt.

Rövid idővel ezelőtt esetlegesen egy sokkal egyszerűbb és biztosabb szer nyomába jutottunk. Hebra tanár épen kísérleteket tett iblany füstvénynyel — tinct. jodi — a himlő hólyagok kifejlése megakadályozására nézve az arczon, hogy ott a hegeképzést meggátolja — s ez alkalommal e szert egy leánykánál a szeplő ellen is alkalmazta, melylyel annak arcza egészen el volt lepve. — A kísérlet akkor s azóta már többször is igen jól sikerült; de valjon a szeplők végképen enyésztek-e el, azt csak hosszabb észlelés után tudhatjuk meg.

A szer akként alkalmaztatott, hogy az illető rész két nap alatt 8—10-er az egyszerű jod tincturával beecseteltetett 4—5 nap alatt a régi felhám, minden különös visszahatás nélkül levált, s az új felhám tiszta fehérnek s minden folttal szabadnak találtatott.

Dr. Schwarzenberg.

T Á R C Z A.

Pest, april 27. 1859.

—y— A régi történelem mint kitünő szorgalom példáját beszéli, hogy Euklides minden héten egyszer négy mérföldet tett Megarából Athenebe, csak hogy mesterét Socratest láthassa s tanításában részesüljön. Ily antique de akkor sem mindennapi szorgalomra számítanak úgy látszik az erdősor pártolói, midőn ifjuságunkat az orvosokat, tanárokat és mindennemű iparost és mester embert ily kényszerűség által tevékenységre buzdítani s velök hetenkint egyre-másra kétszer akkora távolságot megjárni akarnak.

Galenus mestersége más életpályákhoz viszonyítva épen nem mondható vonzónak, biztosnak vagy fényesnek; a fenekedés irányában nagyobb, a zaklatások szaporábbak, a felelősség súlyosabb, az emberek, az állam- és a tudomány követelése naponta nagyobbak; — s e követelések irányában az iskolák szervezete, a taneszközök és a tanmódszer még nagyon gyengék, hiányosak és elégtelenek. Az orvosi tudomány csak némileg is kielégítő elsajátítása talán egy orvosi tanintézetnél sem érhető el, s csak kórházi szolgálat, magángyakorlat, utazások, külföldi intézetek látogatása által közelíthető meg. De a növendékek vagyon állapota is rendszeren nem oly fényes, hogy a nagy és folyton növekedő költségeket egy könnyen fedezhetné.

S ez akadályokat még szaporítsuk, a kiképzést minmunkának még nehezebbé tegyük? — Avagy nem nehezítjük-e azt, ha lehetlenné tesszük, hogy a növendék az intézet közelében lakhassék s azt minél gyakrabban látogathassa, ha költségeit növeljük és keresetét csökkentjük, ha azon problematicus pénzösszeg megkimélése kedvéért melylyel talán az erdősoroni tér — de csak is a tér — kevesebbe kerülne, örök időkre egy haszontalan, boszantó adót vetünk ki az intézetre és mind azokra kik az intézetnél működnek, s őket időnkben, vagyonban és ismeretekben folytonos kárvallásra ítéljük. Bizony a pillanatnyi haszon már anyagilag is egyensúlyoztatik a maradó veszteség által. Oly gazdaság mely csak pénzdarabokat tud számlálni s egy nap költségvetésén túl combinálni, s az idő és munka, az összevágó anyagi és szellemi erők értékét megbecsülni nem képes, barbár és kiskoru gazdaság, nem méltó sem civilisált államhoz, sem mivelte és felvilágosodott városhoz.

Lehetne talán példákat hozni fel arra, hogy a tudományos élet meglehetősen lendületnek örvendhet ott is, hol az intézetek egymástól elválasztvák s távol vannak a tanárok és tanulók rendes lakhelyeitől. Bécsben is némileg hasonló viszo-

nyokat találunk 48 előtt s még inkább a reá következő időben, de hogy e szükségszabta szakadást és távolságot valaki a tudományra nézve kedvezőnek találta volna: azt nem hallottuk s saját tapasztalásunk után mondhatjuk, hogy a legszorgalmasabbak épen szorgalmuk miatt rendszeren egyik vagy másik helyen elkéstek s a tanulmányok ilyetén szaggatottsága miatt előmenetelükben kárt szenvedtek.

A multkor az erdősort orvosi tanintézet helyéül alkalmatlannak mondottuk a helyiségnek távolsága s nyomoru, és jövőre is semmi javulással sem kecsegtető lakhatlan környezete miatt, sőt e tekintetben sokkal rosszabbnak bármely más pontnál a város területén, mert akár a József-, akár a Ferencz-, akár a Lipót-város szélső pontjai is sokkal előnyösebbek e tekintetben. — Hátra volna még a középponti épület célja szempontjából azon kérdés, valjon a kórházra, a betegekre és orvosokra nézve nem előnyösebb a hely ilyetén távolsága és környezete?

Kisebb városban közömbös lehet melyik pontján állítatik fel a kórház, miután az semmi esetre messze nem fog esni a város bármelyik részétől, csak feleljen meg a többi kórházra nézve megkívántató kellékeknek. Nagy városban ellenben a betegek szállítására és gyógyítására nézve czélszerűbb lesz a kórházat ha lehet nem a legszélsőbb pontra építeni, vagy ha több gyógyintézet van, azokat nem egy helyen és egy nagy épületben összpontosítani, hanem a város különböző részeire a szükséghez képest felosztani. Így látjuk ezt Párisban és Londonban. Idült kórokban sínlődők, bujakórosak, elmebetegek stb. egészségek kára nélkül szállíthatnak; ellenben heveny betegségekben szenvedőkre, sérültekre, gyermekágyasokra nézve annál jobb — minél közelebb találunk menhelyet, minél kevesebbet szenvednek a szállítás kellemetlenségei által. Az absolut nyugalom mily fontos és gyakran nélkülözhetlen tényezője a gyógyulásnak azt minden orvos tudja, s tudja azt is, hogy ennek hiányában nem egy — akár sérült akár belső bajban szenvedő s különben megmenthető beteg a gyakran elkerülhetlen mozgás és szállítás következtében el hal. Ezt bizonyítják a statistikai buvárlatok is, melyekből kitünik, miként p. sebzettek, tüdőlobosak, cholérában szenvedők stb. aránylag nagyobb számmal gyógyultak ott, hol messzire vitetniök nem kelle.

Jól rendezett kórházaknál az orvosoktól felváltva határozott napokon díjmentes rendelések — consultations gratuites — szoktak tartatni a szegények számára. A humanitás e kötelességének könnyebben lehet megfelelni ott, hol az inté-

zetek az illetők lakhelyétől messze nem esnek, s akkor ha azok a városi terület különböző részein állítottak fel.

De ha egy városban több gyógyintézet van, az ezek és orvosaik közt keletkező tudományos versenyzés elejét veszi a tunya önelégedettségnek is, s ébren tartva a becsületvágyat és szellemi tevékenységet, jótékonyan hat az intézetek tudományosságára és a betegek gyógykezelésére.

A volt polgári kórház fekvése e tekintetben sokkal inkább megfelelt a betegek jóllétének és a város szükségének, mint ha az a Rákos szélén állott volna, s jövőre is sokkal jobban leend gondoskodva Pest városa betegeiről, ha először a gyógyintézetek nem fognak mind és mindenkor összpontosítani egy helyre és egy épületbe, s ha másodszor szemmel tartva a város terjedése irányát, azoknak egy része oda állítatik, hol az a jövő követelményeinek is meg fog felelhetni.

Az erdősor fekvése merőben ellenkezik e világos elvekkel, ellenkezik a betegek jóllétével, a város mostani és jövődéli szükségével. Az erdősor, fővárosunk természetes és szükségképi terjedésénél a Duna mentében, soha célirányosabbá nem fog válhatni, hanem hova tovább annál távolabban esni, s elvégre is egyedüli üdvös hatása (beneficiuma) arra fog szorítkozni, hogy az élők kárpótlásául a halottakat viendheti át rövid uton és kényelmesen az örök nyugalom helyére.

A kórházi orvosokra nézve az intézet távolsága ugyan azon hátrányokkal van összekötve, melyeket a tanároknak nézve említünk, s hogy e hátrányok súlya alatt a betegek s az intézet célja szenvedni fog, az itt ép oly természetes és matematikai következménye a nem eléggé méltányolt tér és idő viszonyoknak, mint ott. Benn az intézetben pedig az orvosok aligha fognak szállást kaphatni — mit mi elvileg célirányosnak nem is tartunk; — és, ha a kórház az erdősorra építették, azt nem is fogják óhajtani, pedig ez esetben legalább néhány orvos ott lakása csaknem szükségképen megkívántatnék.

Mind ezek szerint a központi épület távolságát a város lakható részétől, melyet tanintézetre nézve károsnak találunk, a kórházra és betegekre nézve sem mondhatjuk előnyösnek és ajánlhatónak. Már pedig azok után ítélve miket az erdősor mellett hallottunk és olvastunk, azt kell binnünk, hogy e tér épen csak a város és kórház szempontjából hozatott javaslatba, mi a tervnek ugyan némileg mentségül szolgál, de a központi épület eszméjének és céljának épen meg nem felel. A dolog érdeme szerint világosan a tudomány és az orvosok kiképzése, s a főváros úgy mint az egész haza közegészségi ügyének ez általi biztosítása, a fő és irányadó cél. De a pesti köz-kórház tudományos intézetteli összeköttetése által szinte csak nyerhet, s az öröklött gyámság alól felszabadulván, hathatósan hozzá járulhat a józan gyógyászat honunkban felvirágoztatásához mint a tudomány szakavatott közvetítője s mint az orvosi működés gyakorlati iskolája, milyenre nekünk, hol a növendékek folytonos kórházi szolgálatban nem képeztetnek, elvitázhatlanul szükségünk van.

Nem a mi, de az egyetemes mivel világ nézete és praxisa szerint a kórházak egyszersmind tanintézetek is, s ez egyesítés üdvösen hat mind két célra a tudományra és az orvosok kiképzésére s a betegek gyógyítására. Ezt látjuk Német-, ezt Francia- és főleg Angolországban, melynek fővárosában a magánosok által alapított és fentartott kórházak egyszersmind önálló orvosi iskolák, muzeumokkal, tantermekkel, tanárokkal, melyeken kívül más tanintézetek nem is léteznek.

Ily világos előnyök és döntő tényekkel szemben, nem hogy megczáfolni akarnánk, de megemlíteni is restelünk oly állítványokat melyek szerint az mondatik, hogy „nem a kórháznak van szüksége klinikumokra, de a klinikumoknak kórházra,“ mi habár igaz volna is, a mint pedig nem az — miután mindkettőnek szüksége van egymásra s csak együtt felelhetnek meg céljoknak — még sem döntené el a kérdést az erdősor mellett, miután annak távolsága és fekvése magának a kórháznak sem szolgál előnyére.

Mielőtt egy kórtani és gyógyintézeti épülethely további kellékeinek taglalásába ereszkednénk, vagy is inkább ezen kellékek alapján az erdősor többi tulajdonai felett egy kis

szemlét tartanánk, még egy kérdésen tul kell esnünk, melytől t. ügyfeleinket örömet megkiméltük volna, valjon t. i. a kórház távolsága a várostól s különösen ennek fölépítetése a kerepesi vonalnál nem előnyöse-e a városra és annak lakosságára nézve?

Nem értjük itt az épülethely árát s nem azon netalán jelenlevő körülményt, melynél fogva a város a szóban levő telket ez uton legjobban értékesíthetné, s a többi rendelkezésére álló helyeket más, jövedelmezőbb czélokra fordíthatná, — oly pontok melyek kétségkívül megfontolásra méltók — hanem egyszerűen a kórház befolyását a város egészségi állapotára. — A kérdés nem a mi találmányunk, de miután azt olvastuk, hogy, ha a kórház a város északi határán építették „so würden sich die Mephismen bei vorherrschenden Nord-, West-Luftstreichungen über die ganze Stadt verbreiten,“ s más helyütt ismét: „dass jedes (!) Spital von jeher (!) aus leicht begreiflichen Gründen von der Stadt möglichst entfernt gebaut wurde,“ — azt kell hinnünk, bár mily meglepő legyen-e fölfedezés, hogy vannak emberek, orvosok, kik azt tartják, hogy a kórházak nem saját levegőjük építésben tartása, hanem a városi-bűzhőd-t-lég meg nem rondítása s a kórházban ragályok továbbterjedésének megakadályozása végett állítatnak fel — minél távolabb a városoktól. — Honnan merítette az illető ur e tapasztalatokat, mi el nem képzelhetjük; miféle lényeknek tartja ő a mephismákat, azt még bajosabb volna meghatározni, de a nézet minden esetre bántalmatlan sajátja fog maradni. — Tudunkkal még a Rokus kórház legesküdtebb ellensége sem mondhatná azt joggal, hogy a környéket ragályozta és megfertőztette volna, holott abban mindnyájan örömet megegyezünk, hogy minden hiánya mellett is nem egyszer törte meg a járvány és ragályok vészes hatását.

Ha az illető orvos ur őszintén csak igazat akart volna mondani, nem mondott volna annál többet; mert, hogy „minden kórház mindenkor minél távolabb építettett volna a várostól azon könnyen megfogható okoknál fogva“ az egyszerűen nem igaz. — Mi nem vagyunk oly jártasak a kórházak történelmében, hogy az orvos ur ebbeli apodiktikus állítását minden kórházra nézve megczáfolhatnók, de ha ő a másoknak oly szerényen ajánlott autopsiának csak egy kis hasznát tudta volna venni, hivatalos járatában vehetett volna észre jobbra is balra is olyan kórházakat, melyek a várostól — nem minél távolabban építettettek.

Valóban nem egy zigzagos város és városrész örömmel látná ha a korhad, élvezetlen kipárolgással telt, sötét és elcsenevészett lényektől lakott utcák és sikátorok helyén kórház emeltetnék, de olyan milyent London háztömekegében eleget látunk, tág udvarokkal s árnyas sétákkal, mint a tisztaság és rend példányképeit s az ép és üdítő levegő reservoir-jait. Hanem

*Qui variare cupit rem prodigialiter unam
Delphinum sylvis appingit, fluctibus aprum*

az még a kórház mephismáitól is félti Pest városát s a színház erkölcs veszélyeztető szomszédságától az ifjúságot!

Martius-havi szemle a pesti sz.-gyermek-kórházból.

Martius lefolyta alatt a gyermek-kórházban a járólagos betegek száma 370 új beteggel szaporodott, tehát 94-el több mint februárhóban. Nemre nézve volt: 167 fiu és 203 leány; korra nézve: 122 egy éven alól, 115 1-től 3-ig, 93 3-tól 7-tig és 40 7-től a 14 évig; budapesti volt 335, vidéki 35. Kórodai ápolásban részesült 59 beteg, ezek közt visszamaradt volt februárhóról 23, új felvétetett 36; elbocsáttatott gyógyulva 25, javulva 3, meghalt 0, ápolásban maradt aprilis-hóra 31.

A halálozási arány (Mortalitáts-Verhältniss) nem

csak a kórodailag ápolts betegeknel, kik közt több súlyos eset volt, hanem a járólagosaknál is kedvezőnek találtatott; a legnagyobb felvételi szám volt mart. 14., 17., 19., 23., 21., 29., 28., 22.

A kör csoportokat illetőleg volt: agybántalom 5, ideg bánt. 4, szemb. 28, fülb. 10, orrb. 2; bántalom a légzési szervekben 90 (és pedig 2 gégehurut, 1 izzadmányos gégeleob, 26 hörghurut, 18 hörglob, 20 tüdőlob, 5 mellhártyalob, 1 tüdő légdag s tüdővérzés, 3 tüdőgümő kór, 2 hangrés-göres, 11 hőkhurut); edény- és mirigyb. 11, száj- és garatürb. 18, emésztési szervekb. 47, húgy-ivar-szervek b. 26, heveny kütég 4, idült borbántalom 10, sejtiszövetlob tályog, fekély, üszök 25, csontbántalom 16, ízületi b. 15, táp- és vérsenyv 55, sebzés 4.

Több nevezetes eset közt említést érdemel egy a g y r á z ó d á s 4 1/2 éves leánykánál, kinél e kór állapot egy első emeleti folyosóról az udvar kövezetére történt esés által idéztetett elő. A beteg 2 órával az esés után vétetett fel az intézetbe még folyton tartó nagy foku orr- s balfülvérzéssel; a fej bal oldalán kiterjedt zúzódás volt jelen, nevezetesen az egész bal homloktáján felbőr lehorzsolás vérző felülettel; a szemöldív külső részén egy 1/2 hüv. hosszú, a csontig terjedő, haránt vérző seb, mely körül a lágyrészek annyira megdagadtak, hogy a szemteke nem vala látható; a fej baloldalának többi részein szintén kiterjedt vérömlenyek találtattak a bórallati sejtiszövetben, és több kisebb foku a testbőr más helyein. Ezen állapothoz járult gyakori vérhányás, nehéz fejtartás általános izom lankadtság, tárgult láta, álmoság fölretteggéssel és félrebeszéddel, rendetlen érütés, 72 egy perczen. A szerelés jeges borogatásokból állott. Következő napon mérsékes lázas tünetmények mellett nagyobb nyugtalanság, folytonos félrebeszélés, felsikoltások, fogcsikorgás, ismételt hányás, s 3-dik napon többszöri ránggörcsök (convulsio) is jelenkeztek, mind annyi körtünetei a fejlődő lobos agybántalomnak. Folytonos jeges borogatások mellett, 12 szemer édes higany — calomel — 12 porban rendeltetett s 4-ed napon még 8 nadály is alkalmaztatott. 6-dik napon a tünetmények engedni kezdtek, az eszmélet visszatért, az érütés rendesebb lett; a seb genyedni s a fejbördagohadni kezdett. Ezentul egyszerű szerelés mellett a leányka állapota mindinkább javult, s a betegség 15-dik napján egészségesen haza bocsáttatott.

Egyéb sérülések közt előfordult 5 csonttörés és pedig 3 kulcsosont és 2 alsonttörés; az elsőknél a gyógyulás a legegyszerűbb bekötés mellett történt, complicált kötések — mint a Desault-féle kötés — gyermekektől ritkán türetnék; az alkartöréseknél — ugy mint általában minden törésnél, hol nincs különös ellenjavalat — a dextrinkötést alkalmaztuk.

Észlelésünk tárgya volt ezen hó lefolyta alatt több kiterjedt sejtiszövetlob tályogképződéssel, leginkább ujszülötteknél az élet első heteiben; a tályogképződés többnyire már 2-dik, 3 dik napon a lob fejlődése után állott be, s hol lobellenes szerelés kezdetben nem alkalmaztatott s a tályog idejekorán fel nem nyitattott, vagy a kised senyves aszkóros vala, ott az üszkösödés a lágy részek nagy pusztításával következett be. — Ily sejtiszövetlob után egy 6 hetes fiucsánál a bal halanték és szemtáján egy sötét-vörös ököl nagyságú, körte idomu, hullámzó dag fejlődött, mely 3 hüv. 3 von. hosszú és 2 hüv. 3 von. széles vala, szélesebb része a szemtájt, nevezetesen a szemhéjakat lepte el, vékonyabb hátsó része pedig a bal falcsont tájba ment át. A szemtekének mi voltát megvizsgálni nem lehetett, s mivel a dag már a születés utáni első hétben fejlődni kezdett, s így már 5 héttől tartott, elegendő okunk vala a szemteke épsége iránt kétkednünk. A tályog a legmagasabb helyen, a felső szemhéjon felnyitattott s 2 1/2 obon szenyas sárga geny ürülvén ki, az egész táj lelohadt; most már a szem vizsgálata is sikerült s kiderült hogy az mind ekkorig egészen ép. Nyomkötés és hideg borogatások mellett a gyógyulás rövid idő alatt történt.

Egy 4 hónapos leánykánál 6 nap alatt a sejtiszövetlobból fejlődött tályog a nyak egész mellső részét lepte el, úgy hogy a hullámzás az egyik csecsnyujtványtájtól a másikig terjedett; a bőr barnás-vörös, itt-ott már szederjes színezetéből

nagyobb foku üszkösödéstől lehetett tartani; miért is a tályog felnyitattott s nagy mennyiségű chocoladeszinű geny, ürülvén ki, a nyakra még hideg borogatások alkalmaztatottak, melyek alatt a tályog falai összehuzódtak, az üszkösödés megakadályoztatott s a gyógyulás bekövetkezett. — Hasonló nagy kiterjedésű tályog e tájon egy 18 napos leánykánál 2 nap alatt fejlődött; — egy 14 napos fiucsánál pedig a keresztcsonttáján; itt a kórisme, egy lehető hasadt gerincz (spina bifida) tekintetéből, több nehézséggel járt s irányadásul leginkább a baj keletkezése szolgált; a jó sikerű szerelés mindkét esetben a fentebbi volt; — az utóbbiban nagyobb foku köldökvérzések is jelenkeztek, melyek ellen pokolköveli edzés alkalmaztatott.

Néhány elhanyagolt kisedben, nevezetesen egy aszkóros 3 hónapos leánykánál ezen bajt igen kiterjedt üszkösödés a jobb felkaron, és jobb oldalu tüdőlob követé; egy 2 hetes leánykánál pedig a mellkas egész mellső részén a lágy részek üszkösödés által pusztitattak el; mindkettő járólagosan orvosoltatván, a halálos kimenetel itt bizonyos volt. B.

L A P S Z E M E L V É N Y E K.

A guaco mint helybeli szer a bujakór ellen.

A guaco Indiában terem. A benszülöttek, leveleinek nedvét mérges csipések és mérgezett nyilakkal ejtett sebek gyógyítására használják. Gomez gyógytudor, a valencia-i katonai kórodában, számos kísérleteket tett ezen növény leveleinek és héjának főzetével a bujakór ellen, melyből e következő kivonatot közöljük:

1) Egy 23 éves katonánál nyolcz napra egy gyanus közősülés után a monyhátán bujakóros fekély mutatkozott. Négy napon át csak helybeli enyhítő szer, ezután guaco főzet alkalmaztatott, mely félóráig tartó heves égetést idézett elő. A genyedés azonnal kevesbedvén, a fekély szélei lesüppedtek, és jó indulatu sarjadás következett. Tizennegyedik napon a hegedés teljes lón.

2) Két napitakárnál (Blennorrhagie), telített guaco főzetnek naponként kétszeri beföcskendése élénk fájdalmat okozott; de már a harmadik belövelésnél a takár tetemesen alább hagyott, és a negyedikre egészen megszűnt.

A beföcskendés azonban gyengébb oldattal folytattatott melynek elhagyása után nyirkosság és gyenge izzadmány mutatkozék. Utólagosan kopaiva balsam rendeltetett, melynek használatára, a szerelés tizenkettedik napján a gyógyulás teljesen bekövetkezett.

3) Egy huszonhárom éves katona egy a makk és fityma közötti fekélylyel, takárral és megkeményedett lágyék dobbal véteték föl. A takár tiz nap alatt rendes szerelés folytán elmult; de a dob, daczára az iblany belső és külső használatának folyton nőtt; genyedés állott be, sipoly alakult és a fekély petyhüdt alakot nyert.

Az oszlató ír — ungu. digestivum, — valamint a pokolköveli égetés, és a highalvaggali — merc. corros. — mosások, legcsekélyebb javulást sem idézhettek elő. A guaco használata gyors hegedést hozott létre.

4) Hegedésre hajló fekélyes dob, két hüvelyknyi bőr alatti sipolylyal szövetekezve.

A dob tizenkét napi rendes kezelésre, behegedt; de a sipolyban, daczára az illatos bor- és légsavas ezüstéleggeli beföcskendéseknek, bőséges genyedés mutatkozék. Egy hónapi sikertelen kezelés után, a guacohoz kellett folyamodni, melynek beföcskendése még a légsavas ezüstélegénél is fájdalmasabb égetést okozott; a genyedés már a következő napon kevesbedett, a daganat fogyott, és rövid időre gyógyulás következett be.

5) Husznapos bujakóros fekély, genyedő dobbal.

A fekély rendes szerekekkel meggyógyitattott, mig a dob minden szerelésnek ellenálló petyhüdt fekélylyé változott. A guaco alkalmazása, a már említett tünetek előidézése után,

gyógyulást eredményezett — noha elsőben bőségesen genyédést okozott.

Ezen észlelésekből Dr. Gomez azt következteti, hogy a guacofőzet, külsőleg alkalmazva, hatályos ingerlő szer, mely módosítja a szövetet és sietteti a hegedést.

A guaco ajánlatik még: a pokolvar (anthrax), az arcz verhenyes himlőkéi és a mérges marások ellen.

Kertvélesy Pál.

Hámsejtek — Epithelialzellen — a gyermekágyilázban szenvedők vérében.

Donders orsóalaku, fősteny nélküli sejteket fedezett föl a gyermekágyi lázasok vérében melyeket ő az edények belső faláról levált hámsejteknek tart. Dübene tényét a gyermekágyi lázban meghalt betegek vérében constatirozta, s valamint a számos szintelen vértestecskét is melyeket Donders hasonlóképen észlelt volt. Vogel egy körömméreg — panaritium — következtében genyérben meghalt betegnél hasonló hámsejteket talált, melyek nagyobb edény hámsejtekhez feltűnően hasonlítottak. Ezen sejtek természete fölött kétség nem lehet, miután az alak különbség a histologia által be van bizonyítva s fősteny mindenütt előjöhethet, hol haematin van jelen. E behámsejtek melyek a vér folyama által tova vitetnek valószínűen okai a gyermekágyi láznál és genyvérről — Pyaemie — gyakori vérrög — thrombus — és tályogképződésnek. — Ez új lépés volna a gyermekágyi láz mechanikai támadása megfejtésében, melyet Virchow követ. Donders emlékiratában azt mondja: „Az egész vér vegyileg meg van változva; megmástitott — modificirte — alkotórészek behatottak a vérral az edények benseő hártájába, s feloldották a behámsejtek köntanyagát.“ De Donders még tekintetbe sem vette azon jelentékeny változásokat melyeket a méhedényeknek a szülés után szenvedniök kell, s melyek talán ép oly fontossággal bírnak e kórfolyamatnál mint a vegyi változás. Ez edények t. i. a terhesség alatt minden irányban ki vannak tágitva, s a szülés után sokkal kisebb terimére összehúzódznak és sebesen elszorvadnak, mit az edény töredékek egy részének egyenes fölvétele nélkül a vérbe alig képzelhetünk, habár legnagyobb része a hetiszám által távolítottatnék is el. (v. Dübens. Leist. des Microscopes. Aus dem Schwed. von Dr. Tutschek.)

Mész-olajos ír orbáncznál.

Dr. Tournie azon hasonlóságnál fogva mely orbáncz és könnyebb égetések közt létezik, az előbbinél ugyan azon szert megkísérelte, mely az utóbbinál jótékonynak bizonyult, t. i. mondola- vagy más olaj és mésviz — aqua calcis — keverékét. Ezen ír minden helyre és minden kiterjedésben alkalmazható s a betegeknek igen kellemes valamint jó gyógyhatásu is. (Gaz. des Hop. 1859. 30. sz.)

Glycerin mint iblany — Jod — oldószere.

Külső használatra az amerikai orvosok a glycerint eléje teszik a langnak — alcohol — minthogy csak igen lassan párolog el. (Boston Journ. med. Times 1859. april 2.)

V e g y e s e k.

Pest, aprilis 29-én, Czermák, Discher és Semmelweis egyetemi tanárok mint a pesti orvos-tanári testület kiküldöttéi mult héten a m. cs. bel-és oktatás-ügyi minsteriumnál tisztelkévén egy terjedelmes emlékiratban a tanári testület véleményét az erdősoron netalán felépitendő orvosi

tanintézet céliránytalansága iránt benyújtották. A ministerek ő. Exc. ígérete szerint újabb bizottmány fogna kineveztetni a helyiség megvizsgálására. — A sebészeti és szülészeti kóroda áttétele az állatgyógyintézetbe még nincs elintézve, reméljük — hogy az üdvös intézkedés ellen semmi új és váratlan akadályok nem merülnek fel.

Bécs. A bécsi cs. k. kat. gyógyszerkezelési igazgatóság (Milit.-Medicam.-Regie-Direction) felhívja az okleveles gyógyszerészeket hogy a katonai gyógyszerési osztálynál mint járulnokok — Accessisten — 432 frt. o. é. évi díj mellett szolgálathatnak lépjenek.

— A bécsi József-Akademia 5. éves orvos és 3. éves sebész növendékei szükség esetén mint táborigyógy- és illetőleg alorvosok fognak alkalmaztatni. (Med. Wschrift.)

Az Oest. Zeits f. p. Heilkunde biztos értesülés szerint írja miként a m. hadi főparancsnokság intézkedése folytán polgári orvosok is fognak illető hatóságaiuk útján felszólíttatni kórházakbani szolgálat tételre a háború tartama alatt valamint egyenes belépésre is a táborigyógyi szolgálatba. Hallomás szerint az orvos-sebész tudorok napidíja 5 frt, a sebészeké 3 frt. o. é. leend.

† Dr. Begin tanítása és művei által egyike a korabeli francia sebészlet legügyesebb, legokosabb és legbuzgóbb terjesztőinek februar hó 15-kén élete 66. évében agyvérömlenyben meghalt.

Heti kimutatás a pestvárosi köz-kórházban 1859-iki april. 21-27-kig ápolat betegekről.

	Felvéte.			Elboos.			Meghalt			Visszamaradt					
	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.	Összeg
	férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők				
April. 21-kén.	8	11	19	4	10	14	1	5	6	235	237	1	—	20	493
” 22-kén.	6	4	10	4	1	5	1	2	3	236	238	1	—	20	495
” 23-kán.	8	4	12	14	7	21	2	—	2	228	235	1	—	20	484
” 24-kén.	3	5	8	6	1	7	2	1	3	222	237	2	1	20	482
” 25-kén.	9	7	16	8	3	11	2	1	3	221	240	2	1	20	484
” 26-kán.	17	9	26	17	11	28	—	3	3	221	235	2	1	20	479
” 27-kén.	12	9	21	11	7	18	2	1	3	220	236	2	1	20	479

A napi létszám e héten is folyton fogyott, — a betegforgalom azonban tetemes volt; — a gyógyulás és halálozás után történt nagyobb fogyaték a tetemesebb felvétellel egyensúlyozva lett. — A légzési szervek idült kórnevei mellett a bélhuzam hurutos és lobos bántalmi fordultak elő kiválóan nagyobb számmal.

P á l y á z a t o k.

Segesvárt — Schässburg — Erdélyben az id. járási orvosi állomás 420 frt. o. é. évi díjjal betöltendő. Folyamodhatni május hó 15-ig a cs. k. kerületi hatóságához Nagy-Szebenben.

Szerdahelyen — Reussmarkt — Erdélyben a községi orvosi állomás megürült. Évi díj 315 frt. o. é. 21 frt. szállás-pénz, 8 köből gabona és 12 öl tüzelőfa; ezenkívül évenként 210 frt. o. é. a járás-orvosi egészségügyi szolgálat tételéért. A pályázó orvos-tudorok kellően felszerelt folyamodványaikát május hó 15-ig a cs. k. járási hatóságnál Szerdahelyen nyujtsák be.

Szerkesztői levelezés.

Dr. Stadler Antal, Dr. Wiener S. Dr. Beck Gy. és Döbler J. uraknak az elmaradt számok megküldettek. Dr. Horváth János ur lapja Boros-Jenőre címeztetett.

Előzetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egészév 9 fr. vidéken felév 5 fr. egészév 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Hirdetések közöltetnek soronként 14 új krét.

Megjelenik minden Vasárnap.
Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél új tér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: A bőr kórisméje. (Vége.) Dr. Poor Imrétől. — Skoda tanár kórodája. A szív physikaliz vizsgálatáról (Vége.) — Közli Fürst Lajos. — Könyvismertetés: Dr. Horn; Lehrbuch der Geburtshilfe für Hebammen. VI. Aufl. von Dr. Fr. Bartsch. Ismerteti Dr. Maizner János. — Gyógyszertani közlemények.

Tárca: Don Carlos spanyol herceg. Dr. Ditrich után közli Dr. Lyachovics J. — Le Docteur Noir. — Vegyesek. —

A BŐR KÓRISMÉJE (Diagnosis morborum cutis).

Dr. Poor Imrétől.

(Vége.)

Második osztály. A hígtermékü bőrbajok (morbi cutis secernentes.)

1) A bőr csupa savót választ el (productum secretionis est serum).

Köles-apró hólyagesák csoportokban elhelyezve, — magánosan soha; — a hólyagesák alapja vörös, tartalma eleinte tiszta, átlátszó, aztán csakhamar zavaros savó, mely néhány nap alatt kiszáradván, a hólyagesák csoportját kérgecs-csoporttá változtatja, a beteg a hólyag csoportok helyein égető és szuró fájdalmat érez; kifejlődése többnyire heveny mintegy szakszerű (typica), sokszor lázas.

Sömör (herpes).

Huzamosan izzadó bőrrészekeken köles-apró részint magányos, részint összefutó hólyagesák alapvörösség nélkül; enyhén viszketnek.

Jeli köleg (miliaria symptomatica).

Ugyanez megelőző lázas és szakszerű kifejlődéssel s heveny-küteget jellegző rohamszerű lefolyással; Olaszországban otthonos.

Önszenvi köleg (miliaria substantiva).

A törzs és végtagok hajlító izmainak oldalán s az ujjak felszínének belsején stb. mákszemnyi hólyagesák egyéb jellegeikkel, melyeket a 6) szám alatt sorolánk elő.

Hólyagesás rüh (scabies vesiculosa).

Köles — egész lenesényi, különálló hólyagesák; később a hólyagesák helyén a bőr pontozott vörös és duzzadt, belőle ruhaszemnyező savó szivárog ki tetemes mennyiségben; viszkető égetést küöl.

Izzag (ekzema).

Borsó-, mogyoró- vagy ökölnagyságú több hólyag támad a bőrön; e hólyagképződés időközönként ismétlődik; a bőrhólyagok savótartalma eleinte tiszta,

később megzavarodik (genyed); ezen a szervezetben mélyen rejlő általános bajnak későbbi és veszélyesebb szakához szenvedő jellegű láz társul.

Bubor (pemphigus, pompholix).

2) A bőr genyes savót választ el (productum secretionis est serum purulentum).

Az izzag hólyagesái közé genytüszők vannak hirtetve; az izzaghólyagesák tulnyomó mennyiségűek.

Fakadékos izzag (ekzema impetiginodes).

3) A bőr csupa genyt választ el (productum secretionis est pus).

A heves láz támadásának negyedik napján gyorcsorva légesőhurut és súlyos gégebántalom kíséretében megdagad a beteg bőre előbb az arczon, törzsön, aztán a test egyéb részein; a dagadás helyein csakhamar rózsacs-alaku vörös foltok tünedeznek elő, melyekből a bőrszövetben mélyen ülő s a felszínre nyesett kupalakban emelkedő göcsök válnak, a göcsök tetején előbb hólyagesák, a küteg kitörés hatodik napján pedig horpadtesucsú genytüszők fejlődnek ki; a genytüszők sűrűen helyezvék, csaknem egymást érik, sokhelyütt összefolynak, alapjuk mély, beszűrődött, keményded; — a genyfölszívódás közben a kütegnak eddigi láza rázóhideggel párosul; a pörkképződés idején a küteggérgecsék alatt a bőr sokszor fekélyedésnek indul, s ha hegedés jö létre, kivájjott rut hegek maradnak vissza; e mindig heveny kütegnak szakszerű (typica) lefolyása van; mintegy négy hétig húzódik.

Himlő (variola).

A mérsékelt láz támadásának negyedik napján szintén mérsékelt gégebántalom kíséretében csupán az arczbőre dagad meg, a test egyéb részein legfőleggyöngye duzzadás mutatkozik; a duzzanat helyein a bőrszövetben sekélyen ülő s a felszínen nyesett kupalakban emelkedő bibircsók, ezek tetején hólyagesák s később horpadtesucsú genytüszők fejlődnek; a genytüszők csupán az arczon helyezvék sűrűen, itt-ott össze is folynak, a test egyéb részein a genytüszők el-

szórtan mutatkoznak; a genytszök alapja fölszintes, be nem szürödött; ha a küteg teljesen kitört, a láz megszűnik; genyfölszivódás közben ha csekély láz mutatkozik is, ez sohasem jár rázóhideggel; a genytszök kérgecsei alatt fekélyedés létre nem jő, azért kivájt hegek sohasem támadnak, hanem a pörkhullás alkalmával mulékony kupszerű vörös bibiresókat láthatni az eloszlott genytszök helyein; lefolyása szakaszerű; két hétig tart; — (csupán a védhimlővel beoltottakon jelenkezik). **A l h i m l ő** (variolois).

Láz nélkül vagy együtt támad a csekély lázzal; légutak vagy belek hurutja vagy mindakettő lehet jelen; idestova a testen szabály és rend nélkül vörös foltok s ezeken lencsényi hólyagesák támadnak, e hólyagesák nem birnak horpadt csúcsesal, vizenyős tartalmok lassankint megzavarodik s néha tökélyes genytszöt képeznek; a genytszök alapja nincs beszürödve, ugyanezek csak elszórtan, összefolyás nélkül mutatkoznak; az előbbi genytszök elszáradtával itt-ott ujak törnek elő; a genyfölszivódás lázat soha sem eredményez; a genytszök vájt hegeket sohasem hagynak maguk után; egy-egy kitörés gyógyulása nyolcz napig tart, azonban ismételt kitörések által két havig is elhúzódhatik. **B á r á n y h i m l ő**, **h i m l ő c z e** (varicella).

A homlokon, állésúcon, orron, tarkón stb. göcsök támadnak, melyeknek egy része lassudon genyedvén genytszöket képez stb. (a többi mint főnebb 5) alatt a göcsös zsirtüszegben).

G e n y t ü s z ö s z s i r t ü s z e g (akne pustulosa).

A hajlító izmok oldalán, az ujjak közbelső fölszínén, ülvágányban stb. magánálló genytszök; az ágy melegében növekedő heves viszketés stb. (mint a rühnél a 6) sz. alatt). **G e n y t ü s z ö s r ü h** (scabies pustulosa).

A hajak és szőrszálak gyökeinél genyedő göcsök; láznélküli idült baj. **G e n y t ü s z ö s s z ö r t ü s z e g** (sykosis pust.)

Mákszemnyi genytszök (pörs, achor), továbbá kendermag—lencsényi genytszök (pattanás, psydracion) láz nélkül támadnak, idült-lefolyásuak, itt-ott összefolynak; a pörkképződés szakában vagy apró sárgás kérgecseket (pörs), vagy nagyobb zöldellő szinezetűeket, szögleteseket (pattanás) képeznek; nem égetnek, sem viszketnek.

F a k a d é k, **r e c s e t** (impetigo).

Borsónyi — rézkrajczárnyi, tehát legnagyobb genytszök, melyek lobvörös alapon ülnek, magánálló, többnyire elszórtan a végtagokon jelenkeznak; a genytszök alapja sokszor kifekélyedik; a genytszö-kéreg nagy, tömött, szürkésbarna, köralaku, erősen tapad a bőrhez; a kéreg lefoszlása után vájt-közepü heget hagy vissza.

G e n y b ú b (ekthyma).

4) A bőr evet választ el (productum secretionis est sanies); kórvegyes egynekben jő elő.

Magánálló, nagyterjű genytszök beszürödött kékvörös talapon; a genytszök tartalma szennyes ev;

a kiszáradt genytszök nagyterjű, barna, köralaku kérgeket alkotnak, melyek alatt a fekélyedés dul; kedvenzhelye az alvégtagok.

K ó r v e g y i g e n y b ú b (ekthyma kachecticum).

Borsó — egész diónagyságu, idestova összefolyó bőrhólyagok, melyeknek alapjuk nincs beszürödve, nem is vörös; a hólyagok tartalma eleinte eves savó, mely csak hamar eves genynyé fajul el; a kiszáradt hólyagok széles de sekély, feketésbarna kérget képeznek, melynek leválása után a fekélyedő bőrből ruhaszennyező eves nedv szivárog.

E v h ó l y a g (rupia).

5) A bőr zsiradékot választ el (productum secretionis est sebum cutaneum).

A bőr faggyumirigyei tulságos zsiranyagot választanak el; a faggyumirigykék nincsenek meglobosodva; a sűrűdött bőrfaggyu betömi mirigykéinek kivezető csöveit, a faggyu a bőr fölszínén bemocskosodván sok fekete pontot (faggyucsikok — comedones) láttat, melyek köröm közt nyomtatván, sajtkukacz-alaku zsircsikot mutatnak; homlokon, orron, állésúcon leggyakoribb. **P o n t a l a k u z s i r t ü s z e g** (akne punctata).

A bőr tulságos zsiranyagot választ el, mely meg nem sűrűsödven, a bőr fölszínére ömlik ki, itt a levegővel érintkezvén megbarnul, összetapad, s a homlokot, állésúcot, pofokat stb. szennyes álarcz gyanánt lepi be. **F a g g y a s z s i r t ü s z e g** (akne sebacea).

Az előrebocsátott kórjellegző ábrával befejezők kórismeit rovatunkat. Hogy e kórismeit rovatot sikerrel lehessen használni, mindenek előtt, mint főnebb említők, azt kell eldönteni, vajjon a kérdésben forgó küteg választ-e el valami többékevésbé hig avvagy szárazanyagot vagy nem? Tegyük például, hogy tőlünk orvosi tanácsot kér bizonyos beteg, kinek alszárain nyolcz nap óta vörös foltok mutatkoznak s napról-napra szaporodnak. A bőrbajok foltos alakja mint váladékot nem nyújtó küteg, a száraztermékű bőrbajok közé tartozik. Ezt tudván, kérdjük, vajjon az alszáron levő foltok élénk — avvagy sötét-vörösek-e? ujjnyomásra eltűnnek-e? megvizsgálván tüstént észleljük, hogy az alszár foltjai barnavörösek, állandók azaz ujjnyomásra el nem oszlók. Ezeket tudván, a tizenegy foltos küteg közül nyolcz fajtát bizton kizárhatunk, s ráakadunk az alszárküteg keresgélte kórisméjére az egyszerű tarjagban, Werlhof tarjagában, vagy a sülyben a főnebb említett kórjellegző egyedi sajátságok nyomán. — Vegyünk más példát. Van beteg, kinek hasát és karjait részint genytszök részint vastag kérgecsek lepik be. E bőrbántalom mindenesetre higtermékű, nevezetesen genytermő, azért ugyanazt a genytszös kütegalakok közt kell keresnünk. A genytszös alakok e következők: himlő, álhimlő, himlőcze, zsirtüszeg, rüh, szörtüszeg, fakadék és genybúb. Ime, csupán annak meghatározása, hogy a kérdéses bőrbaj higtermékű küteg, kizárunk kórismeit tekintetből valamennyi száraztermékű bőrbántalmat, e szerint harmincznál többet; a másik jellegző

tulajdonságnál fogva pedig, hogy t. i. e küteg váladéka nem egyéb mint geny, csak az elősorolt genytüszös bőrbajokból kellend választani, következőkép okoskodván: csupán a hasra és karokra szorító láz nélküli genytüszös küteg nem himlő v. álhimlő, mert ezek támadását láz előzi meg, az ábrázaton kezdődnek, egész testre elterjednek, szakszerű heveny lefolyásuak; nem himlőcze, mert ennek egyes kitörései szintén hevenylefolyásuak, genytüszői a test egyéb részeire is elterjednek stb.; nem zsirtüszög mely az arcon és háton szokott fészkelni; ruh sem, mert ez a végtagok hajlító oldalán, az ujjak között, ülvágányban stb. szokott jelenkezni; még kevesebb szörtüszög mint kizárólag a szőrfödte bőrtájak bántalma: hátra van, hogy a nevezett genytüszös kütegek a fakadék és genybúb egyikének kell lennie; melyik a kettő közül, könnyen kiviláglik e két küteg jellegző sajátságaiból.

A betegek java s az orvosok becsültetése a biztos kórismén s az erre épített czélirányos gyógykezelésen alapszik; azért mindnyájan, kik észszerű orvosi gyakorlatot üznek, méltán fordítják fő figyelmüket a kórisme megállapítására. Nem a megnyert oklevél, sem a gyakorlati készség az orvosi vények irásában — hanem az egyedüli kórisme különbözteti meg az orvost a kuru-slótul.

SKODA TANAR KORODÁJA BÉCSBEN.

A szív physikális vizsgálata szívbjokban. *)

(Vége.)

A nyaküterek szinte gyakran surrognak (schwirren) a szív nagyobb működésénél, ha t. i. egyszersmind szerves összehúzókonyságuk (org. Contractilität) alásülyedt; miért is ezen surrogás a függér elégtelenségének kórisméjéhez nem elegendő. —

Legnagyobb fontosságu a nyakvisszerek állapota melyekből jobban mint az élőbonczolatokból (Vivisectionen), hol a viszonyok mások, mint a bántatlan testben, lehet a szív működését megismerni. — De a nyakvisszerek nem mindig mutatnak rendellenes állapotot a mi elegendő, hogy fölfogjuk, miszerint a visszerek állapotáról nem lehet a szív-állapotára következtetést vonni, ezek legfőlebb annyit jelentenek, hogy a jobb pitvarban mi pangás sincs jelen. A nyakvisszerek állapota nem kell, hogy megváltozzék a két hegyü billentyű vagy a függér elégtelensége vagy szűkülésénél.

Az első változás, melyet a nyakvisszerek mutatnak az, hogy megdagadnak, ezen kitágulás a nélkül, hogy a visszerekben érverés volna, jelen lehet, az özönlés akkor a visszerekben egyenletes, s a dag csak a jobb pitvar és az üres visszér teltetésére mutat. Az üres visszér ilyen teltetése származhatik péld. nyomás által, melyet reá ujképlet vagy ütérdag, vagy szívbuok-izzadmány gyakorol. Ha ezen nyomás nem az üres visszére hanem a pitvarokra terjed ki, az eredmény ugyanaz marad. Továbbá észleljük az üres visszér teltetését a háromhegyü billentyű szűkülésénél, a hol egyszersmind a jobb pitvar is kitágul; mind ezen esetekben a visszerekben magokban az özönlésnek nem kell megváltozva lenni. Máskép áll a dolog a háromhegyü billentyű elégtelenségénél hol még a jobb pitvar, az üres visszér és így a nyakvisszerek is

tul vannak telítve, itt az özönlés mindig zavart szenved s minden összehúzóással lüktetés — Pulsation — vétetik észre. A nyakvisszerek nyugott állapota nem csak némi valószínűséggel zárja ki a háromhegyü billentyű elégtelenségét, de föl is teszi, hogy a lég be- és kijutása a tüdőbe minden akadály nélkül történik. De ha a be- és kilégzés akadályozott, közönségesen az elsőnél a visszerek lohadását észleljük. A visszerek ezen lelohadása és földagadásából a légzés állapotára vonhatunk következtetést, de nem a szívre, s ezen egyedül a légzéstől függő mozgási tüneteit a visszereknek nem nevezzük érverésnek. — Visszérverés — Venenpulsation — alatt inkább a visszerek azon mozgási tüneteit értjük, melyek egyedül a szív vagy a pitvar mozgásaitól függenek; a midőn is a földagadás nem a kilégzéssel, hanem mindenkor a szív összehúzóásával esik össze; ugy a lelohadás is nem a belégzéssel, hanem mindenkor a szív kitágulásával lép föl egy időben. Azért a torkolati visszér (v. jugularis) ezen visszérverésből majdnem mindenkor a háromhegyü billentyű elégtelenségére vonhatunk következtetést miután ez csak ritkán jó elő ezen billentyű elégtelensége nélkül. Ez eset történik a szívbuok (pericardium) izzadmányánál, hol pitvarbuok gyuladása által a pitvar rendellenes összehúzóadásokra izgattatik s a vért az üres és torkolat erekre visszanyomja; továbbá a jobb gyomrocs tetemes megnagyobulásánál a nélkül, hogy e mellett a háromhegyü billentyű elégtelen legyen. De azon esetekben is, hol a háromhegyü billentyű igen nagy, a torkolati visszérverése szinte észleltetik, miután ezen alkalommal a billentyű nem feszítettik meg erősen s egy mellékverés történik a szív összehúzóási lökése következtében, s ezen lökés a széles billentyűkről a pitvarban és a visszerekben levő véroszloppal közöltetik. A billentyűk ilyen állapotától függhet a nyak visszerek löktetése a szív összehúzóása alatt, a visszérverés azonban soha sem olyan mint a háromhegyü billentyű elégtelenségénél, s inkább a véroszlop megremegéséhez (Erzittern) hasonlít. — Ha a szívbuok izzadmányi folyadék a szívbuokot az üres visszér beszájadási helyéig tölti ki, ugy, hogy ez erősen megfeszítettik, ugy minden szívösszehúzóásnál a folyadék mozgásba hozatik, mely a pitvarban lévő vér mozgásával egyesül, s egész a nyak visszerekig folytatódik, mely azonban inkább hullámzáshoz hasonlít.

Az eddig elősorolt visszérverések megtartják a lejtemet (Rythmus), ugy, hogy a földagadás a szív összehúzóása mozzanatának, a lelohadás pedig a kitágulásnak felel meg. De vannak esetek, hol épen az ellenkező észleltetik és a hol a földagadást a kitágulás alatt, és a lelohadást az összehúzóás alatt lehet észlelni.

A szív összehúzóása közönségesen visszéri földagadást okoz, miután vele a keringés megszakadása van összekötve; ha azonban a szív összehúzóásával a pitvar kitágul, vagy is diastoleban van, akkor a visszerekből a vér ebbe folyhat, s így természetesen a nyakvisszereinek lelohadása fog bekövetkezni. A legközelebb bekövetkező szív kitágulás a pitvar összehúzóásával van egybekötve, melynek következménye a vérkeringés megszakadása és a visszerek földagadása. A visszerek ezen állapota világosan mutatja, hogy a gyomrocs összehúzóása a pitvar tágulásának és viszont felel meg. Kettős visszérverést észlelünk, ha az összehúzóott pitvar érveréséhez a légzéstől, illetőleg a kilégzéstől függő érverés is társul. Másik alapoka a többszörös visszérverésnek a két egymű szívmozgás időközében az, ha a vér igen erősen visszatorlódik. — Közelebröli magyarázat végett képzeljünk magunknak egy bizonyos magasságu folyadék oszlopot, mely egy csőben hirtelen alásülyed; ezen oszlop a legalsó ponthoz érve nem fog egyszerre tökélyes nyugalomba helyeződni, hanem mielőtt nyugalomba jő, több ízben de szüntelen kevesbedő nagyságban ingadozni. — Ugyan ez történhetik a vérrel is, miután hirtelen a pitvarba özönlő vér többszöri ingadozást idéz elő a visszérben, mely ingadozás mindannyiszor a visszerek földagadása által fejezi ki magát. Ha a szív mozgása lassu, ha t. i. a szív kétszeri összehúzóása közötti időköz hosszu, könnyen fölfogható, hogy ezen ingadozás háromszor is észleltethetik a visszereken, midőn is ez érütések egy-

*) Lásd az »OHL.« 15. számát.

mástól egyenlő távolba esni, s egyikök és pedig az utolsó a szív összehúzódásával össze esni fog. — Ha ellenben ezen többszörös visszérverésnek nem a véroszlop ingadozása az oka, hanem a gyomroc és pitvar összehúzódása: ezen szabályszerűség nem kell, hogy bekövetkezzék, miután a jobb pitvar kitágulásánál ez rendellenesen összehúzódik, s ezen összehúzódások rendetlenül mennek végbe.

Fürst Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

Weiland Dr. J. Ph. Horns „Lehrbuch der Geburtshilfe zum Unterrichte für Hebammen.“ Sechste Auflage, neu umgearbeitet von Dr. Fr. Bartsch, o. ö. Prof. der Geburtshilfe für Hebammen, an der k. k. Universität zu Wien etc. etc. Wien 1859.

Ismerteti Dr. Maizner János.

Boldogult Horn tanár feljebbi műve 3 évtized alatt 5 kiadást ért; az utolsó 1846-ban jelent meg. Ezen egymást elég sűrűn érő kiadások legfőbb oka azon körülményben rejlett, hogy az az osztrákbírodalmi egyetemeken és bába képezdéken — németajku oktatására levén szánva, majdnem kizárólagos egyeduralomra vergődött. — A munka azonban részint elfogyott, részint a kor igényeinek meg nem felelt többé. — Ez oknál fogva Prof. Bartsch alig tehetett cél — és korszerűbbet, mint hogy Horn idézett munkáját újból átdolgozta, s azt több lényeges és korszerű újításokkal bővítette. Ezen utóbbiak csak a két utolsó (t. i. az 5-dik és 6-dik) kiadásnak egymással összehasonlítása által tűnnek elő. Mindjárt kezdetben szembeszökik a szülési vizsgálatra vonatkozó lényeges újítás; — a szülési vizsgálat, különösen a külvizsgálat az 5-dik kiadásban eléggé lanyhán van tárgyalva; melyről Bartsch tanár (1-ső szakasz, 7-dik fejezet, 29—39-dik lapig) elég terjedelmesen, tüzetesen és világosan értekezik; felemlítvén mindazon mozzanatokot, melyeket a jelenkor igényei szerint a bábáknak pontos szülési vizsgálatoknál mulhatlanul tudniok és alkalmazniok szükséges. Az érintett 7-dik fejezetben felosztatik a szülési vizsgálat külsőre és belsőre. — A külvizsgálat kiterjeszkedik a szülési tudakozódásra; a tudakozódás inkább elővizsgálat nevét érdemelné, minthogy az mindenkor a valódi akár kül, — akár belvizsgálatot szokta megelőzni; továbbá igénybe veszi lát-, hall- és tapintó érzékeinket. Ezek közül különösen kellő figyelemmel tárgyalja Bartsch tanár a hall-érzékünk által észleltethető tüneteményt, t. i. a magzat szívverését, mely nem csak a terhességnek, hanem a magzat életének is csálhatlan ismejele. — Napjainkban a korszellem méltán megvárja, sőt követeli a bábaktól, hogy magukat a szülési vizsgálat e nagy fontosságú nemében kellőleg gyakorolják, s azt, a mennyire csak lehetséges, sajátukká is tegyék. A belvizsgálatról szóló czikkek hasonlólag bővítvők, s elég világosan tárgyalvók.

Prof. Bartsch a magzat helyzetét (2-dik szak. 3-dik fejezet 182-dik §. 65-dik lapon.) „Haltung des Kindes“-nek nevezi, a régi Stellung (állás) — nevezet kiküszöbölvén. — Szerény nézetünk szerint ez bár csekélynek tetsző, mind a mellett még is jelentékeny javítás. A Stellung-nevezet korunkban az egyes magzat fekvések legközelebbi meghatározására szolgál, s egy értelmű a positióval, pl. Hinterhauptslage, 1-te Position =, 1-te Hinterhaupts-Stellung, — 1-te Hinterhaupts-lage = Nyakszirtfekvés, 1-ső állás, vagy 1-ső nyakszirtfekvés. A fentebbi újítást lényegesnek tartjuk már csak azon egyszerű okból is, minthogy minden tudományak meglevén saját műszavai, ezeket a hozzájuk kötött fogalmaknál fogva egymással összetéveszteni vagy zavarni, — a tudomány kára nélkül — nem szabad.

Lényeges súlyt fektet Bartsch tanár mindenütt a magzat szívverésére, hol az mint a magzat-terhesség vagy szülés közbeni életének vagy halálának megítélésénél — mint ismerv szerepel.

A két munkának egymással további összehasonlításánál több korszerű újításokkal találkozunk, melyeket ismertetőnek mind elősorolni itt hely szűke miatt nem lehet.

Egy körülményt azonban érintetlenül nem hagyhatok, s ez az, hogy Horn idézett művében több oly női bántalmak, — mint pl. a méh előesése, előre vagy hátrahajlása, gyuladása; a terhések, szülők, gyermekágyasok és ujszülöttek nehézkőra (Fraisen) gyermekágyi láz, stb. fordulnak elő — melyek a terhesség, szülés és gyermekágy lefolyására többé kevésbé veszélyesek; — ezen elősorolt bántalmak mélyebb tanulmányozást igényelnek, mintsem azt a bábaktól joggal követelni lehetne; — jó ugyan, ha ezekről némi fogalmaik vannak a bábáknak, de nem elkerülhetlenül szükséges; elég — ha a rendes és veszély nélküli állapotot a rendkívüli és veszélyestől idején megkülönböztetni képesek; miután ez utóbbiakhoz — esküjük értelmében — orvost vagy szülésszt hivatni köteleztetnek.

Bartsch tanárnak a munka újbóli átdolgozása által tanúsított jó indulatáért annyival is inkább köszönettel tartozunk: miuthogy Horn könyve még folyvást a birodalmi szülintézeteknél általános elterjedésnek és használatnak örvend.

A kiállítás elég csinos, a papiros és nyomás Sommer Lipót nyomdájának becsületére válik. — Ára, ha nem csaldom, 3 u. ft.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Gyufa által okozott mérgezési esetek *).

A nagyobb mennyiségű vilany — phosphor — által okozott mérgezési tünetek lényegileg főképp a rágó mérgek sajátos helybelileg ingerlő s az idegrendszerre csak másodlagosan terjedő hatását külik. Másképp áll a dolog, ha mint az alább közlendő esetekben egyes kis adag vilany vétetik be, mely helybeli ingerlő tüneteket előhozni nem képes. Itt az idegrendszerre történő hatás csak később áll be, az első kezdődő korszakban a tünetek alig vehetők észre, a másodlagos tünetek azonban rögtön, hevesen és gyorsanölőleg lépnek fel. Ez okból a vilany általi mérgezés igen lényegesen megkülönböztethető más maró mérgek által okozottaktól, melyek, hogy ha kisebb, azonban végre még is ölöleg ható adagban adattak, mindjárt kezdetben olyan tüneteket okoznak, ha bár enyhébb alakban is, mint amazok; ha pedig az adag megújittatik, halált is idéznek elő. Cooper törvényeszéki tekintetben ezen különbségre nagy súlyt helyez s annak bebizonyítására következő két esetet beszéli el:

Két gyermek egyik 1½, másik 4 éves, 1858-dik évi aug. 3-kán körül-belől 70 darab gyufa fejet nyeldesett le, s azon napon mindkettő teljesen jól érezte magát. Másnap mindketten bágyadtan érezték magukat, étvágyuk fogyott, s éjjel kissé nyugtalanok voltak. Ezen állapot 5 napig tartott, mi alatt az idősebb gyermek lázba esett, érverése megszűnt. Ehhez nyák és bomlott vérből álló hányás, erős, láthatóan véres igen bűzös hasmenés csatlakozott; mit körülbelől 2 óra mulva halál követt. Alig halt meg ez idősebb gyermek, midőn az ifjabbat is hasonló tünetek támadták meg; előbb rángások, melyek azon-

*) A vilany mérgezések nálunk se ritkák, épen a napokban esett tudomásomra, hogy több helyen a megyében nem csak egyszer kísérték már meg, még pedig legtöbbször nők, gyufával az önmérgezést. Egy kórházi bonezolatnak magam is szemtanuja voltam, midőn is a nő állítólag 6—10 csomó gyufafejet vett be tejbe, mitől aztán, ha jól emlékezem 5-öd vagy 7-ted napra végső percig tiszta eszmélet mellett halt meg. Minthogy a lefolyás hozsantartó, s a gyufa fejekben csalfőleleggel — manganum hyperoxydatum — vagy ólom főleleggel — plumbum hyperoxydatum, minium — és mézgával kevert vilany részecskék a gyomorban csak lassan válnak ki: a megmentés csak nem bizonyosan eszközölhető, mint ezt Orfila, Duflos, Landerer s Bechertnek számos kísérletei bizonyítják. Ellenszerét illető magyarázattal „OHL“-unk első évi folyamának 286-dik lapján már közöltem.
K. G.

ban erejét csak hamar elvették, véres hányás, erős testi fájdalom, erős, bűzös azonban nem véres hasmenés követték azokat. Az nap folytán a lábokban vizdag keletkezett, csekély priapismus, huytalanság, s erre rángások állottak be; a halál a hevesebb tünetek föllépése után másnap állott be. — A bonczolat mindkét gyermeknél csaknem ugyanazon jelenségeket találta: halvány, sárga kemény máj, az epehólyagban semmi epe, a gyomor takhártyája többé kevésbé vörösült, a gyomornyiton, s a nagyobb hajlásban sötét biborvörös csíkok, igen puha könnyen lefosztható fekélyedés nélküli takhártya voltak észlelhetők, a külgyomorfallak hasonlóan vértorlódást mutattak, a gyomor bennéke sötétszínű, a bélhuzam váltakozva kitágult és összehúzódott, az egyik gyermeknél egy betüremléssel, egyébkint rendes, a vesék nagyobbodtak és vérdusak, a vér folyékony, sötét ragadós, se vilanszagot, se vilódzást — phosphorescenz — nem mutatott.

Ha ezen esetben a két gyermek körül-belől 50—60 gyufa fejet nyelt le, az, Ure megközelítő számításai szerint összesen körülbelől $1\frac{1}{2}$ szemer vilanyt foglal magában, melyből az idősebb gyermekre 1, az ifjabbra $\frac{1}{2}$ szemer esnék. Nyilvánvaló, hogy mindkét, egymással teljesen hasonló esetben a vilanymérgezés főképp a vérbe vegyülés alakjában lép fel, s innen magyarázható mindkettőnek sajátságos, végül halállal végződő lefolyása.

Egy más Campana által elbeszélte eset következő:

Egy 24 éves fiatal ember közvetlenül az evés után 300 darab gyufa fejet nyelt le. Csakhamar légzési vilódzás, következő napon heves hányás állott be nála, mi által állapot a dél felé javult, s beteges változást alig lehet rajta észrevenni. — Két napot látszólag jó egészségben töltött el, a harmadikon azonban rögtön lázt kapott, nagy nyugtalanság, kődükesömör, heves fölhasi fájdalom, szék és húgyrekedés s erre csakhamar önkivület s halál állott be. Bonczolata harmadnap történt, mikor is halvány, igen elterjedt hulla foltok voltak jelen, az orr és szájból sűrű sötét vér folyt, a tüdők igen vérdusak, helylyel közöl recsegők, a hörgőkben s a szívburokban hasonlóan sűrű sötét vér. A szív összehúzódva, üregei vér nélküliek. Az egész gyomor és bélhuzam, a gyomornyittól kezdve egész a végbélnyílásig tömördek mennyiségű a hörgőkben foglalhoz hasonló vérral volt beszűrődve, mind a mellett is azonban semmi fekélyedés vagy vérömleny nem volt látható, csak egyszerű beivódás. A máj nagy terjű, zsirdús és vérszegény, a hugyszervek rendesek. —

A Monneret által közölt eset annyiban különös érdekű, a mennyiben gyufa fejecseken kívül még benzint is vett be az illető.

Egy 21 éves fiatal ember 1858-dik évi jul. jul. 28-kán este két katulya gyufa fejecseit 6—8 gramma benzinnel együtt

melegvizben bevette, előbb azonban még tetemes mennyiségű égett bort ivott, ekkor lakását oda hagyván a rokkantak boulevard-ján összerogyott, s este 11 órakor találtatott meg. Állapota következő volt: Érverése és légzése hiányzott, látása összehúzódott, bőre érzéketlen, egész teste erős benzin szagú volt. Jul. 29-én teljes önkivületbe esett, arca vörös, látása szabályos, bőre meleg, erősen izzadt. Zuhany alkalmazására eszmélete csaknem azon pillanatban visszatért, úgy, hogy a beteg beszélni s a történeteket elmondani képes volt. Jul. 30-án könnyed sárgakóri színezet jelent meg a bőrön és köthártyán és baloldali tüdőlob; a nyelési szervek se bonczatani, se működési zavart nem mutattak; a has felfuvódott, igen fájdalmas különösen a rászt tájakon, önkénytelen sárga epés székelés, a máj erősen és fokozatosan fejlődő nagyobbodásával. Aug. 1-jén erősen össze esett, kábulása megújult, a sárgakór lassan-lassan enyészni kezdett. Aug. 4-kén minden addigi tünetek, még a tüdőlob tünetei is hozzájárulván tébolyodás tünetei közt minden rángások vagy vérürítések nélkül kimúlt. Bonczolata aug. 6-kán meleg időben történt, a hullán se rothadási jelek se merevség nem volt észlelhető, bőre kékes volt. A kemény és lágy agykéreg, mint szinte az egész agyállomány rendkívül vérdus, a nyelv nyákhártyáján több vérömleny és fehér pépszerű foltokkal behintve, a légeső takhártyája vörös, és hosszas fekélyekkel fedett, hasonló tünetek voltak a hangszálagokon, mindkét tüdőlob a vörös és szürke megújult májosodás időszakában, a bázisig erősen vörös, helyenkint vérömleny; a gyomorban vöröses folyadék, a kisebb hajlás takhártyája megpuhult, fekete vagy szürke kocsonyává változott a sejtszövet helylyel közöl erős véradakást és vérömlenyt mutatott, a gyomoresuk könnyeden belövelve, a nyombél felső részének takhártyáján vörös vérömleny foltok, a vakbél erősen belövelve, a peyer mirigyek megduzzadtak, nem fekélyesek, a vastag bélben semmi lényeges változás nem volt. A máj tetemesen megnagyobbodott, bal karélya puha, száraz, egyenlően vörös, sárga állományt ugyanott nem lehet észrevenni, a jobb karélya vörös állománya erősen határolt, az epehólyag sárga, fonalszerűleg huzódó folyadékkal telt, lép kicsi, halvány, puha, a vesék igen vérdusak; a húgyhólyag takhártyája erősen vörös, kissé megpuhult, a nemzési szervek egészségesek.

A fentebbi esetben érdekes az, hogy ezen szövevényes mérgezés első két napig tartó időszakában a benzin mérgezés tünetei, és aztán a vilany mérgezési voltak tulnyomók; az előbbihez az összeesést szuny és tébolyodási állapotot, az utóbbihoz az agy légzés szervezet, bélhuzam és máj lobos tüneteit számítván. (Schmidts Jahrbücher der gesammten Medizin 1859. Band 101. Nro 1. 45. l.) Kátai Gábor.

T Á R C Z A.

Don Carlos spanyol herceg.

Dr. Ditrich után közli Dr. Lyachovics János.

Midőn Don Carlosról akarok írni, ne higgye senki, hogy az ábrándra, mint Schiller mondja: „a lelki tehetségek pajzán majmára“ bízom magam; nem bírom utánozni Schiller Marquis Posá-ját, ki láng elemeket dob be a lélek vérkeringésébe, még kevésbé vagyok képes oly szellemi főt építeni föl, mely elmondja magas confessioit, vagy számadásra hívja föl szavadat, vagy őrt állítson az erény mellé: mert őszintén hiszem egy hires angol írónak e szavait: „That virtue, which requires to be ever guarded, is scarcely worth the sentinel“ (Azon erény mely mindig kell, hogy őriztessék, alig érdemi meg az őrt.) én egyszerűen csak azt mondom el, mit a történelemben is maga az igazság magáénak vall, s a mely vagyónát tőle mi sem volt képes expropriálni:

„Don Carlos II. Fülöp spanyol király fia, ennek első nejétől a portugali Máriától született 1545. jul. 8-kán; s mind az atyja, mind az anyja részéről oly családból származott, melynek kölcsönös egybekelése által az elmekórokrai hajlamot és pedig ennek különféle alakjában, örökölte. Don Carlos nagy anyja az atyai részről a portugali Isabella, úgy nagy atyja is az anyai részről III. János portugali király testvér gyermekek voltak. Mind két családban az elmebajok uralgók voltak s mennél tovább annál inkább szaporodtak.

Ezen szomorú hajlam igen korán mutatkozott már a hercegben oly kedély állapot által, mely atyját arra kényszeríté hogy a legszigorubban bánjék vele. Nevelésére úgy látszik igen sok gond fordított, de azon figyelem, melylyel irányában mint trónörökös iránt Spanyolhonban főleg a műveltség akkori fokán viseltettek, a sikernek igen nagy hátrányokat hengerítettek elibe. Egészen más viszonyok szükségeltetnek ily kórhajlam tovább fejlődése föltartására. Csak egyes irók, kik pártnézetek által hagyják magokat vezetetni, miért is a

hitelt nem érdemelnek, kedves szeretetre méltó ifjunak festik őt a legtisztelre méltóbb tulajdonokkal, s költőileg szerelmi viszonyba hozzák mostoha anyjával, mely soha sem történt, ámbar e felőli elbeszélések a tiszteltebb történelmi írók műveibe is átfolytak, és maga Schiller szomorujátékában is, mely tárgyául a herceget vevé föl, szinte fölhasználtatott. Llorente, ki azon időből a legjobb forrásokat és emlékiratokat használhatta föl, épen nem talált abbéli bizonyítékokat, melyek Don Carlos és a királyné közötti kölcsönös hajlamot csak a legcsekélyebb valószínűséggel is támogatnák. Ezzel megegyezőleg szól valamennyi egyidejű követségi tudósítás is. A mint II. Fülöp 1560. febr. 2-kán harmadik nejével Isabellával, előbb fiának szánt II. Henrik francia király leányával egybekelt, a legerőteljesebb férfi korban volt; akkor még csak 33 éves lévén a királyné pedig alig a 14 év hanyatlóján pihent. Don Carlos alig volt egy évvel idősb mostoha anyjánál s épen nem alkalmas szerelemre gyulasztani, vagy ezt oly bensőséggel átérezni, hogy ez elmebajának oka lehetendett, mint némelyek hitték.

Iszonyu, kegyetlen, makacs jellemet kevés természeti értelemmel tanusított Don Carlos már legkorábbi ifjúságában. Egy alkalommal ugyanis parancsot adott ki egy ház minden lakosságát kiölni, a melyből akaratlanul kis vizet öntöttek fejére. Más alkalommal, minthogy nagynénje a cseh királynő, spanyolhonbani időzése alatt egy játszó társát, kit ő legjobban szeretett, kis hiba miatt igen keményen büntettetett meg, a miért Don Carlos nagy elkeseredéssel panaszkodott előtte, s miután ez vesszővel fenyegeté ha nem hallgat, ő, ki épen nem türheté, hogy vele mint gyermekkel bánjanak annyira magán kívül lett, hogy nagynénjét pofon üté. Egy 1557-évről szóló körülményes tudósítványban ez áll: A hg jelenleg 12 éves, gyengébb testalkatu; fölötte nagy feje, fekete haja s iszonyu lelkülete van. Többi közt beszélik felőle, ha vadászaton nyulat, vagy más állatot hoztak neki, ő gyönyörűséget talált abban, ha azokat eleven sütni látta. A mint egy farkazott gyík, melyet ajándéku kapott úját kissé megsérté annyira indulatba jött, hogy azonnal leharapta fejét. Kellemes multságai közé tartozott a megkínzott erdei és házi nyulakat sajátkezüleg megfojtani és a végvonaglókat végtagjainak rángásait nézni. Bár a fényes ékszereket szereté, még is, hahogy pénze nem volt, dicsekvően elajándékozta orálánczát, régi pénzdarabokat, sőt saját ruháját is. Büszkesége oly messze terjedt, hogy atyja előtt sem akart soká állani, vagy sapkáját levenni, s nagyatyját V. Károly császárt (az apja atyját) testvérének nevezte. A mennyire önfejű és szenvedélyes volt, oly hamar legkisebb ellenmondásnál is a leghevesebb haragra lobbant.

Mintegy 16 éves korában negyed napos váltólázban szenvedett, mely semmi szernek nem akart engedni, sőt nagyon elgyöngíté. Nehéz kedélyüvé válván igen kimerült. Jövőjéhez a legtekintélyeseb orvosok kevés reményt adának, s azt hívék, hogy aszkóiban szenved, mi atyját arra határozta, hogy őt szelidebb és szárazabb levegőbe Valencia- és Tarragonába küldje. Ekkor láza megszűnt, s állapota meglehetősen kedvezőbb lett; azonban ezentul sem szűnt meg sok esztelenséget elkövetni, s minden figyelmeztetés daczára egészségének ártani. Abbeli bizonyítványok, hogy ő lelki tehetségeinek nem tökéletes ura, mindinkább szaporodtak s szembeszökően nyilatkoztak. 1562. év máj. 9. Alcalában csigalépcsőről fejre zuhant alá, midőn egy kisebb hivatalnok leányát, kit ő szépnek tartott, elfogni akará, s testét egyes helyeken vesélyesen megsebzé, főleg pedig hátgerinczét és fejét, melynek bal felével zárt ajtóra esett. A király e hir hallatára igen meg volt illetődve, s azonnal oda utazott a hercegnek kellő gyógyápolását megrendelendő. Minden magas papi személyeknek meghagyá, hogy a trónörökös helyreállításáért imákat rendezzenek, s miután a sebzések némelyike halálosnak látszott, Diego ferenczrendi barátinak, — kinek könyörgésére a monda szerint az Isten nagy csudákat mivelt — holttestét hozatá el, s ezt téteté a beteg testére, ki ezen időtől óta magát jobban kezdé érezni, úgy, hogy ezen kedvező fordulatot Diego hullájának tulajdoníták, ki Fülöp kérelmére e miatt a szentek közé soroltatott. Azonban józanabbul is cselekvének vagy is orvosi segélyt is vettek igénybe. St. Sulpice francia követ a

kör igen alapos leírásáról és Olivarez, kir. orvos gyógyeljárásáról beszél; Llorente ellenben azt mondja: hogy a herceg ápolása a brüsseli eredetű kir. orvosra a híres Basilio Andrásra bízott, s hozzá teszi, hogy ez a zúzódások és fejségek felől vizsgálatilag meggyőződven azt állítá, hogy ezekben nagy mennyiségű folyadék gyült össze, s hogy műtét nélkül, mely az agyat ettől megszabadítsa a halál kikerülhetlen. — Minek folytán koponyáját fölnyitá, a folyadékot kieresztette, s a beteget így megmenté. St. Sulpice is említi 10. májusról szóló levelében, tehát az esést követő napon, hogy a lékezés (Trepanation) szándékoltatik.

De Don Carlos tökéletesen ki nem épült. Azután is panasztott főfájást s fölmaradt szellemi gyöngesége, mely nemcsak tanulmányaiban hátráltatá, hanem olykor bizonyos gondolatzavarral járt, mely jellemét még türhetlenebbé tévé.

Önállóbb viszonyok között s tanítója felügyelése alól fölmentetvén 1564. évben visszajött az udvarhoz. Ugyan azon év őszével bizonyos ideig ismét láztól lepetett meg. Őszhangzón kedvezőtlenül hangzottak a vélemények a reá következő évben. 1565. januar havában egy tudósító így ír: „Már vége van mindennek Don Carlossal; ő mindent hisz a mit mondanak neki, még ha azt mondanak is, hogy meghalt, ezt is elhinné.“ — 1565. febr. havában egy másik ezt mondja: „A herceg szomorú és busongó, s mire sem gondol.“ — Ugyan ezen év őszén ujolag lázas beteg lett, Fülöp király sohajtva nyilatkoztatá ki a francia követ előtt a beteg helyreállítása után, hogy gyakori figyelmeztetései, sőt saját tapasztalatai is őt okosabbá és előrevigyázóbbá teheték volna, hogy a visszaeséseket kikerülje. A herceg kedélyére legnagyobb befolyással birt az osmai püspök Don Honorio de Juan, ájtatos és szelid férfiú, ki tanítója volt, s kit ő igen megszeretett. A levelek melyeket hozzá írt, bizonyítványai lelkigyengeségének és gondolatszegénységének mind kifejezésben, mind fölfogásban. Egy levelét ezen szavakkal zárá be: „Befejezem jan. 23. 1565. Önnel igen nagy, ki mindent akar tenni, a mit ön tőle kívánni fog. — A herceg.“

Egy másik tökéletesen így hangzik: „Tanítómnak a püspöknek. Tanítóm! Levelét a cserjésben kaptam. Jól érzem magam. Isten tudja mennyire örülök, önt a királynéval ismét láthatni. Mondja ön meg, hogy ment dolga azóta, s hogy sok költséget tett-e? Én Alamedából Buitragóba mentem, és az igen tetszett nekem. Azután két nap mulva a cserjésbe mentem, és most ismét két nap mulva ide visszajöttem, hol is szerdától óta máig vagyok. Jól érzem magam. Ezennel befejezem. A szárazon jun. 2-kán. Legjobb barátom, kit egyedül bírok a világon, mindent akarok tenni, mit tőlem kíván. Én a herceg.“ — Azonban viselete sem az oktatásnak, melyben a püspöktől részesült, sem engedelmisségi ígéreteinek, melyet tőn, nem felelt meg. Minden tekintet nélkül föltarthatlanul a harag és szenvedély egész hevességének engedé át magát. —

Igy egy vadászat alkalmával Aceca környékén Don Garcia de Toledo udvarmesterére annyira megharagudott, hogy hozzá szaladt és ütni akarta. Ez, nehogy a trónörököst illető tiszteletet megsértse, futásnak eredvén, Madridba sietett a királytól elbocsátását kérendő, a melyet kegyelmi jelek kíséretében meg is kapott. Utódját Xuy Gomez evoli herceget sem kora, sem méltósága nem védé a herceg hasonló bánásmódjától. A kastiliai tanács elnökét Don Diego Espinosát — ki Madridból egy színészt száműzött és nem engedé meg, hogy még egy előadásban játszhasék, ezen kívánsága ellenzése miatt dühösen késsel kezében egész a palotáig kergeté s nyilvánosan gyalázta ezen szavakkal: „Oly nyomorult pap, mint ez itt, hátkodik ellenkezni velem! Atyám életére fogadom, hogy én megölöm.“ És meg is tette volna, ha néhány jelenlevő grand nem veti magát közbe, s az üldözött el nem siet előre. — Máskor ismét a saját szobájában alvó kamarás a herceg csengetyüje hangjára nem ébredt föl elég hamar, hogy hozzá siesen. Teli dühösséggel elhagyja Don Carlos ágyát s az ablakon ki akarja dobni. A kamarás, ki nem akart bele fogni, lármát csapott, mely a cselédséget előszólítá, mire a király szobájába menekült, s elbeszélte neki a történetet, s általa saját szolgálá-

latára lön alkalmazva, különböző alkalommal kegyetlenkedett a cselédségen, kiket arcul csapdosott, s a mint egykor czipésze szük lábbelit hozott neki, megparancsolá, hogy vagdalja darabokra, főzze meg, s végre kényszeríté, hogy egye meg. A szerencsétlen oly rosszul érzé magát reá, hogy azt hívé miként a lelkét kell kiadni.

(Folyt. köv.)

Páris. A fekete doktor. *Le Docteur Noir.* A gyógyíthatatlan és az u. n. titkos, vagy is a mi rendőrségünk terminológiája szerint külső betegségek tere azon termékeny mező, melyen az oklevelezett és nem oklevelezett kontárok és nyeglék legszívesebben s ó rájuk nézve a legjobb sikerrel működnek. Egy májtöpörödés, egy Brighfélé vese, szívbaj vagy más szerves, el nem távolítható bántalmon alapuló vízkór például ő rájuk nézve valódi arany bánya. Ők a vízkört, mely ellen az egész facultás hijába küzdött, eloszlatják s annál biztosabban eloszlatják, mivel az eredeti baj lelkiismeretüket nem terhelve a szerekben nem válogatnak, hanem a tünetény elenyésztetésére tüzet, vasat felhasználnak. Fogyon ki bár a beteg végső ereje, romolják el utolsó csepp vére, elég az ha a víz elment s a beteg megkönnyebbült, — megkönnyebbült az utolsó útra, mely őt a világ minden terhétől megszabadítandja. — Hasonló termékeny tért szolgáltatnak a galant betegségek, s a bennök és az álszégyenben sinlődők nagy serege, kik sötétben vétkezvén, sötétben akarnak fel is oldatni. Minden országnak, minden nagyobb városnak vannak ilyenü Paracelsusai, kik saját gyógy- és viseletmodorral bírnak, a szereket magok expediálják, a „közönséges gyogytudományt“ s az orvosokat — s minél kitünőbbek ezek annál inkább — ócsárolják s az avatlanok előtt tudományukat mysteriosus homályba burkolva az emberrek gyengéire s tudatlanságára a legjobb sikerrel speculálnak. — Mundus vult decipi, ergo — s valóban nem azon kell csodálkoznunk, hogy charlatanok vannak, hanem inkább azon hogy oly kevesen vannak.

Párisban jelenben az államfőnök különös engedelmevel egy Vriés nevű *mulát* — vulgo fekete doktor nagyban működik, ki a nyugot-indiai növények titokteljes, eddig nem ismert erejét fölfedezte, s a tropikus természet gyógyhatányait úgy tudja használni, mint azt soha más halandó még nem volt képes. Külseje, modora iparának kedveznek; a szín még érdekesebbé teszi. Magas testalkata, széles erős válla, tekintélyes arczkifejezése, hol egyszerű és gyüngéd, hol vad, hol ravasz, hol komoly modora és viselete, de leginkább azon ügyesség melylyel betegek hitét és reményét fentartani tudja, a bizalmat iránta ébresztik és fenntartják. A világ járását igen jól ismeri. Nehéz és kétes körülmények közt nyugalma rendíthetetlen. — Ily tulajdonokkal, tudományos tekintetben teljesen alapos tudatlansággal s némi kis hittel és önelégedettséggel egyetemben azt hisszük, hogy nem csak Párisban de másutt is tehette volna szerencséjét.

A rák az mit gyógyítani tud. Egy ártatlan ajkhamrákban — epithelioma — szenvedő trombitás, kit meggyógyított, volt hírének első kikürtölője, hatalmasan segítettve Berlioz Victor a francia zene híres romantikusa által. Felsőbb rendeletre — úgy látszik — az ősz Velpeau kórodáját a Charitéban a csodagyógyász számára 6 hónapra megnyitá, 12 rákos beteget bizván gyógykezelésére. Két hónap elteltével a szerelésnek semmi sikere nem tapasztaltatván, s időközben az is kitudatván, miként Vriés ur már Londonban s a párisi St. Louis kórházban is kudarcot vallott s mint Ezechiél proféta kiküldöttje egy új általános egyházat is akart alakítani, Velpeau a kórházi orvosok és növendékek jelenlétében Vriés ur előtt egy jelentést olvasott fel, melyben az erre bizott rákos betegek állapota, kik épen semmit sem javultak, tüzetesen le volt írva, s őt annak aláírására szólítá fel. Ezt V. megtagadta, minthogy a kikötött hat hónap még nem telt ki „Akkor, mondá Velpeau, ha a kikötött idő lefolyt s ezen betegeknek egyike sem gyógyul meg, akarja-e ön megengedni, hogy tévedett, s hogy nem bír saját szerrel a rák ellen?“ — „Nem, válaszolt Vriés,

mert ha a kórházban nem gyógyíthatom meg, meggyógyíthatom azon kívül, s azért ily papírt nem írok alá.“

Ezek szerint Velpeau azt látván, hogy hat hónap mulva is ott lenne, hol most — az egész ügyet az orvosi Akademiának följelenté, mely ily eljárást a tudomány méltóságával s a törvényekkel ellenkezőnek találván, Velpeaunak jelentését az akademia véleményével az igazság és oktatásügyi ministeriumnak felküldé s a kórodák Vriés előtt elzárattak. — E napokban Fauvel — a Charité kórház egyik internejtől e tárgyra nézve egy röpirat jelent meg „*La vraie vérité sur le Docteur Noir*“ czim alatt. A szer melyet Vriés használt Mialhe, Robin, Ossian Henry és Regnault vizsgálatai szerint, hol aloé és nitrum vegyítékéből, hol jod, kámfor és különböző növény porból állott. — Mind e tudományos bizonyítványok mellett is azt gondoljuk, hogy minket ez új Landolfi invasiója elől csak a mai nap pénzsüke s a világháború biztosít, de hogy ennek dazára is fognak találkozni kik pénzüket nekie, különös engedelem mellett elviszik, azt igen valószínűnek találjuk. Nehéz minden reményről lemondani!

—y—

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki april. 28— máj. 4-kig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmeőr.	Összeg
		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők				
April.	28-kén.	9	2	11	8	18	16	3	2	5	218	228	2	1	20	469
"	29-kén.	8	4	12	4	—	4	1	—	1	221	232	2	1	20	476
"	30-kán.	9	7	16	14	10	24	3	—	3	213	229	2	1	20	465
Május	1-jén.	10	6	16	8	2	10	2	—	2	215	234	2	1	91	471
"	2-kán.	16	11	27	12	11	23	4	—	4	214	234	2	1	20	471
"	3-kán.	5	8	13	5	9	14	2	1	3	213	233	1	—	20	467
"	4-kén.	9	4	13	7	5	12	4	2	3	213	230	1	—	21	465

A betegek létszáma a múlt hetihez hasonló volt; — kiváló hörgjárdány nem észleltett! — a halálozás kizárólag idült köresek-nél fordult elő.

V e g y e s e k.

Pest, május 7-kén. A budapesti orvos-egylet m. hó 3-án tartott gyűlésén a huyecsőszorok gyógykezelése feletti értekezés volt napi renden s a mai nap gyűlésén folytatatni fog. Jelenléstünk az értekezés menetéről és eredményéről a tárgy befejezte után fogjuk adni. — A békeművek a háboru által háttérbe szorittatván, s így valószínűen a pesti központi orvosi épület felállítása is, annál több okunk van örvendeni, hogy a szabványos és szülészeti kórodák a m. ministerium rendelete folytán új és szélszerűbb helyiségeket nyertek, és pedig, mint hallottuk, mindkettő az állatgyógyintézeti épületben, mely tanczélknak lévén szentelve, e rendelkezés folytán azokra fel is fog használtatni. A magánzállások mint értesültünk, már felmondottak.

— A délbihari m. főorvos Dr. Nagy Károly a cs. kir. nvradi helyt. osztály orvosi bizottmánya tagjául neveztetett ki.

— Felhívás a polgári orvos és seborvosokhoz. — A cs. k. hadsereg szaporítása s több állandó és tábori kórházak felállítása által a polgári orvosok és seborvosok minél nagyobb számban belépése a rendes katonai orvosi szolgálatba, valamint azoknak ideiglenes alkalmazása az őrségi és állandó kórházaknál szükségeltetik. A főfeltételek: Orvos és seborvosok az egy évi gyakorlat elengedése mellett rögtön mint valóságos főorvosok léphetnek be, ha „belföldi egyetemnél okleveleztettek, egészségesek, jó fedhetlen erkölcsűek, nótelenek és 32 évnél nem idősbek.“ Ha ez orvosok csak a szükség tartama alatt kívánnak szolgálni mint főorvosok 32 évnél idősbek is lehetnek. Ha házasok, az állandó szolgálatnál a rendes cautiot letenni kötelesek; az ideiglenesen

alkalmazottak nejei pedig a nyugdíjról lemondani kénytelenek. Hasonló feltételek mellett alkalmaztatnak orvos tudorok is mint ideiglenes főorvosok kórházaknál. Okl. seborvosok mint cs. k. alorvosok vétetnek fel. Táborigorvosok segédek lehetnek még egészen ki nem képezett orvosi egyének is. A polgári karból belépő tábori orvosok mindjárt a belépésnél köv. kedvezményekben részesülnek: a főorvosok 200, az alorvosok 140, az orvosi segédek 80 frt. o. é. kapnak. A szolgálattétel kezdeténél valamely mozgóvá tett seregosztálynál vagy intézetnél nekik ezen kívül rangjoknak megfelelő fölszerelési-jutalék is fizettetik ki. Azon orvosok és seborvosok kik csak ideiglenes szolgálatra kötelezik magukat az állandó kórházaknál kapnak: orvos tudorok 5 forintot, sebészek 3 frt. o. é. napidíjt, szállást, az utiköltség megtérítését

s egy kegyelem ajándék biztosítását özvegyeik és árváik számára, ha netalán életüket vesztenék el. Az ezen felszólításnál fogva belépő orvosokra a szolgálat befejezése után a polgári államszolgálatbai alkalmazásnál kiváló tekintet fog fordíttatni. A jelentések a hadi főkormánysszék 14 (egészségügyi) osztályánál Bécsben, vagy a tartományi hadikormánysszékek egészségügyi osztályainál—bei der 14(Sanitäts) Abtheilung des Armees Obercommando in Wien, oder bei den Sanitäts-Abtheilungen der Landes General-Commanden — nyújtandók be. (Oest. Zts. f. pr. Heilkunde 18. sz. 1859. május hó 6.)

Szerkesztői levelezés.

Az „OHL.“ elküldése végett Bukarestbe egy frt. o. é. pótlándó. — Nyiregyházára az elmarad szám elküldetett.

H I R D E T É S.

BALATON-FÜREDI

savó- és fürdő-intézet megnyitása,

1859-ki május 15-én.

Füred gyógyforrásai feloldozó tulajdonságukkal kitünően éltető és erősítő gyógyhatályt kötnek össze; ez nem csak a legnagyobb pontossággal felvett vegytani elemzésekből kitünik; de gyakorló orvosok, jelesül a fürdőintézet főorvosa **ORZOVENSZKY KÁROLY** ur számtalan észleletei után legujabban is bebizonyult.

Füred forrásainak csodás hatása az emberi életműveztet, gyógyerejü savainak és szabad szénsavának szerencsés vegyüléséből származik; annál fogva a füredi források a legtöbb betegnél, a most uralkodó betegségek szelleméhez képest, legezészerűbben rendelkezhetők, a mennyiben a legnagyobb befolyást gyakorolják az életnedvek vegyületére, az emésztésre, máj, lép, verőcse-ér, anyaméh és idegrendszerre; — más gyógyeszközök felett pedig azon előnnyel is bírnak, hogy **a testre feloldozólag hatván, zsongító erejük mellett azt nem gyengítik.**

E források gyógyereje legjelentékenyebb eredményel következő bajoknál mutatkozott:

- a) **idült alhasi, máj- és lépbántalmakban** mint a váltóláz következeiseiben; valamint minden oly betegségek-nél, melyek az emésztési szervek rendtelenségéből támadnak, mint: dugulás, nyálkasság, étvágytalanság, megrögzött hasmenés, idült hányás, gyomorbelgörcsök, ugy szintén aranyér-bántalmak s ezek okozataiban;
- b) **a vizező szervek bajaiban**, mint: vese-bántalmakban, huygtövény és huygkő;
- c) **anyaméh-bajokban**, mint: rendetlen, görcsös havitisztulások, anyaméh-nyálkasság és petefészek idült lobjai s ennek okozatai;

d) **vérvegyületi kórakban**, mint: sáp- és görvélykór.

A füredi savanyuviz belső használata, kivált ha azt a beteg frisen, mindjárt a forrásnál issza, annyival jótékonyabb és sikerdúsabb, minthogy gyógyereje a különös balatoni lég s a betegségek neméhez mért különféle fürdők által támogatatik — **milyenek meleg ásvány- balatoni, iszap s gőzfürdők, — hideg ásvány- s balatoni fürdők és különféle zuhanyok.**

Említésre méltó azon nagyszerű savóintézet, hol reggel és este felügyelet alatt készült friss juhsavót kaphatni; említésre méltónak tartjuk pedig ezt azon ritkán előforduló körülménynél fogva, **ogy itt e kitünő savóintézet a balatoni lég és mérséklet, balatoni fürdők üdvös hatásával áll kapcsolatban, minek több nyílt tüdőbajok valóban bámulatot gerjesztő orvoslását köszönik.** Kitünik ez onnan is, hogy évről évre szaporább a mellygyöngeségben szenvedő fürdővendégek száma, kik Füredet kivétel nélkül javultau hagyják el.

Együttal figyelmeztetjük a szüléket és gyámokat a balatoni uszodára. Tudvalevő dolog ugyanis, hogy az uszás a gyermekek növése s kifejlődésére előmozdítólag hat; s midőn megemlítjük, hogy a Balaton éltető, erősítő vize saját vegyalkatrészeinél fogva görvélykór, idült bőrkütegek és fekélyeknél a lehető legjótékonyabb hatásu; bizonynyal örömkre szolgáland a szüléknek, ha őket az ujonan készült, kitünő uszómesterekkel ellátott férfi- és női külön uszodákra figyelmeztetjük; annál inkább, minthogy a Balaton vize enyhe mérsékénél fogva az iskolai szünnapok alatt is üdvösen használtathatik.

A balatoni iszap-bedörzsölések, hideg fürdők használatával, idült csúzok, hátgerincz-izgultság s abból fejlődő gör-csökben gyógyerejük hirtét még mindig épen fentartják.

Megrendeléseket laksobákra, bérmentes levelek után, idejekorán, szíves készséggel eltogad **É c s y L á s z l ó főfelügyelő ur** „Veszprémen át Balaton-Füreden.“

A legujabb rendszer szerint töltött és légmentesen dugaszolt füredi ásványviznek, mi jótékony hatásán felül kellemes (fejkábítást nem okozó) asztali italul szolgál, főraktára **Pesten Tunner** ur vaczi-utczai fűszerkereskedésében. — 100 üveg ára **21 frt** ausztriai érték; üvegenkint is kapható.

Pestről indulók a „Tigris“ vendéglőnél **Lobmayer** ur irodájában, vagy a cs. kir. postahivatalnál Füredre naponkint járó, kényelmes **gyorskocsikat** találnak.

Pest, april havában 1859.

Balaton-füredi fürdő-igazgatóság.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egészév 9 fr. vidéken félév 5 fr. egészév 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Hirdetések közöltnék soronként 14 új krét.

Megjelenik minden Vasárnap.
Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újter 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: Adatok a gögvizsgálatához. II. cikk. Dr. Czermák tanártól. — Orvosi magángyakorlat. I. Mellzúzóadás, bőr és mell légdaggal. II. Rezgőj és tüdőlob. Közli Dr. Weszelovszky K. — Gyógyszerismereti közlemények.
Tárcza: A pesti orvosi központi épület tárgyában. — Don Carlos spanyol herceg. (Folyt.) Dr. Ditrich után közli Dr. Ljachovics J. — Humboldt Sándor. — Vegyesek. — Pályázatok. — Szerk. levelezés.

ADATOK A GÖGVIZSGÁLATÁHOZ.

Czermák János tanártól Pesten.

Második cikk. *)

Első cikkemben **) közöltem, hogy a légsömetszés egy eseténél a gégetükörnek egy új hasznát vettem, mely abban áll, hogy megmelegített vagy vékony mézga—gummi — réteggel bevont tükröcske a felfelé egy ablakkal ellátott légzési csöbe — Athmungscanüle — alkalmaztatik, hogy a gégebe alulról benézhesünk. Jóval azután, hogy e közelfekvő eszmét kivittem és azt ábrákkal fölvilágosítva közzé tettem volna, Semleder tr. ur egy márt. 7-ről szóló levelében arra tett figyelmessé, hogy e vizsgálatmódot Neudörfer tr. ur már a Zeits. f. pr. Heilk. 46. számában 1858. évi nov. hó 12-től — hozta javaslatba s azt hullán meg is kísérte.

Midőn e vizsgálatmód gyakorlati jelentőségéről s az általa már eddig is nyert eredményekről szólani akarok, kötelességemnek tartottam ezen rövid történelmi megjegyzést előre bocsátani, úgy Neudörfer úr mint saját magam érdekében is.

Azon esetenél, hol én e vizsgálatmódot először élön alkalmaztam (l. az első sz. esetet), a gögtükörrel vizsgálat azóta alulról és felülről szorgalmasan lön folytatva, hogy a helybeli kórfolyam mint létéről minél biztosabb ismeretünk legyen.

A vizsgálatból az tünt ki, hogy a takhártya görvélyes beszűrődése, mely a géget a valódi hangszálagok szabad szélén alul elzárta, már most azoknak mindakkorig szabad részét is ellepte s egyszersmind mélyebbre leereszkedett, elannyira, hogy a gége elzáródása most már szinte a légsömetszési seb színétől egészen a valódi hangszálagokig bezárólag terjed, — csak hogy a beszűrődött részek kevésbé feszesek s nem oly kemény tapintásuak, mint előbb.

A hosszabb idő óta gyakrabban bevitt száalacsoknak — Bougies — a többi közt azon hatása volt a szorra, hogy a szálag eltávolítása után, a beszűrődött takhártya duzzadt ajkai közt egy tátongó rés rövid időre hátramaradt; mind a mellett eddig nem sikerült a levegőnek csak nyomát is a gégen keresztül hajtani.

A fölötté érdekes hangképzésen kívül, melyet a betegnél észlelhetni (s melyről a bécsi cs. akademiának Brücke tanár által f. év márt. 17. közlést tettem), itt még két nem kevésbé érdekes physiologikus tüneményt akarok fölemlíteni, melyet ez alkalommal tapasztaltam. Először a gög bezárása által létrejött szaglási zavar, másodsor az ez által legkevésbé sem zavart köny elvonást.

Tudva levő dolog, főleg Bidder által megállapított tény, hogy a szagos anyagok által telített légvonat iránya és ereje az orrüregeiben támadó szagérzésnek jelentékeny föltételül szolgál. Ludwig (Lehrb. d. Phys. B. I. pag. 290. 1. Auflage) e felől azt mondja: „Azon légvonat, mely szagos anyagokkal van terhelve, különösen akkor ébreszt érzést, ha az orron által különösen előlről hátrafelé nagy sebességgel hatolt be, ennek folytán akaratlanul tágitjuk az orrnyílását s sebesen, s mintegy rohammal (stossweise) szívjuk be a léget, hahogy valamely tárgynak szagát kémleljük. Az előttünk fekvő tények szerint szabad következtetni, hogy a sebes légvonat legközelebbi hatása abban áll, miként a szaglási fölület tökéletesen hozassék a szagos anyagokkal érintkezésbe, mennyiben részint a roham-, részint a dörzsölődés által a fölszívódást előmozdító nyomás hozatik létre.“

Hogy betegünk szaglását elveszté, nincs mit csodálkoznunk rajta. Emlékezetes azonban még is, hogy szaglása nem minden szag iránt egyaránt van eltompulva (a hevenyen szétmorzsolts Geranium leveleit fölismerte szagok után, ellenben sem az ibolya, sem a jáczint szagát nem érzé), hogy azonban szaglása valamivel javul azóta, mióta a gége és szájür hirtelen és erélyes összehúzódása által képes gyöngé légvonatot létre hozni az orrban; végre, hogy a jáczint és, ibolya fölött fuvóval az orrára vezetett légvonat által.

*) A Med. Wsochrift. 15. és k. sz. is közöltetett.

**) »OHL.« 8. sz. 1859. február hó 20. s. a. k.

habár kevéssé, még is képes volt e virágok szagát megérezni.

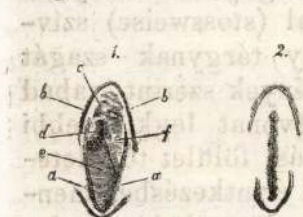
A köny elvonást illetőleg igazolva van betegünkön a jelenleg általán elismert jelentéktelensége a légzést követő nemleges nyomásnak az orrüregben, az elfolyó könyek tovaszállítása tekintetéből, miután semmi időben sem vétetett észre ezen működés legcsekélyebb zavara is. Ez által azonban épen nem akarjuk tagadni a természettanilag szükséges hatás lehetőségét, mely a légzési mozgások alatt támadt különbség alkalmával bizonyos körülmények között a könyek elvonására befolyással van.

Egy második általam leirt esetben (l. „harmadik eset“) a gégében tovább terjedő fekélyző folyamat következtében a hangszálagok erős duzzanatával egybekötve, a gögmetszés szüksége lépett elő, melyet tisztelt ügyfelem Balassa tr. ur f. é. febr. 25-kén jó sikerrel vitt végbe.

Azonnal használtam az alkalmat a gége vizsgálati módszert az ablakozott légzési csövecs (Canüle) által ujonnan megkísérelni. Az észlelet nyeresége összhangzó volt a reményelt várakozással, sőt ezen esetben még dusabb mint az előbbiben, miután itt csak szűkülésről, és nem a gége teljes elzáródásáról volt szó.

A közben előfordult napfényes napokon vizsgálatra egyenesen a napfényt használtam, melyet kis szemtükörrel az ablakozott csövecshez kötött tojásdad aczél gégetükörre tömörítettem. Miután a tartószálagok megerősítésére szolgáló, kissé hajlítva álló korongja (Scheibe) a csövecsnek a beeső sugarakkal tompa szöget képez, s a csövecs belfülete többnyire száraz nyák vékony rétegével van fődve, tehát semmi zavaró s szemetkápráztató mellék visszugárzás nem történik. A gögrészek megvilágítása ezen körülmények közt a tükörke kicsinysége daczára is igazán fényesnek nevezhető, s mellette a gög takhártyának minden legkisebb részletességei a részek közelségében meglepő világossággal különböztethetők meg.

Ezen vizsgálathoz közönséges lámpa világ is elegendő.

Az ide rajzolt 1. ábr. a gögmetszés után kis idő múlva ezen uton látható gög belseje képét mutatja.

A nyílt hangrésen által alólul a gégébe láthatni. Ha elképzeljük a gögtükörke helyzetetését, mint ez másutt 5.

ábra alatt szemléltetendő tétetett; akkor magától értetődik, hogy minden, mi a rajzban fönt látszik, a valóságban hátul fekszik, a mi alól — az felől; míg a kép oldalai ellentételesen felelnek meg a valóságban.

aa) A valódi hangszálagok előálló szélei, melyek a paizsporcz belszögletétől származnak, s a hangrészt határképen zárják; fölfelé (hátul) a kán- és gyürüporczok takhártyájában enyésznek el.

bb) A hangszálag nyujtványok alatti hely, hol az

érméczes lobor — conus elasticus — hirtelen megszűkül.

c) Megfelel a hátsó gögfall felső részének, és d) a kánporcz jobb oldali hegyének. A e) fölületen a műtét óta genyedésbe menő lerakodmányok láthatók.

f) Erősen kikiálló kóros duzzanat (Wulst), mely mintegy a bal gyomrocs szálag hátsó részének magasságában fekszik, s ki- és előfelé elenyészik; a garat általi vizsgálatnál a dagadt gög fedő helyzete miatt nem vehető ki tisztán.

e) Alsó fölülete a hát- és fölfelé fölhágó gög fedőnek. A Morgagni gyomrocsai a részek eme helyzetése mellett nem láthatók.

A gög fedő és a jobb kánporcz szabad szélei közt egy nyílás marad, mely a kóros duzzanat s a jobb hangszálag által oldalaslag határazódik, melyen át magasan be lelete látni a garatba.

A mig én ezen nyíláson át a garatba néztem, a beteg fölnyitá száját, és Dr. Bókai gyerm. kórházi igazgató ur, ki gyakran volt jelen midőn vizsgáltam, meggyőződött, hogy a garatfal az alulról beható nap-sugarak által valósággal igen megvilágított.

Ezen alkalommal megakarom emliteni, hogy Dr. Semleder 17. martiusról szóló levelében közlé: „hogy legujabban hulláni vizsgálatnál, hol a gög metszés a gyürü és a közép paizsszálag közt történt, a hulla feje erős hátrahajlításánál a seb képe a tükörben meglátszott és a nyak sebén által sugárkúpot vezetett ki.“

Érdekes volt előttem észlelni a hangképzésre összehuzódott s szűkült hangrészt; a 2 ábra adja rajzát. Ha a beteg nőt arra szólitám, hogy kíséreljen meg hangot adni, mit természetesen nem tehetett, a hangszálagok szélei azonnal egymáshoz közeledtek, s igen szűk hosszas hasadékot, tulajdonkép barázdát képeztek, mely a hangszálagok még jelenlévő, ha bár mérsékelt daganata miatt épen nem tünt elő egyenes vonalnak s egyenlően keskenynek. Ennek megfelelőleg a légzési csövecs betartása mellett képzett hang igen rekedt és gyöngye volt.

Pár héttel később, miután a gög takhártyájának daga tetemesen fogyott, s a hang majdnem a rendesig javult, a hangzásra szűkült hangrés is tiszta egyenes vonalu rajzot képezett s világosan előléptek a hangszálagok azon meghajlásai (Knickungen), melyek a hangszálag nyujtványok (proc. vocales) mozgásai által vannak föltételezve (lásd: meine Physiol. Unters. mit Garcia's Kehlkopfspiegel pag. 568), s melyek a hangszálagok dagadt állapota alkalmával nem vétettek észre.

Az itt másodizben megkísérlett gögvizsgálat módszerének jelentősége az ablakozott légzési csövecs által eléggé világos, mert a gög részeket uj oldalról rendkívül kényelmesen és tisztán engedni észlelni, s olyakat hoz látásunk elé, melyek a fölülről történő vizsgálatnál nehezen, vagy épen nem láthatók; s e mellett ezen uton, mint már Dr. Neudorfer kiemelte a légső legmélyebb tájait láthatni, mi fölülről csak igen kedvező körülmények közt történhetik meg.

Ezen utolsó előnyénél még fontosnak látszik előttem ezen vizsgálat módszere segítségével mellett a gögbeni kutatás, edzés és más műtéti eljárás lehetősége, melyeknél tisztán kell látni, mit tesz a műtő; mert az ablakozott csövecsen által, hol a részekhez oly közel juthatunk, s a környezetet eltolhatjuk eddigi tapasztalataim szerint kis gyakorlat mellett aránylag könnyen és biztosan lehet műteni, sőt a hangrés minden érzékenysége dacára azt is lehetne tartom ezen uton péld. az újképleteket a gögből és légesből eltávolítani, tályogokat fölnyitni stb.

Itt különösen a galvánhő általi műtéti módszerre bátor vagyok figyelmeztetni, mely ezen célra, elvonva a többi előnytől, különösen a vérzés kimaradása által ajánlja magát.

Ha valamely esetben, mint péld. a „2-dik eset“ alatt közlöttem a gögvizsgálatok p. o. valami új képlet a garat mélyebb, s fölülről hozzá férhetlen táján biztossággal van megalapítva, s a műtét általi eltávolítás szükségképpen látszik, előbb a gögmetzést kellene megtenni, s azután az ablakozott csövecsen által vitt gögtükör segítségével, a galvanhői kaes (Galvanokaustische Schlinge) által az új képlet eltávolíthatnák.

Végre még egyszer átalán kiemelem azt, hogy a gögtükör a többé kevésbé jelentékeny — olykor talán alkalmazását illetőleg fölülmulatlan akadályok dacára, nem csak kórismeit tekintetben fölülte értékteljes eszköz, hanem, hogy még műtéti tekintetben is van jövője, miután alkalmas akár fölülről, akár alulról alkalmaztassék: „a szemet a kéz vezetőjévé tenni.“ (lásd: meine erste Notiz über Garcia's Kehlkopfspiegel. Med. Wochschr. Nr. 13. 1858.)

Már a mult cikkben közöltem, hogy nekem csak ugyan sikerült bizonyos gögrészek kutatását és edzését a gögtükör segítségével eddig lehetlen biztossággal kivihetni. Azóta a beteget, kinek gögjét 10. ábr. rajzoltam le, s kinek hosszú évi hangtalansága (Aphonie) lényegileg a gyomrocs szálak idült daganatában rejlett, részint pokolkő oldatba mártott szivaacsal, részint magával pokolkővel ismételve, s többnyire egy vagy több ügyfél jelenlétében a gögtükör segélye mellett érintém, úgy, hogy jövőben eszélyesen a gög edzését tükör nélkül nem fogjuk tenni, miután csak ezen módon adhatjuk a kéznek a kellő irányt s biztosságot a gögbe és ennek egyes pontjai felé juthatni, nem úgy mint ez eddig bizonyosan sok — ha nem minden — esetben történt, hol a gög fedő lenyomatott, s csak ennek mellső széle és a garat érintetett, a szerencsés véletlenre bízva, hogy valami a gögbe jut-e vagy sem?

Melesleg meg kell emlitenem, hogy ezen beteg hangtalansága, kinek áhangszálakait ezen uton kezeltem, nevezetesen javult, hogy a beteg jelenleg hosszú évi hangtalanság után kis erőltetés után már egészen hangos hangokat képes kiadni. Föltűnő, hogy ezen betegnél e különben annyira érzékeny részek edzése oly csekély köhögési ingert okoz, hogy azt lehetne hinni, miként tán a érzelt hely nem volt érintve, ha hogy nem látnók, miként a pokolkővivő

a gög fedőn túl a gögbe hatol, s azután a fehér pörköt a hangrészszálakokon nem szemlélnők.

A gögvizsgálat, melynek minden irányu kiképzése- és értéktésére én adám az első nyilvános és tartós lökést, miután az 1840-ben több oldalról tett, idevágó kísérletek ismét abba hagyattak, — vagy „megszakítottak“, ez által új és széles tért nyert, melyen reményelem, hogy azon kis kezdeményezés, melyet tevék, e mező további művelésére fog föl-hívni. —

Utó jegyzet.

Az „Allg. Wien, Med. Zeitung“ 15. számából (f. é. apr. 12.) látom, hogy Dr. Türck első orvos, azon nyilatkozattal ismét vissza élt, melyet én 1858. april 14. (M. Wochenschr. 16. sz.) elhamarkodott és méltánytalan viselete dacára az idősb ügyfelek s az orvosi társulat több tagjai iránti tiszteletből tettem, kik e végett megkerestek, nehogy e botrányt a nyilvánosságnak adnám által.

Bár senki, ki mindkettőnk e szakbeli eddigi hirdetéseit s eredményeit közelebbről ismeri és összehasonlítja, nem fog kétségbe jöni a fölött, hogy kettőnk közül ki adott nagyobb lendületet a gögvizsgálat sok oldalú kiképzéséhez és megalapításához: mindazonáltal az itt következő sorok igazolva leendenek hogy ezen elsőégi kérdés, melyet egyedül T. urnak köszönhetünk, eldöntessék.

T. ur azt mondja, hogy már 1857 nyarán kórismeit célból alkalmazá a Garciaféle tükröt. 1858. mart. 27. a „M. W.“ 13. számában először én tettem figyelmeztetést közzétételeim által a gyakorló orvosokat ezen eszközre, s őket sürgetően fölhitam ennek összes oldalú értéktésére, „miután eddig senkinek — még T. urnak sem — jutott eszébe ezt tenni.“

T. ur biztonnal elég idővel rendelkezhetett erre nézve, ha kísérleteit mint előtte sok más — ismét abba nem hagyta volna, vagy mivel a tárgy fontosságát és horderejét nem ismerte föl, vagy mivel valamire valót nem tudott létrehozni. T. ur tehát annál kevésbé volt följosgositva a Garcia féle tükröt — a tudományos világ közös vagyonát — mint egyedüri cikket tekinteni. T. ur később ugyan ellenemben állítá, miként kísérleteit kórtermeiben hiányzó egyenes napsugár világítása miatt téli időszakon megszakítá, s én sziveskedtem ezen állítmányt megengedni, s erre azon elnéző nyilatkozatot aláírni, melyet T. ur most ellenem felhasznál, illetőleg melylyel vissza él.

De T. föntebbi állítása vagy nem igaz mentegőzés, melynek kedélyes megengedéseért nekem nagy köszönettel tartoznék, miután ez által alkalmat nyújték neki mult évi april 9-ki elhamarkodását az igazság teljes elismerésével jóvá tenni; vagy pedig fényes „testimonium paupertatis“, miután a kissé ügyes buvárnak, ki valamely fontosnak fölismert tárgyat erélylyel üz, nem kerülte volna ki figyelmét azon világító eszme, hogy a tömörített lámpafényt, gas- vagy elektrikus világot stb. a napvilág helyett meg ne kísérelje.

Hogy egyébként T. kísérleteivel csak ugyan föl hagyott, s csak azon lendítés által, melyet én adtam a tárgynak, lón sarkalva miként azokat újból kezdje meg s némileg kevesebb lanyhasággal folytassa, ez mindkettőnk eddigi közzétételeiből — nem tekintve jól értesült s részint legbensőbb baráti köréhez tartozó személyek szavait — számtani biztossággal kitetszik.

Én már mult év mártius havában oly élettani eredményekhez jutottam ezen Garcia-féle tükrökkel, hogy a gögvizsgálat módszerének horderejét az orvostanra nézve tökéletesen föl ismerém és méltánylám, s mart. 27-kén a Garciaféle tükrökre a figyelmet fordíthatám, s erős meggyőződéssel a gögvizsgálat kivihetősége iránt, ennek minden oldali értéktésére az illetőket felszólíthatam, midőn is nem felejtém el T. ur fáradozásait megemlíteni.

A bécsi orvos-egylet mult é. april 9-ki ülésében kísérletekkel, melyeket magamon mutatték meg, egybekötött előadást tartottam a Garcia tükörrel, s T. ur ezen alkalmat fölhasználá ellenem sértően föllépni, bár közvetlenül az ülés előtt már — (csak itt tudám meg, hogy ennek tervsora megbonthatott, hogy T. ur reclamálhasson) — ismételve nyujták kezét a barátságos egyetértés tekintetéből.

Hahogy T. akkor valami különös a műszer gyakorlati értékesítését biztosító s széles tapasztalatra támaszkodó vizsgálatmód birtokában lett volna, szóval ha már akkor valami kiemelhető tudott volna sikerképen fölhozni, azt csak ugyan az orvosi egylet előtt nem tartotta volna titokban, s terjedtebb közleményét, mely azonban lényegileg semmi újat — csupán Garcia eljárása részletes leírását tartalmazta — nem tette volna közzé — csak pár hónappal azután (1858. jun. 28.) miután előadásom már nyomtatásban megjelent.

T. ur tehát világosan csak azon pár hónap alatt az általam adott lendület folytán ismét és pedig kissé több siker- és erélylyel, mint előbb, a gögvizsgára fordította figyelmét, s fölhagyott kísérleteit osztályán ismét folytatá.

Miután Semleder tr. ur, kit a tükör gyakorlati értékesítésére sürgetően felszólítotték, s szóval, tettel támogatám, az első sikeres alkalmazást egy nyelvgyökér bántalmánál tette, s a b. orvos-egylet ülésében máj. 28. közölte, T. osztályán is Stoerk tr. ur által sikerteljes kórtani vizsgálatok tétettek ezen tükörrel.

Miután azonban ezóta a gyakorlati gögvizsgát illetőleg mi eredmény sem lön ismeretes, attól félttem hogy T. ur, kihez mindenek előtt e tárgy kiképzése és megalapítása tartozott, a dolgot szokott módon ismét egészen feledésbe fogja juttatni, s beláttam a szükségét, hogy magam — habár a gyakorlati tértől távol — több eszt nagyobb sora közvétevése által, melyek vizsgálatához barátságos ügyfeleim Pesten gazdag alkalmat nyujtának, a gögvizsga lehetőségét és fontosságát kell hogy bebizonyítsam és megalapítsam, ha ki akarom kerülni a veszélyt, hogy ismételt fölszólításaim mint vérmes elmeletek végre nyom nélkül hangozzanak el.

Miután legközelebb a gögvizsgát azon fényes eredményét, melyet egy Dr. Hirschler ur által f. é. jan. 2-kán hoztam vezetett betegen észleltem, jan. 8-án a „M. Wochenschr.“ (1859. 2. sz.) közölte volna, a fametszetekkel ellátott „Adalékok a gögvizsgához“ című értekezésemet kinyomatam, G. OHL. febr. 20. 8. sz. és „M. Wochenschrift“ márt. 5. 10. sz.)

Hogy a jan. 2-án közzétett eset, valamint az „Adalék“-ban fölhozott többi eset is kitüzött céljukat el nem téveszték, abból láthatni, hogy T. f. é. mart. 11. a bécsi orvosi-egylet ülésében szinte 7 esetet közölt, melyekből négy, hol a vizsgálat keltje is hozzá van téve, későbbi mint az én közlésem jan. 8-ról. Tiszta történetesség legyen-e ez, hogy T. ur (azon gazdag anyag mellett a bécsi közkórházban!) legalább esetei nagyobb részét csak jan. 8-kán tud észlelhette, vagy hogy nem inkább bizonyítéka az annak, miként T. ur addig lanyhán vagy sikertelenül dolgozott, s hogy ismét ő nekem köszönheti a szorgosb gögvizsgái tanulmányokat, melyeket egyszer már valóban (factisch) abbahagyta?! — Reményem, hogy T. ur most valahára megnyugszik, s inkább gazdag anyagát szorgalmasan használandja föl, mint hogy a befejezett dolgokra jöjjön vissza.

C z e r m á k.

ORVOSI MAGÁNGYAKORLAT.

Arva-Várallja, april hó 25. 1859.

Tisztelt Szerkesztő ur!

Igéretem és fogadásomhoz képest — ha bár későn, de jobb későn mint soha — küldök ime becses lapja számára tetszés szerinti használatul két kórrajzot ha t. i. érdekesebb cikkei azoknak közzétételét nem akadályozandják, mit — mint tavál is megírtam — subsumálni épen nem fogok, sőt teljes

szívükből örülni a jelesb dolgozatoknak, mert nem visketegből vagy dicsvágyból írok, hanem, hogy kötelességemet a hazai tudományosság iránt teljesítem, s ön derék és nehéz vállalatához csekély erőmhez képest, ha bár egy atomus-sal is járuljak. Ezt tenni jövőre is, mennyire csak körülményeim engedik, szíves kötelességemnek tartandom.

A gyakorló vidéki orvos már idő szüke miatt sem gyűjthet oly exact észleleteket, milyenekre a városi és különösen kórházi orvosnak a legszebb alkalma van; mindazáltal azt hiszem hogy szaggatott gyakorlatunkban is jönnek elő esetek, melyek támadásukra vagy lefolyásukra nézve tanulságosak, s a nagy részt hasonló körülmények közt működő ügyfeleink előtt érdekel is bírnak. Járuljon kiki ereje- és körülményeihez képest az közügyhöz, s nem lesz okunk panaszra. — S most a dologra.

I.

Mellrázkodtatás és zúzás utáni tüdő és mellhártya szakadás, mell-légkór — pneumothorax — mellüregbeni és hátizomközi vérömleny, mell-bőralatti légdag — emphysema — valószínűen tüdő- és mellhártyalobbal (s bordatöréssel?).

Közli Dr. Weszelovszky Károly.

Sp - András mintegy 40 éves, erős testalkatu, rézműves, vásárról éjjel hazamentében egy dombon lefelé kocszva észrevéve, hogy a lovak az utszéle felé tartanak, miért is a fenyegető veszély elhárítására leugrott a szekérről, hogy a lovakat az ut közepére irányozhassa, azon pillanatban szorítá őt a nehéz fuvaros szekér tengely vége egy uti karfa-karóhoz úgy, hogy a tengely hátát érte és mellét a karóhoz szorítá mely esetenél a tengely nyomása által a karó körül $\frac{1}{3}$ körben csavartatván elvégre földre rogyott.

E szerencsétlensége után mintegy óra mulva éjjélkor 1858. május 26-kán hozzá érkezvén, következő kóralak mutatkozott: az ágyban bal könyökére támaszkodva a félülő helyzetben lévő beteg kinézése szorongó volt, arca kékes, légzése kínos, igen nehéz, rövid, sebes 70 volt egy perczre, majdnem folytonos köhögése és nyögése igen fájdalmas — fülsértő; nyugtalansága rendkívüli, minden legkisebb testmozgás még erősebb-fájdalmasabb nyögésre készítet, piros habzó vért köpött bőven, ájldozási rohamoktól fenyegetteték. — Kikérdezve röviden a közvetlen előzményeket, mennyire kínjai és veszélyes állapota engedé, a mellkas vizsgálatához fogtam: bal melle kiterjedése szemebetűnő, a bordaközök eltűntek, a bordák mozgása megszünt; csonttörést nem fedezhettem föl; a mellzúzást egy — bal lapoczka alsó csúcsa és hónalj közt — közép ökölnyi puha hullámzó dag mutatja, a kültakaró sértetlen, rendes színű; — a kopogtatási hang bal oldalon elől egész hosszában — befelé a bordaporcokig — a hónalji vonalban majd a 8. bordáig, — hátul a 8—9. bordaközig dobszerű csekélyebb ellenállással, azon alul tompa — üres, nagy ellenállással, a szív lefelé és a mellcsont jobb szélén túl széthelyezve, a rekeszizom és lép lefelé nyomva, a nyögés igen világos tiszta érczhanggal párosult, de semmi légzési zöreje nincs jelen; jobb oldalon a szív széthelyezésén kívül semmi rendellenesség. Nyelve tiszta száraz. A forróság — hideggel váltakozik, szomja nagy, nyomó szúró bal mellfájdalma kiállhatlan, mintha melle szét akar na szakadni; érverése elnyomott, rendellenes, igen gyors. — Rögtöni érvágás mintegy $2\frac{1}{2}$ obonnyi, mert a csökkenő-kiszebedő érvágás tiltá a további vérbocsátást; hideg borogatások azonnal a mellkas egész bal oldalára és Rp. Infusi secalis cornuti e drachma una et semis parati Uncias V. Aluminis Acidi sulfur diluti aa. drachm. I. Aquae laurocerasi scrup. II. Syrupi unc. I. M. D. S. óránként egy evő kanállal; végtagjaira mustárkövász, izgató csőre; s míg a távolabbi gyógytárbból a rendelt szert megkapná, a mim volt ezen esetben alkalmazható, hazulról küldöttem neki. Rp. Trae opii guttas XX Ergotini scrup. I. Acidi phosphorici drachm. I. Aquae unc IV. czukor-

ral a savat elfojtva. DS. fél — és ha a vérköpés engedne — óránként egy kanállal; ezeken kívül lehető legnagyobb nyugalmat ajánltam.

Reggeli 6 órakor a szorongás sokkal csekélyebb, kékes arczsine eltűnt, légzése még rövid ugyan, de sokkal könnyebb és kevésbé sebes, 52 egy perczen, köhögése és nyögése gyéribb, kevésbé fájdalmas, már nyállal vegyült vérköpése tetemesen kevesbedett, szűrő és nyomó mellfájdalma enyhült, csupán a fen leirt — lapoczká csúcsa és hónalj közti dagnak megfelelő helyen, az éjjel érzetthez hasonló, sőt talán még élénkebb, nyomásra növekedő szűrásokról, egyszersmind borzongatás-, főfájás-, szomj- és nyelvszárazságról panaszkodik, láza kifejtett erős. A mint a törzsön lévő dagot kezemmel vizsgálni akarom, a tapintat különös érzést támasztott ujjaimban, és a dagot nem találhattam fel, miért is a beteg ingét feltolva a mellkas baloldalán egészen le a 9-dik bordán alól, elől a mellcsont jobb széleig, hátul kissé a gerincoszlopon túl terjedő recsegő iszonyu légdagot pillanték meg, mintha a törzs légpárnával lett volna körülövezve, melyet később a hónalj táján megmérve azt találtam, hogy baloldali tériméje 4" 2"-al nagyobb a jobb oldalánál. E szerint a bal mell teriméje majd 5 hüvelykkel nagyobbodott miután ez rendes állapotban majd 1/2 hüvelykkel kisebb szokott lenni a jobb oldalánál. E körülmény természetesen lehetlenné tevé a további tökéletesebb physicali mellvizsgálatot, mely — mint fenn érintem — éjjel is csak nagyból történhetett a beteg felette kínos és veszélyes állapota, egyszersmind legyőzhetlen nyugtalansága miatt. — Itt valószínű a tüdő- és mellhártyalob s ennek következtében a lúz kezdett fejlődni, mit természetesen csak az alanyi körjelek, és az előrejárt veszélyes erőművi sértés t. i. a tüdő és mellhártya mind két lemezének szakadása után lehetett gyanítani (mert a mellüregben foglalt lég vagy vérömleny többnyire csak későbbben szokott ellenséges visszahatást előidézni); bizonyítja ezt a zúzás helyén támadott, nyomás által növelhető szűrő fájdalom, holott a mell-légekör-tüdővérzés és mellüregi vérömleny folytán beállott általános baloldali mellfájdalom már enyhült. E körülmények közt a vérköpés elállítását tartottam legszükségesebb teendőnek, miért is az éjjel rendelt szer további adagolása, az egyszerű hideg borogatások helyébe — már azért is, hogy ezeknek pontos alkalmaztatásában nem bizhattam — bal mellére és hátára mogyorónyira tört jéggel megtöltött két nagy hólyag, azon kívül 20 nadály a lapoczká alsó csúcsa és hónalj közti tájra és lábaira torma tapaszok rendeltettek. — Este: a szorongás tetemesen engedett, a légzés jóval mélyebb, gyéribb lett, 45 egy perczen és könnyebb, köhögése ritkább, kevesebb vért köp, nyomó és szűrő mellfájdalma egyfoku mindenütt, de a reggelinél sokkal enyhébb, a beteg sokkal nyugodtabb, már feketik is, állapota lázas; a gyógyszer és jég hólyagok folytatása, ismételt ecetes csőre rendeltetett.

27-kén éjfélig elég jól aludt, a mikor köhögésre való inger állott be, mely reggelig azonban gyéren tartott, mellfájdalma ismét enyhült annyira, hogy már türethetővé vált, csak mozdulatoknál — ha fel akar ülni vagy fordulni érzi erősebben; légzése is javult, 38 egy perczen, 4—5 kiköpése közt egyszer mutatkozik vér, feje szabad, nyelve elég tiszta, az étvágyhiány és szomj tart, érverése tömött erős, 80 egy perczen gyűszűnyé forrázat és highalvac s a jég-hólyagok folytatása rendeltetett.

28-kán. Állapota mindenben jobbult, csak a vérköpés lett ismét, noha mindég nyállal vegyűlten, gyakoribbá, és pedig a gyér köhögésen kívül is, a légzés 35 egy perczen; a légdag oszolni — baloldali bordák mozogni látszanak, mit a tapintat is bizonyít, a vizelet bő és gyakori kezd lenni; gyakoribb vérköpése miatt a netalán visszatérhető új vérzéstől tartva annak megelőzésére a 26-kai anyarozs forrázata timsóval és kénsavval ismételtetett, a jégborogatások folytattak.

29-kén. A beteg folyton jobbul, tetemesen könnyebbült; légzése 28 egy perczen, mellfájdalma csekély, de a gyérült köhögésre ismét élénkebben megújul, vérköpése tegnapi est óta végképen megszűnt, étvágya javul, érverése majd egészen rendes, a légdag oszlik, a tegnap észlelt balbordák gyen-

ge mozgása valósul, bő vizelete folyton tart. — Morphiom és calomel, s minthogy a jégborogatásokat balkarja szaggató élénk fájdalma miatt tovább nem tűrheti, chloroform, ammonia caust. ung. juniperi et cinereumból álló kenőcs rendeltetett bal melle, háta és zsibbadt karja kenésére, közben időnkint miglen tűrheti jég- vagy legalább hideg borogatások folytatása.

30. és 31-kén. A javulás minden tekintetben annyira haladt előre, hogy már ez utóbbi nap nagyobb részét ágyon kivül töltheté.

Junius 2-án házi körülményei kényszeríték útnak indulni s miután kellő tanácssal ellátva magát további orvosi észlelet alávetésére utasított, haza ment, megígérve, hogy a 7—8 mértföldnyi utat 3 nap alatt teendi meg, ott tartandó állomást hol orvos székel, miszerint a ne talán szükséges segítségét igénybe vehesse. A légdag nagy részben eloszlott ugyan már, de még akadályozta a tökéletes physicali mellvizsgálatot.

Azóta a betegnek hírét sem hallottam, csak f. é. martiusban történetesen tudtam meg, hogy e télen ismét erre keresztül utazott, miért is a lipató sz.-miklósi cs. k. járási orvos Dr. Ullmann Frigyes urat megkerestem, kérdezné ki távozása utáni hogylétét, vizsgálná meg egyszersmind jelenleg mellét s lenne szíves az eredményt velem tudatni, eddig azonban választ nem nyertem.

Ezen életveszélyes, maga nemében aligha nem páratlan lefolyásu kórnak oly hallatlanul szerencsés és rövid lefolyását ekkép fejtém meg magamnak: a valószínűen belehelés alatti tüdők kitágult állapotában történt a sérülés, t. i. bal tüdő és mellhártya mindkét lemezének repedése, mire a lég a mellüregbe hatott, egyszersmind a vér ömölteni kezdett és pedig nem csak a tüdőből (mely nagyobb részt köpés által ürített ki), de a bordák közül a mellhártyán (pleura costalis) át is, ez utóbbinak része ismét az izmok közti bőr alatti sejtszövetbe ömledezett. A mellüregben foglalt lég és vérömleny által a tüdő összenyomtatása következtében annak működése ha nem is szüntetett meg végképen, de bizonyosan a legkisebb fokra szállítottatott le; a tüdőnek ezen nyugodt állapotá által egy a vérzést tetemesen előmozdító ok eltávolítva — legyőzve lón, az éralvadék — thrombus — annál könnyebben éshamarább képződött, és a tüdőhártyán (Pulmonalblatt) a vér meghegedvén ez által a nyílás betapasztatott, úgy, hogy többé sem lég, — sem pedig vér a mellüregbe nem ömölhetett. A bordahártyán (Parietalblatt) kívüli vérzés szinte — thrombus képződése és a bőr alatti sejtszövetben foglalt vérömleny nyomása által — elállítván, a mellüregben létező, a testi meleg által kiterjedt lég még jobban nyomta volna össze a tüdőt, s így a kór ha nem is fokoztatott, de legalább in statu quo maradt volna, mi azonban nem történt, mert a bordai savós hártya nyílásán a bőr alatti sejtszövetbe behathatott, ekkor a bal tüdő lassankint működni kezdvén, a mellüregbeni lég legnagyobb részét — ha nem az egészet — kiszorította, s így a természet ereje által legyőzetett a mell-légekör; meglehet — sőt bizonyos is hogy a bordák mindjárt a légdag keletkezte után mozogni kezdettek, de talán oly csekély mértékben, hogy ez — vagy a nagy légdag miatt — figyelmemet kikerülte. — Hogy pedig ez így történhetett abból következtetem, hogy éjfél tájban első beteglátogatásnál a bőr alatti légdagnak semmi nyomát nem találtam, csak a leirt vérömlenyt, ekkor tehát a vér még a mellüregbe, s egyszersmind a bőr alá özönlött, melynek erejét a lég nem tűrhette meg annyira, hogy a sejtszövetbe behathasson, csak miután ezen vérzés szűnt, talált kimenetet a mellüregből a lég. Ezt tanúsítja a mell-légekörnek majdnem rögtön eltűnt, vagy legalább óriási léptekkel haladó alábbszállása, mert már reggeli 6 órakor — tehát az első látogatás után 5—6 órával — mint fen leiratott a körjelek csodásan enyhültek, és a mely mell-légekör jelek még fennálltak, azok véleményem szerint nem a mellüregbeni — de a bőr alatti létező lég általi mellkas összenyomásának tulajdoníthatók. Hogy pedig mell-légekör mellett a mellüregben vérömleny is volt jelen, ez kiviláglik a mell physicali vizsgálatából, mely is annak legalsóbb részén üres kopogtatási hangja által tünt fel,

már pedig tudva levő dolog, hogy ha a mellüregben lég s egyszersmind folyadék is foglaltatik, az utóbbinak mennyiségét majd két annyira becsülhetni mint azt a kopogtatás jelöli, itt pedig megjegyzendő, miszerint ezen esetben a bal mellüreg minden átmérőjében a rendesnél sokkal nagyobbodott, mert a befoglalt lég és vérömleny azt annyira kitágítja, hogy a rekeszizom és lép lefelé nyomtatott, a szív pedig jobbra helyeztetett el.

Épen midőn kórrajzimat el akarom küldeni Dr. Ullmann urtól levelet veszek, melyben betegem hogy létéről tudósít, s melyet a t. szerkesztőségnek felhasználás végett ezennel elküldök.

Az aprilis hó 21-ről kelt levélben olvassuk miszerint a sebesült otthon még két hétig fekvő beteg volt, s azonkívül négy hétig gyöngékedett. A fájdalom a kulcscsontok és a szív táján volt legerősebb, honnan az egész mellen keresztül a lapcsontig hatott. A köhögés csekély volt s a nyák csak ritkán apró véralvadékokkal kevert. Mellhártyalob tünetényei és láz ugy látszik nem észleltettek. A beteg csak külsőleg szereltetett szürke mákonyos higany kenőccsel, nadályokkal és később állítólag meleg fürdővel, melyekre a fájdalmak megújultak, s egy más orvos rendeletére ismét nadályok alkalmaztattak és Haller sava adagoltatott. — A dag multával az orvosok, ugy látszik, b o r d a t ö r é s t fedeztek föl. — A beteg jelenleg egészséges, s csak néha érez a sérült helyen fájdalmat. A nem nagyobbodott és rendes hangokkal bíró szív le van tolvá, a bal tüdő csekély foku légdaga által; a bal mell kissé jobbra van ferditve, mely ferdülésről a betegnek egyébiránt semmi tudomása nem volt, s a mit ő nagy valószínűséggel a munka melletti testtartásnak tulajdonít, miután mint rézműves a kovácsolandó tárgyat balkezével erősen tartja, s az alkar minél jobb szilárdítása végett a felkart melléhez szoritja. Igen mély lélegzés alatt még némi dörzszörej is hallatszik. Sz.

II.

Rezgőj — delirium tremens — és tüdőlob.

A rezgőj és tüdőlob, mily szoros viszonyban állanak egymással, s mennyire képes egy időre elnyomni az első az utóbbit, arról mult év folytán egy igen világos példa által alkalmam volt meggyőződni. A dolog előttem ismeretlen volt, s megvalloim csak néhány évvel ezelőtt jött tudomásomra, midőn W u n d e r l i c h kór- és gyógytan kézikönyvében (II. kiadás, III. k. 361 s. k. 1.) olvastam, hol azt mondja a szerző: „Iszákosoknál a milyen gyakori a tüdőlob ép oly veszélyes is. Erőhanyatlás és szunyokór — sopor — félrebeszéddel igen könnyen áll be. Vérök csak tökéletlenül alszik meg, s a betegek hamar elhalnak. Ellenben hol felgyógyulnak, gyakran történik hogy a helybeli és lázas tünetények csökkenésével rögtön az iszákosnál sajátságos rezgőj jelenik meg, mely nem ritkán a tüdőlobbal akként váltakozik, hogy mihelyt a beteg nyugodtabbá és eszesebbé válik, a tüdőlob tünetényei is visszajőnek. Gyakran a rezgőj a tüdőlob lázas félrebeszéléséből lassan is fejlik ki. De csaknem állandó tünetény hogy a sajátságos érzék-csalódások megjelenésével a tüdőlob kórjelei eltűnnek.“ — Más régibb munkákat nem említve az Encyclopaediákban, Frank J. Péter, Richter A. G., Bene, Hildenbrand Hufeland, Andral, Sauer munkáiban ezen gyakorló orvosra nézve érdekes viszony érintve nincs. Csak C a n s t a t t a Handbuch der med. Klinik 2. kiadásában a rezgőj okait előszámlálva mondja azt: „Oft tritt die primäre Krankheit zurück sobald das delirium tremens ausbricht, und taucht erst wieder nach Beseitigung des letzteren aus der Latenz hervor, oder erlischt gleichzeitig mit diesem.“ Orvosi folyóiratokban 1844 óta tudtomra szinte nem fordult elő, s csudálkoztam, hogy még Pesten ugy mint Bécsben is — oklevelem elnyerése után több izbeni, mindössze közel egy egész évi ottani tartózkodásom alatt, a gyakran előfordult tüdőlobos betegek ágyainál említetteti soha sem hallottam (valószínűen azért, mivel

épen ezen szövemény otlétem alatt elő nem fordult); miglen magam m. é. februárius hóban alkalmat nyertem ily kóratalakulást észlelni és annak valóságáról meggyőződni.

D. E. ur ugyan is — ki közel 6 év óta évenként 1—2-er rendes rezgőjbetegem, 9 kifejlett nagyobbfoku rezgőj rohamon keresztül ment már, s kinél vagy 6—8-szor a roham mutatózó előjeleinél elnyomatott, 1858-ki febr. 14-kén nagy hidegben este fogadóból, annak átellenében mintegy száz lépésnyi távolságban fekvő lakására ittasan menvén, ajtaja előtt elesett, és a nagy hóban ki tudja $\frac{1}{2}$ vagy tán $1\frac{1}{2}$ óráig is fektüdt, miglen észrevétetvén félmereven öntudatlanul lakába vitetett. Ejjel felébredvén nagy hideg- és bő hányástól lepett meg, reggel felé erős lázroham állott be, mind a mellett fel akart kelni, de oly erőtlennek érzé magát, hogy kénytelen volt ismét lefeküdni, minek következtében oda hivatva 15-kén a jobb oldali alsó tüdő karélyban a lob első fokátismertem fel, mely oly hamar növekedett, hogy 16-kán már a májasodás fejlődését tanusítja az üreshez közeledő kopogtatásihang, mely fölfelé tompa dobszerű hangon rendesbe ment át és a bronchophonia; ekkor azonban távolabbi betegekhez kelletvén mennem, csak 17-kén dél felé térhettem vissza, s meglatogatva őt, neje ezen szavakkal fogadott: „Herr Doctor das ist ja keine Lungenentzündung, est ist sein fatales Uibel — die alte gewohnte Krankheit schon wieder da.“ Erre elbeszélé mikép a rezgőj már este fejlődni kezdett; a beteg egy pillanatig sem maradt ágyában, hanem szünet nélkül járt kelt képzelődései s érzékesalódásai által üldözötve, csak néha pár percze ült le, s ingben gatyában mezitláb menni akart dolgait végezni, s a többi közt lelki üdvösségét és a megváltót is 50 ezer forintot az ördög hűgának eladni. Megvizsgálván a beteget a kopogtatási hang az alsó jobb karély felett tompa, s a légzés határozatlan volt; az alanyi kórjelek u. m. mellfájdalom, nehezebb akadályozott légzés, köhögés, láz, majdnem végképen eltűntek. — Három szemer Morph. muriat. és 1 szemer tiszta mákony 32 óra alatti nagyobb adagokban bevétele, időnkinti hideg fejbörögatások, tormatapaszkok, lábviz, csőrék s végre meleg fürdő után esenedesebb nyugodtabb lön, és 91 órai virasztás után — az első éjt 15-ről 16-ra már — állítólag mellfájdalma és köhögése miatt álmatlanul tölté, — $\frac{1}{2}$ órai szunnyadást kivéve — az óhajtott több órai mély álom valahára beállott; ámde mint más nap az az 19-kén nekem jelentetett már a fürdő előtt, a mint esenededett, ujonnan jobb oldali mellfájdalom és nehezdedő légzésről kezdett panaszkodni, álmában háborgattatott gyakrabbi köhögés által, mely alatt nyögött; felébredvén már ismét oly gyenge s lankadt volt, hogy akarata ellen is ágyban kényszerült maradni; délben a beszűrődés szaka már tisztán kivehető volt, melyhez azután mellhártyalob is szegődött. A kórnak további lefolyása alatt gyűszünye — digitalis, — highalvac — calomel, — dárdanyfélék — antimonialia, — benzevirág — flores benzoës, — nadályokon és hólyaghúzon kívül, az erőhanyatlás miatt kinal — chininum — kámfor, sőt naponkint egy meszely jó bor is szükségessé vált. Ezen szerek mellett azután örvendetesen haladott naponkint a jobbulás: de martius 4-kén jelenti a beteg, hogy már harmad napja torokgyík fejlődik nála, kikérdezve és megvizsgálva őt, állkapocs alatti nyálmirigylobot találtam, mely ellen száraz meleg és izzasztó rendeltetett. Következő nap meghökkenem midőn a mirigydagot már kétszerte nagyobbnak, kőkeménynek tapasztaltam, mely kívül a többi bőrrel egyszínű, de a nyelv alatt igen piros, érintésre érzékeny volt, valamint a nyelv mozgása és nyelés akadályozvák és fájdalmasak miért is ezen körvegyes egyénnél rothasztó mirigylobtól — spontane septische Entzündung — és fenétől félve, 4 nadályt azonnal alkalmaztattam, kenegetésre croton olajat és mustármagliszteli pépbörögatásokat rendeltem, mely szerek pár napi alkalmazása tetemesen lelohasztá a mirigy dagot, ugy, hogy martius vége felé a mellhártya izzadmány és a beszűrődés teljes felszívata után előbbi egészségét tökéletesen visszanyeré. Azóta már kétszer ismét rezgőjben gyógyítam őt.

GYÓGYSZERISMEI KÖZLEMÉNYEK.

M á k o n y — O p i u m.

Hasonnevei: Opium crudum s. thebaicum s. Cabaisanum. Meconium thebaicum. Laudanum. Papaverculum. Körülírt neve régi (1836-diki) gyógyszerkönyvünk szerint: succus capsularum immaturarum plantae orientalis inspissatus gummiresinosus, dictus opium.

Törzse: a mákfélék — papaveracea — családjába tartozó Álomszerző mák — Papaver somniferum Linn.

Története: a mákony története a mint Hufeland igen találóan mondja, azonos a gyógytan történetével, s a mákony legalább Hippokrates ideje óta kétségkívül a legfontosabb s legnélkülözhetlenebb gyógyszerek közé tartozik. Ezen rendeltetését a mákony mint gyógyszer Európa keresztény népei közt csaknem mindenütt megis tartotta, míg keleten a törökök, chinaiak és más keleti népek, az egészség és értelmi erő nagy hátrányára, majd dohányban, majd különböző készítményekben, italokban mint élvezeti cikket használják. Ezen sajnálatos ferde használat következtében, — melyről azt mondják, hogy Északamerikában és Angolhonban is kezdett elharapózni — a mákony fogyasztás mindig nagyobb-nagyobb lett, elannyira, hogy már régen s valóban nem minden alap nélkül azt tartják, miszerint valódi mákony elegendő mennyiségben már nem termeltethetik, és hogy a kereskedésekben mostanában előforduló mákony nem egyéb mint valódi mákonynak különböző mennyiségű rosz fajta mákonyval való keveréke.

Hazája és készítése: Az álomszerző mák — papaver somniferum az északi félteke mérsékelt égálja alatt terem. Különös szorgalommal s igen nagy kiterjedésben tenyésztik Kis-Ázsiában, Persiában, Arábiában, Armeniában, Aegyptomban és Keletindianában, mindenütt azért, hogy belőle mákonyt nyerhessenek. E célból mint azt nekünk már a régiek megírták, különösen Armeniában következőleg járnak el: Ha a virágzási idő, mely június, július és augusztus hónapokra esik elmúlt, a máktokok oly gyorsan fejlődnek ki, hogy élénk zöld színüket 20—25 nap alatt fakóra változtatják. Ez azon időszak melyben a máknedv sűrűs és fehér s a mákony készítésére legalkalmasabb. Ekkor a máktokok — mákfejek — kettős, hármas, sőt ötös egyenközü élű, gerelyszerű késsel napjában kétszer, reggel a keletre, és délután a nyugotfelé néző oldal közepén vízszintesen oly óvatosan metszetnek be, hogy a metszés a belüregig be ne hathasson. A kifolyó máknedv a napfényen csak hamar, sűrű és sárgás vörös színű lesz. Másnap a kiszáradt máknedv késsel lemetszetik s hogy a zöld levelektől meg ne feketedjék, sárgás színű mák vagy szőlő levelekre szét lapittatják míg a mákfejek teljesen ki nem ürítették. Egy mákfej rendszerint egy szemer mákonyt tartalmaz.

Sajátság i: a kész, azonban még puha mákony tömeget teke vagy pogácsa idomává alakítják, s nehogy egymással össze tapadjanak, növény levelekbe — ritkán, papírba burkolják, vagy magvakat hintenek közéjük. Takarókul leginkább szolgálnak a mák virágai és levelei, továbbá dohánylevelek, nem különben a Rumex orientalis, R. Dioscoridis és R. crispus levelei és magvai. Nagyságuk ezen ugynevezett mákony pogácsáknak annyira különböző, hogy egy ugyanazon ladában mindenféle nagyságuból találhatunk. — Ugy látszik, hogy ezen pogácsáknak szabályos alakot adnak, a mi azonban a ladába egymásra halmozás és szállítás következtében különböző változásokat szenved. Hamisítatlan állapotában kezdetben mindig oly puha, hogy belőle labdacsokat alakíthatni, azonban lassan-lassan önkényt annyira kiszárad, hogy kalapács alatt szétugrik, bizonyos szívósságot azonban még mindig megtart. Kiszáradása annál lassabban történik minél nagyobbak a pogácsák, nagyobb darabok kívül már rég szárazak lehetnek, midőn belől még puhák. Fajsúlya = 1,336 1,363. Állománya aranysárga, barnásárga, vagy világos barnavörös, egész feketebarnáig, ha hosszabban tartatnak a világosabb színűek lassankint barnábbakká változnak. Allomá-

nyuk vagy teljesen egyenlő, tömött és a törési lapon sima és viaszfényű, vagy számlálhatlan apró, ellapult és szabatosan egymásra halmozott részecskék tömött gyurmájából áll, mely utóbbinak törési lapján különböző kerekded és viaszfényű váltakozó felületet találunk, mely Merck által megszerűt könyeknek neveztették. A mákony pogácsák legjobb fajtái azok, melyekben a szemcsék legapróbbak és egymás mellett legszorosabban fekszenek, ilyeneket leginkább és legbizonyosabban a legelső hasgatásnál kifolyó máknedvekből készítnek. Az ilyenek átlátszatlanok, hevitésnél megpuhulnak, duzzadva égnék el, s laza fehér hamut adó szemet hagynak magok után, vízben könnyen olvadnak, hosszabb szállításnál legnagyobb részük felolvad, barna, világos, nem zavaros és nyakos folyadékot képezvén, míg a fel nem olvadt rész barnaszürke, sikos, fehérnye-alvadékszerűleg összeáll, szárítás után feketebarna pép alakjában marad vissza, melyről a barna folyadék szűres által igen könnyen leszűrhető. Az oldat savas rámutatásu s ha kevés vízzel készült, vízzeli feleeresztésnél zavarossá válik, s belőle némi poros, barna szürke, gyantából és narcotinból és még másokból álló tömeg válik ki, és elpárolásnál egy olyan vonatot ad, mely ismételt vízbeni feloldásnál azon most említett tömegeből még többet hagy vissza, s ezen vonatot míg az vízben teljesen és tisztán olvadóvá válik — többször egymásután ismételve kell feloldani, megszünni, s elpároltatni. Egy első ízben mindjárt sok vízzel készített oldatban ezen tünetek vagy kevésbé, vagy nem is látszanak. A mákony vízbeni derült oldata étető és szénsavas égvényekkel, nem különben csersavval gazdag szennyes fehér csapadékot ad, mely legfőképp a mákony aljaktól származik, és mekonysav — acid. meconicum — vilsav, és kónsav tartalma következtében méshalvag — chloretum calcii — és sulyhalvag — chloretum barii — sárga szemcsés csapadékokat, vashalvag — Eisenchlorid — pedig karmazsinvörös színezést adnak, mely utóbbi annál szebb, minél jobban fel van eresztve a folyadék, leginkább annyira, mignem az színt egészen elvesztette. A mákonyból nyerendő vizes vonat mennyisége a mákony különböző fajtái és kiszáritás foka szerint változó, Martius szerint 42, Büchner szerint csaknem 72% nyerhető belőle.

A mákony langban sokkal inkább olvad mint vízben, az ilyen mákony még még puha, sajátságos bódító, kellemetlen szagu, a szájban könnyen szétválik, a nyálát zöldes barna színűvé festi, habossá teszi, ize undorító, keserű, kissé rágó.

Vegyalkatrészei: A mákonyval eddigelé véghezvitt számtalan vegyvizsgálat igen fontos és érdekes eredményekre vezetett ugyan, mind a mellett is azonban a mákonynak sajátságos anyagokban szokatlanul gazdag tárháza talán még mostanig sincs teljesen kimerítve, a mennyiben a legújabb években is még mindig fedeznek fel benne valami újat; alkatrészei összevont kimutatását itt leginkább következőleg adhatjuk:

- 1) Narkotin. Derosne által 1803-ban felfedezve s Opiannak nevezve.
- 2) Methyl-Narkotin
- 3) Aethyl-Narkotin
- 4) Propyl-Narkotin
- 5) Morphin. 1804-ben Sertürner által megjelölve, 1816-ban aljnak ismerve.
- 6) Codein. 1833-ban fedezte fel Robiquet s kezdetben Papaverinnek nevezte.
- 7) Narcein 1833-ban fedezte fel Pelletier.
- 8) Pseudomorphin (Phormin) 1835-ben fedezte fel Pelletier.
- 9) Thebain 1835-ben fedezte fel Pelletier, s előbb Paramorphinnak nevezte.
- 10) Mekonin 1836-ban fedezte fel Dublanc.
- 11) Porphiroxin (Opin) 1837-en fedezte fel Merck.
- 12) Papaverin. 1848-ban fedezte fel Merck.
- 13) Opianin. 1851-ben fedezte fel Hinterberger.
- 14) Mekonsäure. 1804-ben fedezte fel Sertürner.
- 15) Opiumsäure. (Olajszerű zsírsav.)
- 16) Szöllőcukor.
- 17) Vonatos barna sav.
- 18) Sajátságos gyanta.
- 19)

Fehérnyeszerű anyag. 20) Arabin és Bassorin. 21) Illó szagos anyag. 22) Növényrost. 23) Kaucsuk. 24) Kénsav. 25) Vilsav. 26) Legköneg. 27) Cerain. 28) Haméleg. 29) Mészéleg. 30) Keseréleg. 81) Könhalvsav. 32) Timéleg. 33) Kovasav. 34) Vaséleg.

Az itt leirt első 13 test igen jellegzett s részben igen erős növényalj. A morphin és codein azon alkatrészek melyeknek a mákony sajátságos hatását leginkább köszöni, e két alkat-

rész, különösen pedig az előbbi annyira fontos, hogy az határozza meg a mákony értékét. Ezen aljak mekonysavhoz és Dupuy és Robiquet szerint a szunyal — Morphin — kénsavhoz is van kötve. A mekoninnak Dublanc szerint közönyös anyagnak kell lenni.

Káta Gábor.

(Vége köv.)

—+333—

T Á R C Z A.

Pest, május 13. 1859.

—y— A városok telepítésénél a régiek nem igen ügyeltek hygienikus szabályokra, s e szerint kórházaknak sem egyhamar lehetend területükön minden tekintetben megfelelő helyet találni, miután ritkán áll hatalmunkban a fennálló viszonyokat megváltoztatni, utcákat, háztömegeket a la Louis Napoleon lerontatni, folyóvizet elővarázsolni, dombokat emelni és völgyeket kitölteni. Azt min változtatnunk nem lehet, természetesen túrnunk kell, de csak is azt, s e változhatlan viszonyok közt kórintézetek számára a legcélszerűbb helyet kell kikeresnünk.

Ezen keresés és választásnál egyiránt figyelemmel kell lennünk a természet adta előnyök illő felhasználására, valamint az intézet céljaiból eredő kellékek viszonylagos fontosságának méltánylása és osztályozására.

Miután az erdősor, távolsága, elszigetelt fekvése és lakhatatlan környezete miatt orvosi tanintézetnek teljesen alkalmatlannak, kórházra nézve pedig legalább is nem igen kedvezőnek bizonyult be: azt lehetne hinni, miként más valami, még pedig oly fényes tulajdonokkal bír, melyek előtt az említett hátrányok tökéletesen elenyésznek, s nekünk más célirányosabb hely nem is kínálkozhatván, elvégre is az erdősorhoz kell csatlakoznunk. De bármily úton közeledjünk is feléje, azt látjuk, hogy várakozásunkban és reményeinkben megalatkozunk, s hogy ott a többi kórházra nézve megkivántató tulajdonok is vagy egészen hiányzanak, vagy legalább kétségesek s a város nem egy pontján sokkal tökélyesb fokban található fel.

Az erdősor tervkészítői némely idézetek után itélve, úgy látszik, ismerik Dr. H. Esse, „Die Krankenhäuser, ihre Einrichtung und Verwaltung“ című munkáját. Lássunk tehát ezen kórházi auctoritás véleménye alapján — mely ellen azt hiszem az illető uraknak kifogásuk nem leend — miféle tulajdonokkal kell a kórház fekvésének és épülethelyének bírn, s melyek és mi fokban vannak azok az erdősoron jelen.

„Lage des Krankenhauses. Es wird nicht immer möglich sein, így hangzanak a berlini Charité kórház-igazgató szavai, für Kranken-Anstalten in jeder Beziehung geeignete Plätze aufzufinden, da häufig die Verhältnisse des Ortes, für welche eine Anstalt bestimmt ist, unübersteigliche Hindernisse entgegensezen. Solchen Nothwendigkeiten wird man sich, so gut es eben gehen will, fügen und sich damit begnügen müssen, die relativ beste Lage auszuwählen. Hierbei wird es in fast allen Fällen ohne Schwierigkeit zu vermeiden sein, Krankenhäuser inmitten einer grossen Stadt, namentlich eines Complexus eng aneinander liegender Gebäude zu errichten, wo die Luft selten gut ist, und die Hinzuführung reiner Luft sehr erschwert wird. Man wird aus diesem Grunde immer gut thun, das Krankenhaus an die äusseren Grenzen der städtischen Baulichkeiten zu verlegen, wo meistens auch die Gelegenheit gegeben ist, dasselbe mit reichlichen Garten-Anlagen zu versehen. Es bleibt immer wünschenswerth, über einen möglichst grossen Raum rings um das Krankenhaus disponiren zu können. Selbst wenn der-

selbe für die unmittelbaren Zwecke des Krankenhauses nicht verwendet werden könnte, so wird dadurch doch die Erbauung von Privatgebäuden in zu grosser Nähe der Anstalt verhindert, der man sonst im Laufe der Zeit selten mit Erfolg wird entgegenreten können.

Selbst eine grössere Entfernung von dem Orte, für welchen das Krankenhaus bestimmt ist, würde, wenn nur dadurch eine günstigere Lage gewonnen werden könnte, trotz der Unbequemlichkeiten für die Administration und für den Transport der Kranken, einem bequemer gelegenen, aber sonst nicht wohlgeeigneten Bauplatze vorzuziehen sein.

Ist es möglich, eine Anhöhe, die das Krankenhaus vor den Nördlichen Winden schützt, zur Erbauung desselben zu gewinnen, so wird man um so mehr wohlthun, hier den Bauplatz zu wählen, als die Entwässerung desselben und die Abführung der Unreinigkeiten mittelst Wasserkraft von hier aus am leichtesten zu bewerkstelligen ist. Wünschenswerth bleibt hierbei, dass ein fliessendes Wasser, in welches die Unreinigkeiten geleitet werden können, nicht allzu entfernt ist; nothwendige Bedingung aber ist das Vorhandensein guten Trinkwassers in unmittelbarer Nähe des Krankenhauses.

Muss man einen ebenen Platz auswählen, so ist derjenige, welcher einem fliessendes Wasser zunächst liegt, jedem anderen vorzuziehen. Wenige Städte werden des fliessenden Wassers ganz entbehren. Es ist dasselbe bei der Anlage eines Krankenhauses insofern ein fast unumgänglich nothwendiges Erforderniss, als die geruchlose Entfernung der Unreinigkeiten, die für jedes Krankenhaus von der höchsten Wichtigkeit ist, dadurch am besten und leichtesten bewerkstelligt werden kann. Grenzt das Terrain des Krankenhauses an das fliessende Wasser, so werden damit die nothwendigen Anlagen billiger. Die Unmöglichkeit solcher unmittelbaren Begrenzung ist indessen kein Hinderniss bei der Bestimmung eines sonst günstigeren und angemesseneren Bauplatzes, wenn nur eine Verbindung mit dem Wasser durch bedeckte Canäle herzustellen ist.

Ist fliessendes Wasser zu den Ableitungen nicht zu benutzen, so muss bei der Wahl des Bauplatzes beachtet werden, dass Senkgruben zur Aufnahme der Abzugscanäle in möglichst weiter Entfernung von dem Krankenhause angelegt werden können, damit von letzterem schädliche Ausdünstungen fern gehalten werden.

Die Ableitung des Unraths durch Wasserkraft ist unerlässliches Erforderniss eines zweckmässig eingerichteten Krankenhauses.

Boden und Baugrund. Ein trockener und gesunder Boden ist sowohl für das Gebäude als auch im Interesse der Kranken dringend nothwendig. Gebäude, denen sich vom Erdboden aus nachhaltig Feuchtigkeit mittheilt, werden zum Gebrauch als Krankenhäuser ganz untauglich etc.

Stellung der Gebäude. Die Stellung der Gebäude des Krankenhauses soll in unserem Klima so gewählt werden, dass eine möglichst grosse Zahl der Benutzung der Kranken bestimmten Räume eine Richtung nach Süden, Süd-Osten oder Süd-Westen hat, die nach Norden, Nord-Osten und

Nord-Westen gelegenen Seiten aber von den Corridors eingenommen werden können.“

* * *

Ezek a porosz k. titkos kormánytanácsos által felállított elvek a kórház fekvése, földje, épülethely és állására nézve, s ez elvek a mi tanácsadóink által elszámolt pontokkal csaknem azonosak.

Lássuk az alkalmazást.

Dr. Esse a mi felfogásunk szerint a kórház kedvező fekvését először is abban találja, hogy az szabadon állva nagy térrel rendelkezessék, mi által számára jó levegő, séták, stb. előnyök biztosíthatnak; miután pedig így nagy és szabad tér, de a többi később elősorolt tulajdonok sem találhatók egyhamar a városokon belül, de mindenesetre könnyebben azokon kívül — ez okból tanácsolja, hogy a kórház inkább valamivel távolabb állítsassék fel, dacára az innen eredő betegszállítási és kezelési nehézségeknél, csak hogy az egészségnek kedvező többi fontosb feltételek minél tökéletesebben éressenek el. — A távolság tehát nem előny, valamint a szükség nem érény, s az erdősor officiosus védője nem lesz — reméljük — oly lovagiatlan miként tisztán a „gaudium est miseris“ elvnel fogva a tudomány embereit azon sorsra juttatni kívánja, mely az Elisabethineum népeire nézve valóságos szerencse lehet.

Mi az erdősor területi nagyságát öl számban nem ismerjük, de ha a város itt, mint olvastunk, csak 2400—2800 □ ölet szándékozik a központi épület számára átengedni, e tér még a régi botanikus kertnél is kisebb, mely 3237 □ ölre becsültetett, s az állatgyógyintézet, néhány könnyen megszerezhető háztelek s a város ott fekvő majorja által 8 ezer és néhány száz ölre emeltethetnék. E téren akkor a város közép részén oly épületet lehetne emelni, melyben nemcsak a kórház és a tanintézet bőven elférne, de a mely jó levegőre nézve is bizvást kiállhatná a versenyt az erdősorral, miután magasabb helyen állana, tág udvarokkal és kertekkel bírna s a szabad muzeumi tér közellétét is élvezhetné, holott az erdősor a trágyázott kertek, pocsolyás árkok, nehéz csatornázás s a gazometer szomszédsága által, „az itt ritkán előjövő délkeleti irányu légfolyamok“ dacára is a legjobb levegőnek bizony nem örvendhet. Ez sokkal inkább áll még a fel- és alduna mellett fekvő épülethelyekre, s a Ludoviceum melletti térre is.

Mind ezekből csak az következnék, hogy az erdősor tér és levegőre nézve sem haladja meg Pest kerülete egyéb pontjait, midőn sok más lényeges tulajdonra nézve jóval utánok áll.

Dr. Esse továbbá célszerűnek találja „ha a kórház magasabb helyen s akként állittatik fel, hogy északról valamely dombhát által fedve legyen. Pesten ily védő dombra szert nem tehetünk, s erre nézve közönbős a várostól délnek vagy északnak állittassék fel a kórház. De hogy az erdősor nem tartozik városunk legmagasb helyeihez, — dacára annak, hogy valamelyik pontján a Teréz vagy József-város t. tanácsa tartá gyűléseit az árvíz alatt, — azt ugyanazon árvíz bizonyítja, mely legalább egyrészt elérte, midőn az uri utca, a barátok tere s az új tér és az országút egy része szárazon maradt. Már az erdősortól keletnek terjedő kertek is jóval magasabban fekszenek, miből kitűnik, hogy az épen azon horpadék határszélére esik, mely városunkat egész hosszában ez oldalról ív alakban környezi s melynek mentében a legmélyebb és legposványosabb pontok találhatók. S ha az erdősor tervezői városunkat a kórház mephismáitól féltik, hogy ha ez a feldunán állittatnék fel, mennyivel nagyobb és alaposabb okunk lehetne nekünk a kórházat féltetni a város legfömmöttebb részei effluviáitól „az uralgó észak-nyugoti légfolyamok“ mellett.

Igy az erdősor kiválóan magas és védett fekvés által sem tüntetné ki magát.

A földterü magasságával közvetlen összeköttetésben áll az egészségi tekintetben legfontosb tényező, az elvezető

csatornák elrendezése. Az erdősor elszánt lovagja itt 12 lábnyi esést emleget, a Rákos árok mélyedését szinte jótéteménynek tartja, s állítása bizonyítékul a berlini Charitét hozza fel, melynek csatornái 7—800 lábnyi hossza csak 3 láb eséssel bírnak s mind a mellett a legtisztábbak. Mind ezek ellenében biztos mérések nyomán állíthatjuk, hogy a földterü csakugyan bír is annyi eséssel a fűzfa utcáig, de épen e ponton, melyen azt a defensor úrnak elejteni tetszett, emelkedni kezd s az országútig annyira emelkedik, miként az összes esés — nem 3 lábat tesz 7—800 lábba — hanem körül belől semmit, ($\frac{1}{4896}$). S ilyen, jobbra és balra, az egész vidék területe és annak egyetemes csatornáinak conformációja. A Charitétban csak a magasból eső nagy mennyiségű víz nyomása által tartatik tisztán a csatorna; van e és hol az erdősortól arra nézve elegendő vízereje, habár gőzgéppel hajtatnék is az az épület tetejébe, hogy nemcsak a kórház de az egész környék csatornáit is képes legyen elegendő vízzel ellátni, mi által, ha nagy költséggel kivihető volna is, földrétegetünk alkatánál fogva valószínűen a legrövidebb idő alatt a kútak vize elronddítatnék. A pöczék — Senkgruben — és csatornák közti vitát mi sem merjük bántani, de bár autopsia után nem ítéltünk, azt mégis bátorkodunk kérdeni vajjon a kórház előnyére szolgál-e illetén sártenger s emeli e az erdősor becsét és értékét azon célra nézve, melyre azt felhasználni akarnák?

A csatornázás ezeknél fogva folyóvíz távolsága, a hely mély fekvése, a duna felé emelkedő földterület s talán vízszűke miatt is az erdősorton nehéz, s ha nem is lehetetlen, mindenesetre végeredményeiben kétséges s csak nagy költséggel vihethető ki.

„A kórház épülethelyének szükségképi feltétele jó ivó víz.“ Nekünk az erdősor és környéke vizeinek vegyi vizsgálatáról semmi tudomásunk nincs; a fűzfa utcái lakosok vizüket jónak tartják, s mi is egy-két helyütt izletnek találtuk. Ugyanezt nem mondhatjuk a kerepesi úton levő vizről, s nem mondták ott lakó polgártársaink, sőt panaszoktak annak romlásáról, mióta a gazometer szomszédjukban felépítették. Ebben a kátrány és ammoniak íze világosan volt érezhető, s valószínű, miszerint az itt és másutt tapasztaltak szerint, ez anyagok idővel még tovább is fognak beszűremkedni, annyival inkább minthogy a gázgyár nagyítottik s kútvizünk áthatlan földrétegek által a beszivárgás elől védve nincsenek.

Az ivó víz tehát szinte kétes.

„Folyóvíz kórháznál csaknem okvetlenül szükséges.“ Az egészség e tényezőinek Esse mintegy áhitattal a legnagyobb fontosságot tulajdonítja, de az erdősor e kívánalommal merő ellentétben áll, miután épen a városnak a dunától legtávolabb eső részén fekszik, de hasznavehető csatornák által azzal — roppant költség nélkül — össze sem köthető. Igaz hogy a változhatlan viszonyokhoz alkalmazkodnunk kell, de badarság volna azon előnyöket föl nem használni, melyeket a természet s a jó szerencse kezünkbe ad, s valamint sajnos, hogy fővárosunk még nem volt eddigelé képes a hatalmas folyam vizével házait ellátni, ép oly megbocsáthatlan hibát követnének el, ha azt meg kórintézeteink számára sem tudnók értékesíteni, s a központi épületet inkább a homok pusztá szélére mint az éltető folyam közelébe állítanók fel. A kórháznak jó és bő, és folyó vízre is szint oly szüksége van, mint jó levegőre, sőt ez a jó levegőnek egyik főtényezője, miután nemcsak a csatornák tisztán tartására s mindennemű rondaság minél olcsóbb, sebesebb és biztosb eltávolítására szolgál, de közvetlenül is üdíti a levegőt, mérsékelvén annak hőfokát és szárazságát. (A berlini Charitétban a konyha és mosás szükségletein kívül minden betegre 15 köbláb víz számítottik).

Az erdősor Dr. Esse ezen kívánalmára nézve a lehetőleg legkevésbé kedvező hely.

„A föld száraz legyen és egészséges.“ E kelléknek az erdősor csakugyan megfelelni látszik, mert bár merre is tekintszen a szem, homok lép a föld felületét, s a kisérletképen tett fúrásoknál is, mint értesültünk, homok

agyagos rétegekkel keverve találtatott. De e furások által az is tünt ki, hogy száraz időjárásnál is az alapviz — Grundwasser — 6—7 lábnyira emelkedik a fúrlikban a földszinén alúl s e helyen állandóan meg is marad, s miután az nincs biztosítva elszigetelő földrétegek által, nem csak a beszívargási vizek — Seihwasser — által könnyen szenvedhet változást alkatrészeiben, hanem esősidőjárásnál az épületekbe is szivároghat, mint ezt a vizsgálók az Elisabethineum földalatti helyiségeiben egy száraz nyár és őszt után is láthatták.

Végre „az épület akként állíttassék fel, hogy a kórszobák délnek, délkeletnek és délnyugotnak nézzenek.“ Az erdősor még a kórház illetén helyzetésének sem kedvez, miután az épület homlokzata ez által nagy részt a futó homok tengernek s a gazometernek fordítatnék, s a betegek kedvezőtlen légjárásnál porban és gázban fürödnének.

Ezennel befejeztük volna rövid szemlénket az erdősor egészségi tulajdonai felett, s legjobb belátásunk szerint azt jelenleg még sokkal kevésbé tarthatjuk alkalmasnak orvosi tan- és gyógyintézetnek, mint a kérdés első fölmerülésékor. A szakavatottak és orvosok túlnyomóan nagyobb része hasonló véleményben volt és van; ehhez mi hazai orvosi tudományunk érdekében teljes meggyőződéssel csatlakozunk.

Országunk egyeteme rég várja ujja születését és átalakulását, történiék az, ha eljövendő az ideje, méltóan e haza nagyságához s a kor és tudomány igényeihez.

Fővárosunk felvilágosodott polgársága, mely iskolák alapítása és felszerelése által a tudományok iránti szeretetének és hazafiúságának újabb időben is oly fényes bizonyítványait adá, a kebelében lévő főtanintézet iránt minden bizonnal ugyan azon indulattal fog viseltetni s azt rangjához valamint saját állásához képest örömet segíteni.

Ha Es se tudor véleménye szerint az építésznek a kórházi épületterv készítésekor a költség s minden egyéb körülmény mellőzésével csak az intézet célját kell szemmel tartani a reá bízott ügy érdekében s ne hogy utóbb őt hibáztassák a netán felmerülő hiányok miatt; — mennyivel inkább kötelessége az orvosnak s az egészségügyi hivatalnoknak hasonló elv szerint eljárni az épülethely megválasztásánál!

A központi épület célja közhasznu, magasztos és messze ható; ne gyengítsük érdeke fennségét apró helybeli vagy személyes érdekekkel érintéssel, s ne közeledjünk feléje félszeg nézetekkel, hanem a tárgy fontosságához illő, komoly és igazlelkű méltánlylattal.

Don Carlos spanyol herceg.

Dr. Ditrích után közli Dr. Lyachovics János.

(Folytatás.)

De bár mennyire esztelen volt eddig is a herceg magaviselete, ez a helyett, hogy csilapodott volna inkább naponkint szögletesebb lön. Éjente elhagyá hercegi lakát minden figyelmeztetések daczára; fölötte szeretett tanítójának az osmai püspöknek levelei, bár megszokott figyelemmel vevé is azokat, elveszték minden hatásukat reája nézve, s mit sem voltak képesek hatni vad haragkitörései ellen. Bár legyen legnagyobb az esztelenség, bizonyos körülmények közt ez is segélőkre talál; így ő is nem sokára államveszélyes kezdé lenni. Már 1565. szándéka volt ellenséges vágygyal Flandriába menni, s ott a fölkelők élére állani. A mint két évvel később az albai herceg németalföldi helytartónak lön kinevezve, s tőle búcsut vón, Don Carlos azt mondá neki, hogy ezen méltóság nem őt, hanem sokkal inkább a trónörökösöt illeti, s azon nyugtató feleletre, hogy valószínűleg a király őt az őtani pártzavarok veszélyeinek nem akará kitenni, annyira elkeseredett, miként kirántá törét, s ezen szavakat kiáltá: „Te nem fogsz nekem Flandriába menni, én átszurom szívedet, mielőtt elutaznál.“ A hg egy pár lépéssel hátrált, mi által ki-

kerülé az első döfést, de mindig hevesebbé vált megtámadásainak veszélyét csak az által kerülheté ki, hogy a dühöngőt átkarolván kezét magához szorítá, mig nem a keletkezett lármára az oda sietett szolgák a küzdőket elválaszták, s a herceg megfutva szobájába zárkózék.

Jöllehet, nagy volt az aggodalom a fölött, hogy nősülésre képtelen, mindazonáltal még is szándékolták őt osztrák Annával, nagybátyjának II. Maximiliánnak leányával összeházasítani. Ő maga is iparkodott ezen tervet, melynek kivitelénél az atyja szokott lassúságával járt el, lehető-hamar valóstani, miért is a király tudta nélkül Bécsbe akart szökni. Azonban Fülöp saját megbízottjai által, kiket a rövideszü herceg biztos bizalmu barátinak tartott, minden tetteiről, terveiről pontosan értesítettett, s már évek óta mély fájdalommal tapasztalá, hogy ez teljesen soha sincs esze birtokában. Azon reményben, hogy a kór őt érettebbé teendi, aggodalmát nem fejezé ki, mig nem a lefegyverző s naponkint ismétlődő tények őt arról teljesen meg nem győzők, hogy a herceg nem birand értelemmel, s nem leend alkalmas trónörökös méltóságára. A rosanoi érsek egy levelében azt mondja róla: „Az asturiai herceg kiállhatlan büszkeségtől lelkesítve zabolátlan erkölcsében, gyöngé szellemű, s mellette szeszélyes és nyakas, oly annyira, hogy joggal mondhatni róla, miként ő szellemi erejének nem ura, s hogy őrijöngési rohamai vannak.“

1567. évben valamivel a karácsoni ünnep előtt arra határozta magát Don Carlos, miként atyját megöli. De olyannyira kevésbé volt titkának ura, s annyira minden megfontolás nélkül készült munkájához, hogy könnyen be leheté látni, miként vállalata inkább egy örülté mint utonálló gyilkosé. Különféle lelkészeknél gyönt meg, de hasztalan keresett ama szándékának, „hogy egy általa gyűlölt főrangú férfit megöl“ föloldozást. Ép ugy tagadá azt meg tőle az atochi zárdából parancsára ez eset fölötti tanácskozás végett megjelent 14 hittanor (Theolog) is több órai vitatkozás után, mely alatt mindig azt ismétlé, hogy ő egy személyt akar megölni. Végre azt kívánta, hogy meg nem szentelt ostyát nyujtsanak neki, miként a császári család, melylyel egyetemben az ur vacsoráját veendi magához, ne vegye észre, hogy ő a vallás szabályainak eleget nem tön. Az atochi Priornak sikerült még is csellel azon vallomását kicsalni, hogy az atyja az, kinek élete után törekszik, ugyanezen szándékát közölte később Don Juan d'Austria nagy bátyjával is.

A király, kinek minden ilyesmi be volt sugva, elhatározá magát szigorubb rendszabályokhoz nyulni, s 1568. jan. 17. Escorialból Madridba ment. Legközelebbi éjjel a herceg, ki ezen célra sok pénzt gyűjtött, Flandriába akart utazni. Napok hosszan egy pillanatig sem talált nyugalmat, mindig csak azt ismétlé, miként kívánsága egy általa gyűlölt férfit megölni. Mire bujában beteggé lön. A mint a király megérkezését megtudá és hallá, miként ez természetes testvérel az osztrák Don Juannal értekezett, ez utóbbi magához hivatá, s elzárván az ajtót, azt kérdé tőle, hogy mi felől folyt az atyjávali értekezet. Nagybátyjának kiterő feleletére kirántá kardját; de Don Juan, miután az ajtót zárva találta, fenyegetések közt védelmi állapotba helyezé magát, mig a künnállók az ajtót föl nem nyiták, s neki a visszavonulásra utat nem nyitának. —

A herceg, ki tudta, hogy minden tettére szigoruan vigyáznak, ezután óvatósb lön. Széles nadrágjában közönségesen két mesterséges fütőköt hordott. Éjjel mindig két töltött fegyver, s egy pár meztelen kard volt fejevankosa alatt, ezenkívül még egy lábában két nagy puskát tartott használatra készen. Oly annyira bizalmatlanná lett, hogy, mielőtt lefeküdt volna, minden szolgáját kiküldé, az ajtót maga zárá el, s azt, ha valakit kívánt, vonkészet (Zugwerk) által nyitá föl. S minthogy spanyol történeti könyvekben olvasá, miként egy fogoly püspök, bőrrel bevont kövel, mely papi imakönyv nagyságu- és alaku volt, őré megöle, s így magát s z a b a d d á tevé, ennek példájára egy 6 hüvelyk hosszú és 4 hüvelyk széles kőkönnyvet csináltatott magának fegyver gyanánt meg-aranyozott aczél föllappal, mely súlyára tizenégy fontot nyomott.

Fülöp király elhatározta tehát a herceget szabadságától kellő előre vigyázattal megfosztani, s ártalmatlanná tenni. — Azon nap estéjén, midőn Carlosnak azon borzasztó föllépése volt Don Juan ellen, némi egészségügyi változás miatt csak későn von magához edelt, s mintegy $\frac{1}{2}$ 10 órakor aludni készült. 11 órakor Fülöp király fia alvó szobájába ment, melybe csöndesen már Feria herceg az albai herceg testvére, s más előkelők 12 testőrrel előre mentek. A király sisakkal s ruhája fölött pánczéllal lépett be. — Mindenek előtt lefoglalák minden fegyverét, úgy, hogy a herceg, ki egy sikoltással ébredt föl s fenyegetőzött, ágyából kiugorva hasztalan nyult védezközök után. A mint atyját meglátta, azt kérdezé: „Mit kíván fölséged tőlem?“ — „Majd fogja tudni“ felelé Fülöp. — Ekkor elzáratá az ajtót, ablakot, s a fogolynak azt parancsolá, hogy további rendelkezéseig ezen szobában maradjon, eddigi szolgálait elküldé, s Feria hercegre bizá a személyét illető gondviselést, más magas udvari hivatalnokokra pedig a herceg egyéb szolgálatát. Kemény szavak ejtettek el apa és fia között, ki hangosan lármázva kéré, hogy inkább ölje meg őt mint az ország legnagyobb bosszuságára fogva tartása. „Azért nem jövénk,“ válaszolt a király, „hanem szándékunk önt atyailag megbüntetni!“ A herceg azzal fenyegetőzött, hogy maga oltja ki életét, mire a király azt felelé, hogy ilyen tettet csak örült visz véghez, „Fölséged!“ mondá a herceg, „oly rosszul bánik velem, hogy a legvégsőhöz kényszerit nyulni, s pedig nem mint örült, hanem mint kétségbeesett.“ A király erre elment; s a herceg minden bőröndjeit szobájába hozatá s minden papirjait és leveleit kiviteté. Don Carlosnak szokása volt mindent leírni, a mit gondolt, ebből Fülöp kitanulá szándékát, s az ezerféle csodás és eszelős álmodozást, mely beteg agyát foglalkodtatá. Új őrzői minden kulcsait magokhoz vették, s folyvást szemmel tarták. Hét kamarás tevő szolgálatát nála, minden éjjel váltakozva kettő-kettő hat óránként virasztott mellette. Azok, kik szolgálták, vagy közelébe jöttek, semmi fegyvert, tört, vagy kardot nem viselhettek. A kés is el volt tiltva számára. A hus apró darabokra vágdalva hozatott neki. A szoba ablaka, mely szoba a madridi várkastély egyik nagy tornyában volt, erősen el volt vasrácsolva.

1568. jan. 19-kén összehívá a király tanácsnokait s könyvek közt közlé fia viselete fölötti tudósítványát. Erre azonnal az államtanács tagjait, azután az ország és az egyes városok, összes hatóságait, s különös iratával Europa előkelőbb hercegeit e szerencsétlen eseményről értesíté.

A pápához irt levelében jan. 20-ról mondja, hogy szomorúságában azon öntudattal vigasztalja magát, miként fiának a mennyire lehetett, jó nevelést adott, s hogy mind annak megpillanthatásától elvoná, a mi testi szervezete kárára lehetett; jelenleg azonban az Isten és alattvalói iránti kötelessége nem engedi tovább, hogy magaviseletét eltűrje. Mindazon feleletek, melyeket a király a hercegektől válaszul kapott, a herceg érdekében azt a reményt táplálák, hogy ily jelentékeny rendszabályok által a herceg engedékenyebb leend, s viseletét megváltoztatandja. A király azonban szilárdul megmaradt határozatánál, s fia őriztetése s kezelését illetőleg márt. 2-ról még különös rendelkezést tőn, a melyeket törvényesen megerősített. Miután ezek egy király örült fiát illetik és pedig oly királyét, minő II. Fülöp volt, s egyuttal Spanyolhon trónörökösét, történelmi tekintetben eléggé fontosak arra nézve, hogy azt legalább fő pontjaiban szinte közlé tegyük.

(Vége köv.)

Humboldt Sándor.

Humboldt Sándor korunk egyik legkitünőbb természetbuvára, hazájának legjelesb polgára s egyike az emberi nem legnemesb fiainak folyó hó 6-dikán élete 89-dik évében meghalt. Neve a földön, melynek legnagyobb részét be-

utazta, oly ismeretes mint talán soha más tudósé nem volt s tisztelettel és lelkesedéssel emlittetik úgy az új mint az ó világban, s a királyok palotáiban mint a szegények hajlékában, mindenütt hol a tudománynak értéke van. A francia és német nemzet egyiránt magukénak vallják s az idő viharai közt hódolva hajolnak meg a nagy és tiszta férfiú ravatala előtt. — Humboldt Sándor mint tudós, mint polgár és ember egyaránt korunk egyik legnemesb s legnépszerűbb alakja. Tudományos fölfedezései ép oly nagyok mint termékenyítő eszméinek befolyása mások buvárlataira. Amerika és Ázsia — tengereik és continensök — általa lettek ismeretessé. Ő teremté valódi buvárszellemmel, mely a legapróbbat ép oly szabatosan fogá fel a mily hüen visszatükrözé a mindenséget, a növény geographiát s az égaljtant, ő füzé lánczra a tűzokádó hegyek, a tengeri folyamlások s a futócsillagok törvényeit s meglendíté a földi delezesség nagyszerű buvárlatát. Ő volt a korunkat jellemző népszerű természettudományi előadások megindítója. Ismereteinek terjedelme és szellemi fensőbbségénél fogva a világ polgára, lelke legbensőbb érzetével hü maradt nemzetéhez, mint fényes s alig utánoszható példánya a tisztán emberi kosmopolitizmusnak s a régi korhoz méltó hazafiuságnak. A földnek nagyjai, királyok társaságában, melynek diszúil tekinteték, megörzé szabadelműségét s szívéből eredő és a természet s minden égalju népekkeli érintkezésben érlelt egyszerű elveit s elfogulatlan nézeteit. A magyar méltán büszke lehet azon pár szóra, melyekkel H. nagyszerű vonásokkal vázolván Kosmosában az emberi nem különféle fajait és népeit, szeretettel és elismeréssel ekként jellemzi nemzetünket: „Wenige Völkerstämme bieten in ihrer Geistesbildung und in der Richtung ihrer Gefühle, wie sie durch entartende Knechtschaft, oder kriegerische Wildheit, oder ausdauerndes Streben nach politischer Freiheit bestimmt worden ist, mannigfaltigere und wundersamere Abstufungen dar als der finnische Stamm in seinen sprachverwandten Unterabtheilungen. — Wir erinnern an jene jetzt so friedlichen Landleute, bei denen das Epos aufgefunden worden, an die lange mit Mongolen verwechselten weltstürmenden Hunnen, und an ein grosses und edles Volk, die Magyaren.“ *) Humboldt Sándor nem volt pártember, de hogy pártját fogta mind annak, a mi arra érdemes volt, arról bizonyoságot tesz egész élete s azon a természet mélyéből merített szavai: „Tökéletes kifejlés és szabadság elválatlan eszmék a természetben. Külső erőszak, mesterséges alkotmányok, a hosszan tartó szolgaság megszokása eszközölhetek ugyan egyességet s megszüntethették egyes elszigetelt népek létét, de az egész emberi nem közössége és egyessége, s minden részeinek jogosultságának érzete, sokkal nemesebb eredetű. Nem szabad elválasztani azt a mi az emberiség kifejlődési menetét egyaránt élteté: az egyéni szabadság jogérzetét.“

*) Kosmos II. kötet 44. l.

V e g y e s e k.

Pest Május 13-án. Az orvosi egyesület f. hó 7-én tartott gyűlésében a húgy és ivarszervek bántalmairól folytatólag értekeztek. — A pesti közpórház évijelentése szerint az 1857/8 év folytán 6951 beteg vétetett föl, tehát 685-tel kevesebb mint a múlt évben; és pedig 3786 f. 2427 n. 90 gy. ágyas 47, fiú 57 l. 55 elmekóros f. és 39 elmekóros nő. Meggyógyult 5056; javultan bocsátott el 495, meghalt 951, ápolásban maradt 449. A halottak száma az ápoltakhoz 1:8; tavall 1:10, — a magasabb arány a gümőkórnak tulajdonítandó. Szenvedett pedig gümőkórban 412 f. 234 n.=646, hagymázban 111 f. 47 n.=158. — Meghalt tödögümőkórban a halottak 41⁰¹ tüdő és szívbajokban 12⁵¹ agy és gerinczkórban 7⁶⁸, hagymázban 6⁶², külső bajokban 6¹⁰, az emésztőcsatorna és mellékszervei bajaiban 5¹⁵, vízkórban 4⁸⁴⁰/o. — Törvényes bonczolat 147.

A *Gaz. hebdomadaire* 1859 12. számában olvassuk, miként az *Academie des Sciences* f. év mártius 14-ki gyűlésében következő jutalomdíjak osztattak ki 1: a kísérleti élettanból — physiologie experimentale — a nagy díjt *Jakubowitsch* úr munkája nyerte el a fej és gerinczagy legbensőbb szerkezetéről embernél és csigolyás állatoknál. E műben az előadó jelentése szerint a boncz- és élettan egyik legnehezebb föladata szerencsésen oldatik meg s további kutatásoknak ez irányban a legbiztosabb histologikus alap van szolgáltatva. A második díj, mint már említünk, boncztudorunk *Lenhossék* kolozsvári tanár és *Lacaze Duthier* úr közt osztott fel. Az utóbbinak több rendbeli munkái *Franciaország* puhányai — mollusca — boncz- és élettanáról; *L.* úrnak pedig a központi idegrendszerre vonatkozó tanulmányai, vagy is, a mint azt a velünk közlött akademiái titoknok *Flourens* a szerzőhöz intézett hízegző levelében olvastuk „pour le memoire: sur la structure intime de la moelle epiniere, de la moelle allongee et du pont de Varole.“ itéltettek jutalomra méltóknak. — *Dr. Lenhossék* emlékiratának rövidlete az *OHL.* 1857 évi folyama 27 számában közöltetett. — *Colni* úr kísérletei a nyirk felfogására tisztelő megemlékezésben s többek kísérletei buzditásban részesültek.

2. A belgyógytanból és sebészettől: egy 2500 franknyi pályadíj ítéltetett *Negrier* úrnak, a petefészkekről szóló munkájaért; és hat 15—1800 franknyi emlékdíj következő tárgyak tárgyalásaért; a mór — amaurosis — fehérsnye vizelesnél — *Landouzy*; orvosi földrajz — *Boudin*; vér tanulmányok — *Denis*; az ondószinór boncztaná — *Giraldés*; a fogzás rendellenességeiről — *Forget*.

A *Bréant* féle pályadíjt — 100,000 frank — a cholera biztos gyógyítását illetőleg senkisé nem nyerte el, hanem *Doyere* úrnak ítéltetett az egy évi 5000 franknyi kamat, azon szabatos vizsgálatokért melyeket a cholera betegek által kilehelt levegőre és azoknak testhőmérsékére nézve az élet utolsó óráiban tett. *D.* 170 cholera beteg és 39 egészséges egyén leheletét vegyileg megvizsgálta. *Rayer* állitánya valónak bizonyult be, hogy a choleraiban szenvedők leheletében több élyen — oxygen — tartalmaztatik, mint rendes állapotban, s annál több minél súlyosabb a baj, de *O-ra* soha sem szállt le fölszivatása, az az a kilehelt levegőben soha sem találtatott annyi élyen, mint a belehelten; — a szénsav mennyisége ellenben rendszeren csökkent. *D.* nem látott beteget felüdülni kinél az élyenből kevesebb mint 1,75⁰/o szívatott föl, vagy 1₅ szénsav leheltetett ki, — habár a többi tünetények javulásra mutattak. — A légzés alábbhagyása s a szénany elégségének kevesbedése dacára is a test melege jelentékenyen alá nem száll, és a hónaljban rendszeren 40 C. fokra mutat, sőt a halál előtt 43-ra emelkedik, mint

a legforróbb lázknál — a halál pillanatában rögtön alászáll.

London. A meghalt *Dr. Bright* helyébe *Dr. Watson*, s úgy látjuk a gyöngékedő *Sir James Clark* segítségéül *Dr. Baly* is neveztetett ki a királyné rendkívüli testorvosául. A f. év január 20-án hasonlóképen meghalt *Mr. Alexander* helyébe *Cooper W. Wh.* lett ő felsége rendes seb- és szemorvosa.

Heti kimutatás a pestvárosi közpórházban 1859-iki máj. 5—11-kig ápolott betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekór.	Összeg
		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők				
Május	5-kén.	13	7	20	12	7	10	2	1	3	212	229	1	—	21	463
"	6-kán.	9	8	17	5	2	7	3	1	4	213	234	1	—	21	469
"	7-kén.	7	5	12	10	10	20	2	3	5	208	226	1	—	20	448
"	8-kán.	6	3	9	12	2	14	2	1	3	201	226	1	—	19	439
"	9-kén.	6	4	10	11	7	18	1	—	1	196	233	1	—	19	426
"	10-kén.	5	4	9	9	11	20	2	—	2	190	210	1	—	19	426
"	11-kén.	8	11	19	5	3	8	—	—	—	193	223	1	—	20	437

A napi létszám e hét folytán is tetemesen fogyott. — Feltűnően gyakoriak voltak a szemek csuzos és hurutos bántalmái.

P á l y á z a t o k.

A magas cs. kir. közoktatási ministerium 1859. februar 21. 2538. sz. alatt kelt rendeleténél fogva a pesti cs. kir. egyetemnél a leiró és tájboncztanai tanszékre, melylyel 1365 frt. o. é. évi fizetés az egyetem alapjából és 1680—1995 frt. előléptetési fokozat van összekötvé, ezennel pályázat nyitattik.

A pályázók német nyelven szerkesztett folyamodványaikhoz keresztleveleket, végzett oskoláik, vizsgáik és akademiái fokaik féllői bizonyítványukat, továbbá nyelvismeretüket különösen ez ország nyelveit illetőleg, tanszékrei képességüket, eddigi alkalmaztatásukat, további polgári és erkölcsi maguk viseletét tárgyzó bizonyítványukat, netaláni irodalmi tevékenységüket, s pontos életleirásukat (*Curriculum vitae*) kell, hogy mellékeljék, és ha már valamely nyilvános alkalmazásban vannak, előljárási hatóságuk utján, különben lakhelyük politikai hatósága által a harmadik hirdetés utáni 6 hét alatt a cs. k. pesti egyetem orvos-karánál nyujtsák be. — A budai cs. k. helytartósági osztály. Budán, april 24. 1859.

— *Debreczen* k. város tanácsa szervezésénél a városi s egyszersmind kórházi orvosi állomás is 500 ft. o. é. évi díjjal betöltendő. Folyamodhatni f. hó 20-kig a polgármesteri hatósághoz.

— *Szász-Sebesen* (?) — *Mühlbach* — az ideigl. járási orvosi állomás 420 frt. o. é. évi díjjal betöltendő. A kérvények f. hó 30-kig a cs. k. Nagy-Szebeni kerületi hatósághoz nyujtandók be.

Szerkesztői levelezés.

T. K. urnak a 16. és 17. sz. elküldetett. — Kérjük azon t. urakat, kik az előfizetési illetékekkel még tartoznak annak minielelőbbi be- küldésére.

— *Dr. Török József* „A két magyar haza első rangu gyógyvizei és fürdőintézetei“ című munkája e napokban megjelent, s azon tiszt. uraknak, kik arra lapunk szerkesztőségénél sziveskedtek előfizetni, általunk elküldetett; csak a gümör megyei előfizető urak fogják azt egyenesen a szerzőtől kapni.

Sajtóhiba: Lapunk 18. számában, 287. l. 14. s egy napig helyett olv. nyolcz napig.

Mai számunk fél iv melléklettel van bővitve.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egészév 9 fr. vidéken felév 5 fr. egészév 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők. **Hirdetések** közöltetnek soronként 14 új krért.

Megjelenik minden Vasárnap. Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél utér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utczán 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: Adalék a faniv fölötti hólyagmetszés méltánylásához. Balassa tanártól. — A folytonos galvanicus folyam. Közli Dr. Wilhelm. — Gyógyszerismereti közlemények. — Könyvismertetés. Női egészségtan. írta Dr. Szohner J. **Tárca:** Don Carlos spanyol herceg. (Vége.) Dr. Ditrich után közli Dr. Ljachovics J. — Vegyesek. — Pályázat. —

ADALÉK A FANIV FÖLÖTTI HÓLYAGMETSZÉS — HOHER BLASENSCHNITT — MÉLTÁNYLÁSÁHOZ.

Balassa tanártól.

Kórodánknak százat meghaladó oldalmetszési esetei között midőn egy faniv fölötti hólyagmetszés fordul elő, azt külön megemlíteni szükségesnek tartjuk, egy részt mint a faniv fölötti metszés javulatát kiválóan feltüntetőt, más részt mint az érintett műtét utáni szokványos kórlefolyást ábrázolót.

Krumpel Juli, 7 éves Bars megyei leányka, hosszas és kínos kőbántalma által egészen kimerülve hozatott f. évi jan. 25-kén a kórodára, hol több hét kivántatott arra, hogy az erejében megfogyott, sápadt és kiaszott gyermeknél, őt bajátul megmentő bármely műtetre csak gondolni is lehessen. A húgycsurgáson — enuresis — kívül, éjjenkénti fájdalmas erőltetés gyötörtte volt annyira, hogy csak nehezen és igen lassan sikerült őt kissé türethetőbb állapotra vergődtetni, melyben tanácsosnak látszott nála a kőmorzsolást megkísérteni. — E végre febr. 20-kán chloroformmal elkábítottuk a kis beteget, hogy az üres hólyagba fecskendett folyadék annál biztosabban bennmaradjon s a morzsolási műkezelést lehetővé tegye. — Azonban a nagy teriméjű kő körül régtől összehúzódott hólyag a folyadékot majdnem egészen kilökte és a bevezetett morzsolónak még csak megnyitását sem engedte meg. — A meghiusult kísérletet a helybeli, ugy mint az általános tünetek súlyosbodása követte, melyeknek elvonultával mart. 10-kén még egy morzsolási próbát tettünk, részint, hogy a morzsolásnak kivihetlensége fölött teljesen megnyugtassuk magunkat, részint, hogy a kőnek nagysága és összeállása felől kielégítő tudomáshoz juthassunk. — A morzsolási ülés az előbbihez hasonló eredményű volt; — a hólyagnyakhoz ékelt kőnek teriméje tyúktojás nagyságát megközelítőnek, összeállása sóskasavas húgkövekéhez hasonlóan mutatkozott.

A gyermek megmentéséhez morzsolás által nem

lévén kilátás, főleg a hólyag legyőzhetlen összehúzódása és nagy foku izgatottsága miatt, — véres műtétek közül csak a faniv fölötti hólyagmetszésben lehetett megállapodni, mint mely nem csupán a nagyterű kőnek eltávolításához ígért elég tért, de a kő nagysága miatt ez esetben rajta kívül egyedül még alkalmazható hüvely-hólyagmetszésnek kikerülhetlen utóbajától, a hólyag-hüvely sipolytól is megóvándó volt a kis beteget. — Meg kell jegyeznünk, hogy a kis medence kimeneti terét terjelmében felülmúló kőnek eltávolításáról sem a faniv és húgycső közötti metszés — sectio vestibularis, — sem az oldalmetszés — sectio lateralis — által nem lehetett szó.

A műtétel mártius 28-kán szorgos kimélésével a fanivig leszolgáló hashártyának vitetett végbe, a mi nem kis nehézséggel járt a seb mélysége s annak az egyenes hasizom feszülése által szűkített volta miatt, annyira, hogy csak miután ez utóbbi izom és a vele határos lobordad izom — m. pyramidalis — közvetlen a fanciesont folytán gombos kusztorával bemetszettek, csak akkor sikerült a haránt pólyának megnyitására, s ezután a hólyag mellső falának elválasztásához a fanivtól elegendő tért nyerni. — A műtét másik kényes része az összehúzódott és üres hólyagnak megnyitása volt. — Mi e részben legcélszerűbbnek tartottuk, egy felgörbitett és a hólyagba vitt ezüst vájt kutaszszal, a hólyagnak felmetszendő mellső falát elkülöníteni és a fel- és mellfelé feszített kutasz vályujára a hegyes kusztorával beszurni. — A kőnek nagysága a lehető legnagyobb hólyagnyílást tette szükségessé; — és még is nehézséggel járt a vese alaku, tyúkpete nagyságú kőnek eltávolítása. — A kő barna színű és szemcsés fölületű volt, hossz átmérője 1½ hüvelyknyi, haránt átmérője 1' vastagsága ½'; vékony külrétegét vilsavas, belsejét sóskavas mész képezték.

A faniv fölötti hólyagmetszést két körülmény szorította mindenkor a gyakorlatban háttérbe; egyike ezeknek a hashártyának könnyen történhető megsértésében s ez által okozott hashártyalobban, másika a műtét utáni húgybeszűródés-

ben a hólyag körüli laza sejtszövetben állott. — Pitha és Günther tanárok ez utóbbi eseménynek gyakoribb voltát faniv fölötti hólyagmetszés után, tapasztalataik folytán tagadják. — Annyi e részben bizonyos, hogy a faniv fölötti metszésnek fölfelé szolgáló sebvonala kevésbé alkalmas a vizeletnek szabad kivezetésére, mint az oldalmetszésnek részint le- és kifelé irányzott sebe. Az előbbi műtét tehát hasonló egyéni körülmények között könnyen megfogható mechanikai okoknál fogva kétségen kívül több előnyt nyújt húgybeszűrésre. — Ezen beszűrés nézetünk szerint legvalószínűbb addig, míg lobizzadmány nem képződött a sebfalakban, mely megsűrűsése által mintegy gátat képez a sebüreg és a környező kötszövet közt. — Ez oknál fogva mi az első napokban azon voltunk, hogy a hólyagból minden vizelet egy beillesztett és gondosan rögzített ruganyos húgycsapon — catheter — át vezetessék ki; ezen felül egy keskeny rongyszeletet raktunk a sebbe a hólyagig, mely a netán mégis fölfelé toluló vizeletet kifelé vezesse és a lobgátnak mielőbbi létrejöttéhez hathatósbab ingerül szolgáljon. — E célra a műtét napjának estéjeig sikerült is teljesen elérni, amikor a bedugult húgycsap vizzeli befecskendés által kitisztítottván, rajta a vizelet ismét szabadon csepegett. Mindez ideig a műtét sebet igen csekély húgy érintette; mind a mellett néhány órával a műtét után erős seblázt kapott a gyermek, hasa estefelé puffadni kezdett, éjszakája igen nyugtalan volt és másnap reggelig nagy foku hashártyalobnak fenyegető jeleit küldte; hasa dobszerűen puffadt és szerfölött fájdalmas, légzése szapora és rövid, ábrázata rendkívül megváltozott, ólomszínű, ajkai halvány kékesek, szomja olthatlan, érverése kicsiny, alig olvasható volt. — Rendeltettek jeges borogatások a hasra és 5 nadály a lágyék tájakra, belsőleg ricinus olaj és egyszerű olajos keverék. Ekkor a húgycsapot is változtattuk. — Harmad napra nadályoknak ismételt alkalmazására a lobtünetek lényegesen enyhültek, mely ideig csakugyan sikerült majdnem minden vizeletet a húgycsapon kiüríteni. — Ekkor a húgycsapot, mely a húgycsövet rendkívül kezdé izgatni eltávolítottuk, valamint reá jövő napon a sebből a ruha szeletet is kivettük. — Ezentúl a húgy a seben csurgott ki. — A veszélyes hashártyalobnak legyőzése körül kiváló hatással voltak a nadályok és jeges borogatások; az előbbieknél megújított alkalmazásától — noha sápadt és erőben megfogyott volt a leánya — nem volt szabad visszarettenünk; a hideg borogatások a hasnak félelmes puffadtságára igen hathatósan működtek. Megemlítendő még, hogy a sebből lecsurgó vizelet föledzéssel fenyegette a szemérem ajkakat, ez ellen eleinte használtunk ragtapasz csikokkali befecskendést és collodiummal való bekenést, később ceratummal kenettük be és vizes rongyokkal szorgosan borogattattuk az illető részeket.

A műtételi seb szokott módon kezdett a második hét vége felé tisztulni; — azután lassanként összehúzódott és a műtét utáni 25 napon a húgycsövön először ürült ki vizelet, mely a hatodik hét kezdetén a sebnek teljes begyógyulása után egészen a húgycső-

vön bocsáttatott a betegnek önkénye szerint ki, — annyira, hogy a küllemében feltűnően javult, testi erejében kedvezően gyarapodott, jó étvágyu és vidám kedvű felgyógyult leánykát május hó 13-kán elbocsáthattuk.

A FOLYTONOS GALVANICUS FOLYAMRÓL*.)

Közli Dr. **Wilhelm**, gyak. orvos Pesten.

Mialatt a francziák, élükön **Duchenne**, csak a bevezetési folyamat (Inductionstrom) mondják hatásosnak, azalatt a németek, és pedig **Remak** Berlinben, **Clemens** majnai Frankfurtban mint előharczosok attól majdnem minden hatást megtagadnak, és csupán csak a folytonos galvanicus folyamatban vélnék minden üdvöt találhatni. Hogy a folytonos galvanicus folyamat felett ítéleshünk, szükséges, hogy annak hatásai körül gyűjtött tapasztalatokat közöljük, miután a bevezetési folyamat hatásait már első cikkünkben ismertettük.

A folytonos galvanicus folyamat előidézésére szükséges, hogy folytonos (constant) láncszal éljünk. A **Daniell**-, **Bunsen**- és **Grove**-féle lánczok ugyan mindnyájan folytonosoknak vétetnek, de a természettudósok a **Daniell**-félenek első rangot tulajdonítanak, minthogy egyes elemeinek villammozdító (electromotorisch) ereje a folyamár erejének (Stromstärke) finomabb árnyalataira használható, a mire amazok nem lennének annyira alkalmasak.

Remak beteget gyógyítására külön készülékkel él, melynek előállítása roppant költséggel és pompával jár, s egy terem és két előszobát foglal el. Az első előszobában az ablak közelségében van a telepszekrény (Batterieschrank) mely 100 **Daniell**-féle elemekre alkalmas, de közönségesen csak 40—60 elemet tartalmaz, melyek tíz-tíz elemet foglaló szekrényekben vannak elhelyezve. A szekrényből egy 21 vastag távirai sodronyból álló sodrony vezeték (Drathleitung) húzódik a falakon keresztül a második előszobába, mely egyszerűen várákózási szobául szolgál, onnan pedig a gyógyterembe és pedig különösen egy a falhoz erősített deszkácskához, hol a sodronyok réz csavarokkal erősítetnek. Innen pedig 21 vékonyabb, körülfont, s közös vastag gummi hüvelybe burkolt sodrony húzódik a terem közepébe egy ott álló asztalhoz, melyen a folyam elválasztására (Abzweigung) szolgáló készülék van, melyet **Remak** folyamválasztónak (Stromwähler) nevez. Áll ez egy fölegyenesedett, 5 hüvelyknyi magas és 18 hüv. széles deszkácskából, mely 21 réz s gombidomu előrészkön ezüstözött, két félkörben álló csaptól van átfurva, melyek a deszka hátsó oldalán a vezeték tömlőből (Zuleitungsschlauch) kinyuló 21 sodronyt fölveszik. A deszkácska alján, az érzegombok által képzett két félkör központjain van két ruganyos (federnd) elefántesont fogantyúval ellátott forgatónak (Kurbel) éroz nyújtánya (Ansatz). Ezen forgatónak gombról gombra igen könnyen mozdíthatók, annyira, hogy nyújtányaikat tetszés szerint minden vezeték sodronnyal érintkezésbe hozhatni. A folyamválasztó ilyenmü szerkezetének megfelel az elválasztás (Abzweigung) a telepszekrényben. Az első, a folyamválasztó bal oldalán fekvő félkörnek tíz sodronya tudniillik a tíz **Daniell**-féle elemek rézsarkaihoz húzódik, a félkör jobb oldalán létező tíz sodrony ugyanannyi elemek horgonyvégéhez nyomul, melyek öszvesen egy telepet képeznek. A forgatónak egyik gombtól a másikra való áttolásával (Verschiebung), egy tíz elemű láncz nyitattik meg, és ez uton a láncz száz elemig is szaporíthatatik melyeknek sarkai — Pole — a forgatónak nyújtányaiban található. A telepek e körülmények alatt nyilvánuló ingadozásai (Schwankungen) jelentéktelenek s többnyire a légkör változásai, nevezetesen ennek nedvessége által okoztatnak, miért is legna-

*) Folytatása a lapunk 1858-dik évi 49. és 50. sz. közlött értesítésnek.

gyobbak azon változó időjárásakor, mely az ősz és tél határvonalaán szokott beállni.

Remak a folytonos villamfolyammal tett élettani kísérleteinél észlelte, hogy a villamfolyam valamely idegen átmenvén az illető izmokat folytonos vagy tonicus összehúzóadásokra indítja. Ezen észlelet szerint kétség kívül az izom izgatásnak (Erregung) egy új neme folytonos galvanicus folyamok által jönne létre, mert ezelőtt csak annyi volt tudva, hogy a folytonos folyam be- és kilépésénél mulékony egyszeri rángásokat hoz elő, az időközökben pedig az izmok nyugton maradnak. Ezen összehúzóadást Remak galvanotonicusnak vagy rövidülésnek nevezi, megkülönböztetésül a clonicus vagy tetanicus összehúzóadástól, mely gyakori bevezetési ütések (Inductionsschläge), vagy szintoly gyakran szakadozott folytonos folyamok által idéztetik elő.

Azon összehasonlító kísérletek által, melyeket Remak mind önmagán mind különféle más egyéneken tett, következő eredményekhez jutott:

1) Szükséges hogy egy erős és fájdalmas folyam valamely idegen át vezetessék, hogy általában egy tagban tonicus összehúzóadások történjenek.

2) Lehetséges, hogy egy folyam türhetlen fájdalmat okozzon a nélkül, hogy tonicus összehúzóadás jönne létre, holott más valakinél, vagy ugyanazon egyénnél más időben ugyanazon folyam, erős tonicus összehúzóadást alig érezhető fájdalommal idéz elő.

3) 20—30 Daniell-féle elem elegendő, hogy egy emberi karon a tonicus összehúzóadás láthatóvá váljék. De vannak egészséges egyének, melyeknél néha 40 sőt 50 elem is megkivántatik ezen tünet előállítására.

4) Az egyének többsége egyenlő körülmények alatt csak a folyamtól áthatott idegtörzs hatáskörében kívül tonicus összehúzóadást, nevezetesen így van ez ifjabb és erősebb izmokkal ellátott egyéneknél. De ezen tünetény ugyanazon egy embernél különböző napokon különbözhetik; az összehúzóadás t. i. majd az átfolyt ideg, majd az ellenható (antagonistisch) ideg környékében mutatkozik.

5) Az akarat befolyással van annyiban, hogy az antagonisticus összehúzóadásnak létrejöttét gátolhatja. De akkor többnyire a folyam belépésénél tonicus összehúzóadás áll be azon izmok és idegek körében, melyekre az akarat irányul, mialatt az ellenható is feszítésben vannak.

6) Ezen az ellenható izmosoportok közt mutakozó tusa nem ritkán az akarat hozzájárulása nélkül is jelentkezik, és megtörténik, hogy az összehúzóadás p. a hajtás a folyam alatt felbomlik (auflöst) és ellenhatásba t. i. a nyújtásba megy át, és megfordítva.

7) Az fel nem tehető, hogy az ellenható összehúzóadás csak psychicus törekvésnek következménye volna, minthogy az oly egyéneknél észleltetett, kik előtt a vizsgálat tárgya ismeretlen volt. Ellenben pedig akaratuknak befolyását nehéz annyira megsemmisíteni, hogy a folyam hatása érintetlen maradjon azon befolyásoktól, melyeket ily beidegzés a folyam belépésének percében magával hoz.

Nem marad tehát semmi egyéb magyarázat, mint hogy a tonicus összehúzóadások lényegökben központi izgatások által melyek az érz (sensibl) idegekből származnak, tételezettek fel szükségképen, és hogy mind azon különbségek, melyek részletben észrevétetnek, központi különbségektől, vagy is azon rendhagyásoktól veszik eredetüket, melyeket az érz-idegek lefutásukban izgatási állapotukban mutatnak.

Az izmok központi izgatás által föltételezett tonicus összehúzóadása Remak tól különféle állatokon, különösen tengeri nyulakon tett kísérletek által bizonyított be, hol az arcizmok is összehúzóadásra készttetek, miután a lúdláb — pes seu plexus anserinus — átvágatott.

Remak kísérletei sajátosságos felfogásról tesznek ugyan tanuságot és sok ügyességgel és tehetséggel is vitettek ki, de kérdés, vajlon ezen felfogás egyszersmind helyes-e, miután Budgete kísérletei arra mutatnak, hogy az izmok összehúzóadásának nem kell épen ideg izgatásból származnia, sőt az izgatás inkább magukban az izmokban rejlik. S ámbár Budgete

kísérletei csak az önkénytelen (unwillkürlich) izmokra szoritkoznak, még mindig lehető, de mindenesetre kísérletekkel is bebizonyítandó, hogy az önkénytes izmok is, az idegek befolyása nélkül, birhatnak saját izgathatással. Remak központi izgatása tehát mind addig kérdés alatt marad, mig az izmok saját izgathatósága alaposan meg nem tagadtatik.

A vezetési ellentállás (Leitungswiderstand), mely a villamosság az emberi test szöveteire való alkalmazásánál számba veendő, Eckhard szerint egyarányos — proportional — a szövetek folyadékalkali átnedülésével (Durchträngung). Az ellentállás leglényegeseb része a felbőr — epidermis — rovasára jut. A felbőr bizonyos vastagsága és szárazságánál a testnek összes nedves részeinek ellentállása észrevehetlenül kicsiny lesz, összehasonlitva a felbőr azon része ellentállásával, melyen a folyam a testbe vezettedék.

Azon ellentállás megmérésére, melylyel a villamosság az emberi test szöveteibe való belépésekor találkozik, egy különös ellentállási mérő — Galvanoscop — készttetett. Az ellentállás a galvanoscop tűjének eltérése által méretik és jegyeztetik meg. A száraz felbőr ellentállása ugyan fölötte nagy, de sokkal gyengébb a felbőr azon részein, melyek hajtüszökben — follic. pili — és veritek mirigyek vezetékében bővelkednek, mivel ezek nedvességet tartalmaznak, s ezáltal a folyam behatását könnyitik. Miután pedig a veritek vezeték csavardad (spiral) csatornákkal a külhám felületén nyilnak és a folyadék behatása annál nagyobb nehézségre talál, minél magasabb ezen csatorna csavardad része, s miután a tényéren és talpon ilyenmü veritek csatornák léteznek, könnyen belátható, hogy mi okból birnak a testnek ezen részei oly nagy ellentállással. A kisebb, kifejtetlen hajnak puha tüszői tehát a legkedvezőbb utak a folyam belépésére, és némely egyénnél a fej hajas része nyilván csak azért nem bir azon ellentállással, melyet a felbőr vastagsága szerint föltehetnének.

Ha hatásos folyamárt akarunk előidézni, szükség, hogy nagy bevezetési érclemezeket válasszunk és pedig oly nagyságban, a mennyire az igényelt élet- vagy gyógytani czél csak engedi, ha csekélyszámu elemekkel lehetőleg nagy hatást akarunk előidézni. Ugyan ez okból a folyamzállítók — Stromgeber — nedves borítékai jól vezető folyadékokkal, mint: híg savak vagy sóoldadékokkal megitatandók.

Az idegek izgékonyasága — a mennyiben ez fájdalomban és rángásban nyilatkozik — kísérletek nyomán annál nagyobb, a mennyivel az izgatott hely közelebb esik az agyhoz. Ezen szabály nemcsak minden egyes idegekre nézve érvényes, hanem a test összes idegeire, legyenek ezek érz- vagy mozdidegek, ugy, hogy például az alsó végtagok idegei izgatására nagyobb folyamát szükségeltetik, mint a felső végtagok idegeire, s végre a lábak idegei az izgathatóság legalsóbb fokán állanak. Így továbbá a kéz izmaiban annál könnyebben idézhetünk elő tonicus összehúzóadásokat, minél közelebb esik az agyvelőhöz a közép ideg (n. medianus) azon része, mely az izgató folyamtól megragadtatik.

Az izgékonyaság felfokoztathatik, ha a fémfolyamzállítók által, melyek a bőrt közvetlenül vagy vékony nedves közvevetők (Zwischenleiter) közbenjárásával érintik, ingadozó (schwankend) folyamhatás idéztetik elő. Szintugy leszállitathatik az izgékonyaság, ha egy vizeső által a bőrhöz vezetett folyam, mely a láncz zárt állapotánál eleinte alig éreztetik, hosszabb behatás után pedig a láncztól körülfogott részen tompaság érzetét költi, folytonos folyamhatást — constante Stromeswirkung — hoz létre, ámbár a bőr érzékenysége hideg, meleg vagy más fájdalmas benyomások iránt észrevehetőleg nem változott. Ezen észleletekből gyakorlati szabályként következik, hogy lehangoló gyógyhatásoknál a nedves ellentállás lehetőleg nagy fokban, izgató hatásoknál pedig lehetőleg kis fokban alkalmazandó.

Átmenvén a folytonos galvanicus folyam gyógytani hatására fölteszem, hogy majd nemmindazon körök, melyek a bevezetett folyam által gyógyulásba mennek át, a folytonos folyam által is gyógyithatók.

Remak szerint a folytonos folyamnak háromféle gyógyhatása van:

A. Katalyticus — elbontási — hatás, mialatt ő a folyamnak olvasztó és szétesztató hatását érti. Eszközöltetik ez a) a vér és nyirkedények tágitása és ez által föltételezett, vagy azzal összekötött felszabadítása által a pangó vér- és nyirkesejteknek s az izzadványok felszívódása siettetésével, a szövetek belsejében létrehozott nedvfolyam segítségével; b) villam-vegyes anyagcsere (electrolytisch-chemischer Umsatz) létesítés által a szövetekben, egyesítve a folyadékok villamerőnyi tovaszállításával (electrodynamischer Transport). —

Ezen hatások észleltettek: 1) lobos állapotoknál, és pedig az izületekben, lett legyen a gyuladás heveny, idült, külerőnyi (traumatisch) vagy csúzos, minden egyéb szer, még a vérbocsátás igénybe vétele nélkül is. 2) az izületek, izmok, izomhüvelyek, inak, csonthártyák, az idegek idült fájdalmas csúzbántalmánál, valamint különféle görcsös eseteknél, melyek ilyen helybeli izgatásból erednek. 3) a gerinczagy (Rückenmark) lobos állapotainál, mely által az alsó végtagok a húgyhólyag és végbél hűdése okoztatik. 4) Az agy (grosses Gehirn) lobos bajainál, melyek által reszketegség vagy más görcsös állapotok állanak be. 5) Izzadványoknál, melyek a fönnevezett lobos bajok következményei, különösen izvízkór-nál. 6) Fájdalmas és gyuladt daganatoknál.

Jóllehet a most nevezett betegségek Remaktól kórtörténetekkel okadatolva vannak, gyuladásoknál mégis a villammal való gyógybányás mindaddig óvatossággal kísérendő meg, míg más részről tapasztalatok ezen gyógmód kedvező sikerét be nem bizonyították. Egészen másként van ez a gyuladások maradványaival. Ezek a bevezetett villamfolyam által is eltávolíthatók, a valószínűség tehát itt már a folytonos folyam mellett is szól.

B) A folytonos folyam hűdéselleni (antiparalytisch) hatása észleltetett: 1) másodlagos félhűdéseknél (Paresis) és sorvadásoknál (Atrophie) zsugorodásokkal (Contractur) vagy ezek nélkül, melyek iz- vagy izomcsúznak, vagy álzimerevnek (Ankylose) következményei. Még fenálló álzimereveknél a folyam, habár csak rövid időre, kedvező körülmények közt képes a szabály ellenes működésben levő, és ezáltal gyengített izmoknak működési tehetségét gyarapítani. — 2) Az izmok elsődleges sorvadásánál az első korszakban, még ha a sorvadás haladónak (progressiv) mutatkoznék is. 3) Külerőbéli hűdéseknél, melyek idegek vagy izmok zúzása vagy feszítése által feltételeztetnek. 4) Zsongtalan és tulszongos egyoldalu hűdéseknél (atonische und hypertonische Hemiplegien); továbbá alhűdéseknél (?) (paraplegien), névszerint az ugynevezett gerincz aszkór (tabes dorsalis) bizonyos alakainál, hol a már kifejlődött gerinczagy-sorvadás foka tekintetbe veendő. 5) Érzéketlenségeknél (Anästhesien), lépjenek ezek mint önálló betegségek, vagy mint mozgási hűdések következményei fel.

C) Görcsellenes (antispastische) hatások kiválóan helybeli görcsöknél idéztetnek elő, melyek az idegek és izmok felfokozott izgékonyága által okozva látszanak, és a folyam csak azon alkalmazásának engednek, mely által az izgatás leszállítatik. A folytonos folyam hatása legvilágosabban nyilatkozik: 1) Az ugynevezett visszavetett görcsöknél (Reflexkrämpfe) p. szemhéjgörcsnél végtagreszketésnél (tremor artuum), mely többnyire családos hajlamból, vagy a központi szervek gyuladásából támad, és már kora ifjúságban is mutatkozik. 2) Rázkódási szélhűdésnél (paralysis agitans), ha az agybetegség előbb meggyógyítottatott, vagy legalább fejlődésében meggátoltaték. Szemteke reszketésnél (nystagmus) a gyógyítás annál valószínűbb, minél ifjabb az egyén; ugyanez áll az irásgörcs és a hebegésre nézve. A vittáncz, akár helybeli, akár feloldali vagy általános, a legkedvezőbb sikerre szolgáltat kilátást.

Ily kitünő gyógytani eredményeknél felülőnek látszik, hogy a folytonos galvanicus folyam a bevezetési folyamot, kivált a francziáknál, még egészen ki nem szorítá, sőt azon kérdés támad, hogy Duchenne ezen a villam alkalmazásában europai híró remek gyógyász miért kedveli inkább a bevezetési folyamot? Az egyszerű felelet az, miszerint Duchenne

ne kísérletkép a folytonos galvanicus folyamot a recze hártýára (retina) alkalmazá, mire majdnem elvakulás következén be, ő pálezát tört e folyam felett s annak mind élet- mind kórtani czélokra való alkalmatlanságát állítá. Remak pedig ezen kísérlet balsikerét egyedül és kizárólag a rozsz készüléknek tulajdonítja, és Bequerelre utal, ki ennek daczára mégis a folytonos galvanicus folyamot használja.

Az összehasonlító kísérletek eredményeit Remak szerint következőkben foglalhatjuk össze: A bevezetett valamint a folytonos folyam hatásai lényegesen függenek az alkalmazás módjától. A bevezetett folyam, úgy látszik, hatályosságának legnagyobb fokát fejleszti ki, ha alkalmazásánál azon szempontok állítatnak fel, melyek a folytonos folyam hatása feletti tapasztalatokból következnek. Az esetek tulnyomó többségében, hol villamfolyamok vétetnek igénybe, a folytonos folyamnak a bevezetett felett felsőbbség tulajdonittatik a hatás könnyüség- és gyorsaságára nézve. Továbbá vannak az idegeknek, izmoknak és más szöveteknek sokféle olyan betegségei, melyekben a bevezetett folyam mérsékelt alkalmazása épen semmi, — erős alkalmazása pedig kétségtelen rozsz hatást gyakorolna, holott a folytonos folyam hasonló bajokban, sőt a bevezetett folyam előrement hasztalan alkalmazása után is hasznosnak bizonyult volna be. Azon esetekben, melyekben a bevezetett folyam helyén van, ez hatásait épen azon gyorsasággal létesíti mint a folytonos folyam. Ha a siker beállása késik, ez utmutatásul szolgálhat arra, hogy ott villamfolyamok egyáltalán nem hasznosak, vagy, hogy a folytonos folyammal kísérlet sebesebb eredményre vezethet. Remak tehát azon tételt állítja fel, hogy minden villamos behatás az emberi testre előbb a folytonos folyammal viendő véghez, minthogy e folyam hatásai nem csak gyorsabbak, kiterjedtebbek és biztosabbak, hanem egyszersmind sokkal érthetőbbek és világosabbak is mint a bevezetett folyam bonyolódott hatásai. Minden sikertelenség esetében pedig, hol reményünket mégis a villamgyógytanra alapítók, kísérletkép a bevezetett folyam alkalmazható.

Ha az eddig villammal szerelt betegekben eszközölt eredményeket statistikailag összeállíthatnók, akkor az egyik vagy másik folyam előnye könnyen szembe ötlénének, de a gyógyászat még sokkal kevésbé van kimivelve, sem hogy már ily gyümölcsöket arathatnánk.

Említésre méltók még azon tapasztalatok, melyek a nő kórgyógyászat körében tétettek, mely körül e tekintetben Clemens sokat fáradozott. Clemens kísérleteinél olyan készülékkel él, mely a folytonos folyamot bevezetettre, és ezt ismét folytonosra változtathatja. Ő tehát mind a folytonost, mind a bevezetést használja a szerint; a mint az egyik vagy a másik előnyösebbnek bizonyúl a gyógyításra. Ő a villamosságot a méh helyzetváltoztatásainál alkalmazza, állítása szerint nem léteznék szer, mely gyorsabban, biztosabban és állandóbban eltávolíthatná ezen szerv helyzetváltoztatásait mint a villamosság és Galvanismus. Eljárása a méh sülyedése, oldalfekvése és hajlásánál (Beugung) következő: a beteg fél fekvő helyzetbe tétetik, és az egyik villamvezető (Electrode) a nyakcsigolyákra, a másik a méhszájra állíttatik. Ez utóbbi azon helyen, melyen az elszigetelt sodrony érzegombbal végződik, egy kis kénsavas vasoldatba mártott szivacsoshozatik összeköttetésbe. A galvanicus folyam alkalmazásánál, nevezetesen erős folytonos folyamoknál a vezető szivacsdarab megnedvesítésére olajmag fejet használtatik. A folytonos folyam alkalmazásánál a réz-sark többnyire a kézbe vétetik és pedig hol a jobb, hol a balkézbe. Clemens általán a méh-helyzet változtatásainál az ülés kezdetén a megrázkodtatási módszert (Erschütterungs methode) veszi igénybe a bevezetett folyamot izgató szerül használván. A méhen és gerincz-agyon két vagy három gyenge megrázkodtatást vezet keresztül, a fő működést pedig a folytonos galvanicus folyamra bizza. Ha a méhnek életműködése alább szállt, a hüvely nagyon ellazult vagy igen kitágult, vagy hüvely előesés van jelen, akkor Clemens a galvanicus zuhanyhoz (Douche) folyamodik. — Használja továbbá a villamosságot mint hathatós szert a havadás rendtelenségeiben, petefészekkórokban, mely esetek-

ben gyenge megrázkodtatások a petefészkek és a gerinczagy nyakrészén át vezetettek, mire aztán a galvanicus lábviz következék, mely következő módon intéztetik: A beteg meztelenített lábait teszi két, vékony vászonnal takart esővízzel nedvesített, ércből készült láblemezekre, melyek egy közönséges 10—14 Daniell-féle elemből álló telepnek horgansarkával állnak összeköttetésben, mialatt a rézsark felváltva majd az alhasra, majd a lábszárra nedves lemezek alakjában tétetik. Őt, legfőleg tiz perczen megmelegednek a lábak és alhas, melyekre nézve szükséges, hogy ilyen ülés után különösen melegen tartassanak. Ezen ülések azon időtáj körül, melyben a havi tisztulásnak meg kellene jelennie, kezdetnek meg és naponként folytattnak a havadás megjelenéseig, mi többnyire 6—8 nap alatt szokott bekövetkezni.

A villanosság továbbá hasznosnak mondatik mesterséges koraszüléseknél, méhvérzéseknél, iszamoknál, szülfájdalmak (vajadás) hiányánál, méhen kívüli terhességnél, petefészkek vízkórnál, továbbá a petefészkek tömlőinek hólyagcsáinak (Cysten) kisebbitése és sorvasztására (Verödung), hólyagócoknál (Echinococcon), emlődagatoknál, a méh tultengése- és sorvadásában, magtalanságban; férfi nemzörészek bajainál, mint: tökdaganatoknál és férfiak tehetlenségénél. A most nevezett betegségek nagy részében a galvanismus a felszívó edények izgatása által hatásos.

Ime az eredmények azon orvosok részéről, kik legtöbbet foglalkoztak a villanossággal. Csekély véleményünk szerint a villanosság a többi gyógyszerek mértékére lenne leszállítandó mindaddig, mignem más számos és hiteles orvosi tekintélyek tapasztalásai a Remak és Clemens által híresztelt üdvös eredményeket kellőleg megerősítették. A fennevezett írók fáradozásai serkentésül szolgáljanak önálló kísérletek tételére, és annak bebizonyítására, miszerint a villam mint mennyei szikra az egekből az emberiség nagyobb üdvére szállt le.

GYÓGYSZERISMEI KÖZLEMÉNYEK.

M á k o n y — O p i u m.

(Vége.)

A mákony nevezetesebb fajai:

A mákony különböző fajai, termő helyeikről keletiekre és európaiakra osztatnak. A keletiekhez tartoznak: 1) a török vagy levantei, mely ismét kétfélére, u. m. a) smyrnaira és b) konstantinápolyira oszlik; 2) az aegyptomi; 3) a persa, és 4) a keletindiai mákonyfajok.

Az európai fajok hasonlóan azon országok szerint nevezetnek, melyekben teremnek. Ezek azonban a kereskedésben nagyobb jelentőségre nem vergődtek, legfeljebb is azt adták nekünk tudtul, hogy Európában is ép olyan, hatályos alkatrészekben igen gazdag mákony nyerhető mint keleten, ez utóbbival azonban részint a szántóföld drágasága, részint a munkabér magassága miatt nem állhatja ki a versenyt.

1) Török vagy levantei mákony — Opium turcicum v. levanticum — s ennek különösen azon fajtája melyet gyógyszerkönyvünk tartatni rendel s ez a smyrnai mákony — Opium smyrnaeum — mely mindaddig legjobbnak tartaték, mignem Merck vegybontásai kimutatták, hogy a konstantinápolyi mákony szunyálban — morphin — gazdagabb a smyrnainál. Rakhelye leginkább Triest, magszerű könnyeket (lachrymae, Thränen) tartalmaz; maradványa, melyet vizes langbani főzés után visszabagy, máktok töredékeket mutat. — Súlyuk: 1½ font, 12 lat, ¾ font, 8—10 lat közt változó.

Mulder 5 fajta smyrnai mákony vegybontásából következő eredményt nyert: morphin 2,85 és 10,84 közt változó; narcotin 6,54—9,66. — codcin 0,62—0,85. — narcicin 6,66—12,24. meconin 0,31—1,88. — acid. meconic. 3,96—7,62. — Müller 7 fajta smyrnai mákony vegybontásánál a morphin tartalom 7,7 száztól 11 száztólug változott.

b) A konstantinápolyi mákony ritkábban jön Triesten, de annál gyakrabban London, Hamburg és Rotterdámon át hozzánk, nehezebben kapható mint a smyrnai s Merck vegybontásai szerint a legjobb, azonban legdrágább mákony faj is. A smyrnai mákonytól abban különbözik, hogy benne se magszerű könnyek, se a langos oldatától maradványban máktok töredékek nem észlelhetők. Súlyuk ½—1½ font; 10—12 lat; és 20 lat közt változó.

2) Aegyptomi mákony — Opium aegyptiacum v. thebaicum — korábbi időkben ezt tartották legbecsesebbnek, mai napig is sok orvos utóbbi latin nevével a legjobb fajta mákonyt akarja értetni. Későbbi időben az árupiaczról egészen eltűnt, s csak 20—25 év óta jön ismét Triesten át 100—130 fontos tömegekben, bádoggal kibélelt hosszas ládákban hozzánk. Darabjainak alakja, nagysága, súlya felette változó. — Tömege egyenlő, se szemcséket se könnyeket nem mutat, ütésnél szétugrik, kagylós törése és viaszlénye van. Szaga gyengébb mint a smyrnai mákonyé, ize undorító keserű, nem tartósan rágó. Vízben könnyen olvad, oldata gyengén színes, savas hatású, elpárolásnál érezhetőleg eczet szagú.

3) Persa mákony — Opium persicum. — 3½ ujjnyi hosszu, 5—6 vonalnyi széles, 18—23 gramm súlyú darabokban jó élé. Tömege finom, egyenlő, sötét májbarna színű, oly lágy, hogy könnyen hajtható, szaga gyenge bódító, ize igen keserű. Merck alig talált benne egy száztóli morphint.

4) Keletindiai mákony — Opium indicum — jelenleg igen nagy mennyiségben termeltetik, melynek legnagyobb része, évente 40,000—50,000 ládával (ládáját 149½ fontjával 3600 frankkal fizetve) a mennyei birodalomba — china — küldetik, hol is drágábban fizettetik mint minálunk a legjobb török mákony. Ez az oka, hogy a mákony ezen fajtája hozzánk csak ritkán s csak kis mennyiségben kerül. Darabjai 3½ font, 28 lat és 20 lat közt változóak súlyukat illetőleg, morphin tartalma 3—8 száztóli közt változó.

Fertőzményei: Tekintve a mákony kitünő hasznait, melyek őt a gyógyászatban egyikévé teszik a legfontosabb s becsesebb szereknek, tekintve az ebből s majd a közéletben is divatozó használatásából önkényt eredő nagy fogyasztást: a mákony különböző szerekkel szokott s nem ritkán igen tetemes mennyiségben hamisittatni. Hamisítása vagy idegen szerek közé keverése, vagy az által történik, hogy vízben és langban oldva, hatályos alkatrészeit belőle kirabolják. Az idegen testek mikkel keverik ezek: különböző növényrészek, mint máklevelék s magvak, mákfejek töredékei, szárai, továbbá liszt, különösen buza és rizsliszt, kosborgyökér — radix salep — por (különösen a smyrnaiban) homok, agyag, örmény rög — bolus armenus, — mézga, különböző zsíros olajok, mint mák olaj, len olaj, ólom golyók — súlynövelés végett — cukor, méz, különböző vonatok stb. stb., melyeket részint a mákony oldszereiben oldhatlanságuk, részint górcsó által deríthet ki.

Készítményei: Mákonyvonat — extractum opii — egyszerű és sáfrányos mákony festvények — tinctura opii simplex et crocata. — szunyal — morphium — és pedig eczetsavas szunyal — morphium acetic. és halvsavas szunyal — morphium muriatic. Alkatrésze továbbá az Arnő labdacsoznak — pilulae de cynoglossa — az illatos nyeletnek — electuarium aromaticum — és a Dower pornak.

Kátai Gábor.

KÖNYVISMERTETÉS.

Női egészségtan vagy alapvonalai egy általános egészségi ápolásnak különös tekintettel a női egészségre. Irta Szohner József orvos tudor. Baján. 1859. 16. r. 10 iv.

Korunkban a tudományok többé nem a tudósok s nem egyes osztályok kizárólagos sajátjai, hanem a szigorú és komoly formából kivetkőztetve, s vonzó és divatos alakba öntve mindinkább terjednek, s a nagy közönség mulattatása s néha

oktatására is szolgálnak. A tudományok népszerűsítése — hogy diplomatikai nyelven szóljunk — *fait accompli*, — oly tárgy, mely ellen hiába küzdenénk s oly hatalom melyet el kell ismerünk s melyet csak akként hódíthatunk meg, ha azt az igazság s valódi felvilágosodás érdekében az emberiség javára felhasználjuk.

Az orvosi tudomány bár mily autocraticus és szabadalmazott lett legyen az, ezen általános irány alúl magát ki nem vonhatta s a nivelláló kor kívánalmainak engedett. Népszerű physiologikus, diaetikus, kór- és gyógytani könyvek napról napra szaporodnak s egészségesek és betegek által olvastatnak. Valjon van-e és milyen haszna a tudományok közönségítése és különösen a orvosi tudomány népszerűsítésének, azt kutatni jelenben nincs szándékunk; annyi bizonyosnak látszik, hogy azoknak alapos, okszerű és öntudatos ismerete mindenkör csak egyesek sajátja fog maradni, s egyedül a tudományok következekei és gyakorlati alkalmazásuk válhatnak népszerűvé és közös tulajdonná. Ha ez már a tudományokra nézve általán áll, mennyivel inkább a gyógytanra nézve, mely szinte az egész természet ismeretét föltételezi, s azon kívül gondolkodás és észlelésben edzett s szigoruan elkülöníteni tudó észt is igényel, s mind ezeknél fogva foglalatára nézve még tökéletlen s buvárlataiban és itéletében leginkább csak módszere által van biztosítva.

De népszerűsítettetni fog és népszerűsítettetni kell; hogy ki által, mi módon és mily irányban — e tényezőktől függ közönséggé tételének hasznos hatása az orvosi gyakorlatra s üdvös befolyása az emberiség jóllétére. — Hanem ez érdekes kérdés taglalásába sem akarunk most ereszkedni, s csak is azon egy oldalát emelendjük ki az orvosi tudománynak, melyre az előttünk fekvő könyvecske szolgált alkalmat, s melynek népszerűsítése ellen a tudományoság legszigorubb pártolójának sem leend kifogása: ért-

jük a physikai és erkölcsi nevelést, a fejlődés folytán fellépő változásokat és rendellenességeket, az egészség fentartása és visszaszerzésére vonatkozó lényeges, érthető és biztos életrendi szabályokat. A népszerű orvosi irodalom fő feladata azon balitéletek és tudományos alakutévedések leküzdése, melyek a gyógytudomány társadalmi befolyását csökkentik, s e részben a legtermékenyebb mező az, melyet a szerző ur választott.

A nevelés és különösen a női nevelés és életmód nem egy tekintetben valóságos torzképe a természetnek, merő el-lentétben áll az élet és ép kifejlés legvilágosabb szabályaival. Az kinek e divat és hiúság őrizte mezőn csak egy gyomot is kiirtani sikerülend, megérdemli az emberiség őszinte háláját s azért örömmel üdvözlünk mi is minden ide vágó szakavatott munka meghonosítását s ajánlhatjuk a közönségnek a szerző ur „női egészség tanát” is, mint mely józan orvoshoz méltó elvek szerint a kitűzött célét elérni iparkodik. De egy uttal az ügy valamint saját maguk érdekében népszerű orvosi íróinkat arra is bátorkodunk figyelmeztetni, hogy munkáik szerkesztésénél az irány csinoságára és emelkedettségére és a nyelv szabatoságára, valamint azok minél díszesb külső kiállítására is a legnagyobb figyelemmel legyenek, minthogy ilyenmü művek hatása és kelete még sokkal inkább föltételeztetik azoknak aestheticus mint tudományos értéke által.

Szo h n e r tudor 10 ívre terjedő munkája csinos papíron világos betűkkel Baján nyomtatott, s tiz szakaszban az egészségügyi szabályokat különös tekintettel a nőkre nézve — az élet első korától annak végeig adá elő. — y —

T Á R C Z A.

Don Carlos spanyol herczeg.

Dr. Ditrich után közli Dr. Lyachovics János.

(Vége.)

A II. Fülöp fia őriztetésére hozott rendszabályok röviden ezekben foglaltatnak:

„Az evoli herczeg mindazon személyzet feje, kik a herczeg őrzésére, mulattatására, egészségi ápolására és más szükségereire, miket kívánhatna, szükségeltetnek. Ő fog gondoskodni arról, hogy a herczeg szobaaajtaja nem kulcsesal, hanem reteszszel legyen éjjel nappal elzárva, s ő magasságának ne engedje, hogy kimenjen. Ő fölsége a herczeg őrzésére, szolgálatára s társalgására Don Francesco Maurico lermai gróft, Don Rodrigo de Bonavides, Don Juan de Borgia, Don Juan de Mendoza, Don Donzalo Chacon-t nevezé ki. Senki másnak kivéve az orvost és testőrt, kire leginkább volt a herczeg bizva, nem volt szabad az uralkodó engedelmé nélkül szobájába belépni. A lermai gróf kell, hogy a herczeg szobájában aludjék. Ha nem tehetné, ezt más ügyfele tegye. Egy közülök, kell, hogy az éjt átvirassza, egyezzenek meg abban, hogy ezen kötelességet váltakozva teljesítsék. Nappal valamennyien a szobában tartózkodjanak, hogy Don Carlos társalgásuk által szórakoztassék és fölvidittassék, csak különös dolgok esetére mentethetnek föl ezen kötelesség alól. Ezen urak a herczeggel közömbös dolgokról társalognak, őrizkedvén oly valamit vegyíteni a beszédbe, a mi saját ügyét illeti, szintoly keveset arról is, mi a kormányzásra vonatkozik. Minden parancsainak, melyek kívánságát és szolgálatát fejezik ki, engedelmeskedni kell, azonban erősen kell tartózkodni idegen emberekhez megbízását átvenni. Ha Don Carlos fogva tartása felől nyilatkoznék, akkor semmi feleletet nem kell neki adni,

hanem e fölül az evoli herczegnek kell tudósítani. Világosan meg van tiltva, előbb nyert engedély nélkül azt, a mi a szobában történik, vagy a miről beszéltek, kívül elmondani, ellenben a királyt mindenről kell tudósítani a mi a városban, vagy magánlakokban ezen dolog iránt hírképen kering. A kápolnában mise fog olvastatni, s a herczeg szobájában két ur jelenlétében, kik őrzésére adatnak hozzá, hallgathassa ezt. Kaphat papi ima könyvet (Brevier) és más könyveket, melyek vallásos, de nem más dolgokról szólnak. A herczeg őrzésével és szolgálatával megbízott ő testőr az asztalára rendelt edeleket egész az első teremig hozza, honnét azon uraktól, kikre ő magassága őrzése van bizva, föl fog hordatni. A testőrök éjjel nappal szolgálatra köteleztetnek. Két dárdbárd hordó (Hellebardenträger) a lépcsőnél, mely az udvarra vezet, nyolcz vagy tiz más a spanyol és német testőrségből a lépcsőzeten kívül, s kettő a herczeg szobája aajtájánál éjfélig fog állani. — Mind azon uraknak, kik a Don Carlos szobájában szolgálatuk van, meg lesz engedve saját használatukra inast tarthatni. A herczeg saját emberei közül azt válassza ki, ki bizalmát leginkább megérdemli. Valamennyi alkalmazott különféle szolgálatteleikben kell, hogy az evoli herczegnek, a kin a felelőség fekszik, esküszően a legszigorubb engedelmességre köteleztessenek.“

Bár mennyire közel feküdt a gondolat, hogy Don Carlos szánandó örült inkább, mint bünös, mindazonáltal ezen rendszabályokban, bár bennök a rangtekintet nem volt figyelem nélkül hagyva, nem találjuk a résztvevő atyai gondoskodást, melyre a betegnek igénye volt, s melyek iránt minden jellem kicsapongása mellett, mint ezt előbbeni tanítójához viszonyra sejtteni engedi, nem lett volna fogékonytalan. Fülöp, ki lázadástólí félelmében fogolyszerü életet élt, s nyári lakási közönséges utazásaival fölhagyván, szobájában zárva tartózkod-

dott, a legesekélyebb zörejre, okát megtudandó, az ablakhoz sietett, legközelebbi rokonának sem engedé meg, hogy fiát vigasztalni látogassa meg, s hogy hibái miatt pert vezethessen ellene, bizottmányt nevezett ki, melyben ő maga elnökölt. A vizsgálat felől a hercegnek semmi törvényes tudósítást nem adtak, semmi kihallgatás sem történt, hanem csupán tanuk levelei és papirai tartalma szerint tárgyaltak fölötte. Azonban egész birói ítéletig nem ment a dolog. A mint a herceg állapota egész a reménynélküliségig rosszult, a király maga mondta ki, mikép jó lenne, utolsó kínai enyhítése tekintetéből kevesebb figyelmet fordítani reá, s annyit engedni meg neki enni s inni, a mennyit kíván, miután elmezavara kicsapongásra enged következtetni, mely halálát nem sokára fogja meghozni. Ellenben elkerülhetlenül szükséges, hogy örök üdvössége biztosíttassék, gyónásra indítani, melynek eddig makacsul ellenszegült.

A szerencsétlen Don Carlos, ki nem volt hozzá szokva, hogy szenvedélyeit mérsékelje, szomorú helyzetét mi módon sem tudá megváltoztatni, s szüntelen a leghevesb türelmetlenségnek engedé át magát. Igen keveset evett, s ezt is undorral, s majdnem mit sem aludt, úgy, hogy nagyon megfogyott, s szemei mélyen beestek. Olykor erősítő levest és kappan léjt kapott, melyben ambrát és más erősítő szereke olvasztattak föl, nehogy erejét elveszítvén egészen összeessék.

1568. mart. 26. Fourquevaux francia követ e következő tudósítást adja: „Egy nap sem mulik el, hogy a herceg valami esztelenséget ne kövessen el. Így nem rég egy nagy gyémánt gyűrűt, melyet újján hordozott, elnyelt, a nélkül, hogy észrevette volna, azután mindenütt keresé. Miután három vagy négy év előtt hasonló szórakozottságában egy fölötte nagy gyöngyöt nyelt el, erre lön most is a gyanu, s orvosi szerek segítségével a gyémánt 17 nap mulva ismét megkerült.“

— Az erős őrizet, mely nem engedé, hogy az ablakon is nézzen ki, az üde lég hiánya, az egész czélszerűtlen kezelés, állapotát nem javíthaták. A herceg mindinkább kedvetlenebb lön, s annál hangosabban fejezé ki atyja elleni gyűlöletes érzelmét. Életmódjában legkisebb rend sem uralkodott. Vére annyira hevült lett, hogy azt jeges vízzel, melylyel naponta élt, hasztalan iparkodott lecsilapítani. Hogy bőre kiállhatlan száraz melegét hűtse, nagy mennyiségű jeget rakatott ágyába. Egész éjjel meztelenül, s minden lábbeli nélkül járt a szoba padlatán. Juniusban mindennemű eledelt elutasított magától és 11 napig jeges vizen kívül mit sem vett magához. Ez által annyira elerőtlenedett, hogy azt kelle hinni, miként nem fog már soká élni. A király ki állapotáról értesítve lön, meglátogatá, s vigasztaló szavakat intézett hozzá, minek az lett következése, hogy aztán többet evett, mint mennyit elgyengült gyomra meg birt emészteni. Ezen mértékletlensége rosz indulatú lázt vont maga után epés hányással, s veszélyes hasmenéssel. — Egyszer oly nagy darab hust nyelt el, hogy majd nem megfult bele; más ízben, hogy magát megölje a kandalló tüzebe veté magát, hol ruháját, kezét s teste egy részét megégeté, míg az örök őt kihuzhaták.

Miután ezen halál neme nem sikerült, két napig minden italtól visszatartá magát, s harmad nap rendkívül sok vizet ivott. Ekkor Dr. Olivarez, a király első orvosa meglátogató egyedül a beteget, de aztán a király többi orvosaival az evoli herceg jelenlétében kellett a betegség felől értekeznie.

A vizsgálatból, mely Don Carlos előbbi viselete fölött tétetett, az jött ki, hogy az ország törvényei szerint nem menekült meg attól, miként halálra ne ítéltessék. Ő Fölségsértő volt első és második fokban, először is, mert atyját szándékolta megölni, másodszor miután terve volt a niederlandi uralmat polgár háboru által elragadni. Azonban az ítélet elmaradt.

Az evoli herceg Dr. Olivarezzal magánosan értekezett s értésére adá, hogy az a király nézetével összhangzauék, ha ez a herceg halálát siettetné. — Julius 20-kán a beteg valami orvosságot kapott, némelyek szerint hashajtót, melynek nem volt jó hatása, úgy, hogy az orvos kényszerülve látá magát, azon kérelmét intézni hozzá, hogy készüljön végfölszólásához. Don Carlos, ki minden szó- s írásbeli indító rábe-

szelésnek, miként gyónják meg, makacsul ellentállt, — Julius 21. szokott gyóntatóját hivatván, azt az atyjához küldé, hogy nevében bocsánatot kérjen, ugyan az nap a legnagyobb áhítattal megáldozott, fölvevé az utolsó-kenetet, s a király engedelmével végrendeletet is csinált. Vonaglási küzdelme 22- és 23-kán folyvást tartott, mely alatt nyugalommal hallgatá gyóntatója vallásos vigaszát. A ministerek azon indítványt ténék atyjának, hogy a haldoklónak áldását, a melyet bocsánata biztosítása mellett gyóntatója által neki megüzene, saját személyében vinné meg; de a két lelkész, kik a haldokló körül voltak, s e miatt általa kérdeztettek, attól féltek, hogy a herceg nyugodt hangulata atyja látása által megzavartatvék, s eszméit ismét összekuszálnák. Csak a mint 23—24. közti éjjel megtudá a király, hogy a herceg halálához közleg, az evoli herceg és a nagy prior kíséretében hozzá ment megáldá őt a nélkül, hogy megismertetett volna, s sirva visszament. Nem sokára reá ugyanazon éjjel reggel 4 órakor meghalt Don Carlos, miután kevéssel az előtt 24. életévét leélte volna, fog-sága hetedik havában.

Llorente, ki a herceg halálára vonatkozó minden egyes körülményt, s az egy idejű tudósítványokat higgadt s szoros vizsgálat alá vetette, mint tényt azon erős meggyőződését fejezi ki: hogy Don Carlos halála minden valószínűséggel természetes volt, s általa annak nézetelt. Madrid városa ünnepélyes ravatalt rendezett részére, s még ugyanazon évben bő tudósítás lön nyomtatásban közölve betegsége- és haláláról, nem különben temetéséről is.

Hogy betegsége okai közé a királyné iránti szerelme nem sorozható, már fölebb mondatott. Történelmi adatok által lehet bizonyítani, hogy ilyen hajlam nem előbb, mint Alcalá-bóli visszatérése után származhatott volna. De ezen időben már erősen szorgalmazta az osztrák Annávali egybekelését, mely későbbben atyjának negyedik neje lett. Oly lelki szerkezet, minővel Don Carlos birt, semmi szerelmi ábrándozásra sem képes. Nevelése által, mely egy hatalmas ország leendő korlátlan uralkodójának adatván, félszeg volt, s nagyon kevéssé vevé figyelmébe ama nagy baj csiráját; továbbá agy- és gerincz-agy rázkodtatás által, a lékezés- a vad szenvedélyek mindennemű kicsapongások — a nyakas váltóláz rohamainak kevés figyelembe vétele stb. által baja, mely már korán jelentkezett, mind physice — mind psychice csak növeltetett.“

A mit itten olvasott a t. közönség, azon sorok közül kihullott minden hermaphrodit gondolat, mely maga magát termékenyítvén meg az eszmék örök tavaszához a költészethez vezet; — hogy Don Carlos örült volt, ahhoz nem kell sem Hutchinson Spirometerje — sem Collongue Dinamometerje. E tekintetben a historia cleget tett el az utódok számára; — s bár Cicero a historiát „Magistra vitae“-nek nevezi, én azt hiszem, hogy belőle még senki sem tanult meg élni; — ősz biró ez, ki minden nemzet nyelvét megtanulta, kinek emlékező tehetsége előtt a századok összeroskadnak, ki mindent megtud, a mi nevezetést ezen a furcsa szigeten — melyet mi földnek nevezünk — az élet, ezen nem egészen kopott toll bejegyzett az időbe, hogy a jövő mutató ujjával hangosan olvassa le a ritkított sorokat; — e biró az, ki, ha — az igazság szentsége úgy kívánja még halála után is felakasztja a bűnöst sa hóhér kötele nem rothad el addig, míg a betű hatalma él . . .

V e g y e s e k .

Pest, május 20-kán 1859. Dr. Batizfalvi magán gyógy- és szervegyénészi intézete f. hó 15-kén nyitattott meg: s ez által városunk egy orvosi tekintetben igen érzékeny hiányán segítve lön. A vidéki, de az itteni beteg is, ki baját vagy kellő orvosi segély hiánya vagy házi körülményei és foglalkozása miatt hon nem gyógyíttathatja, nem lesz többé kénytelen a zajos vendégfogadókba szállni, vagy magán lakást és ápolókat keresni, hanem oly intézet csöndes falai közt fog megtelepedhetni, hol folytonos orvosi felügyelet s szorgos ápolás és ellátás mellett nyugalommal vetheti magát

alá a szükséges gyógykezelésnek s bevárhatja teljes felépülése idejét. A városerdő közelében fekvő ház már nyájas külseje által kellemes benyomást tesz, mely csinos belseje, tisztasága, a szobák czélszerű butorzata, a fáktól árnyazott udvar és kis kert, valamint szép kilátása által még inkább emeltetik. — Őszintén óhajtjuk, hogy e korszerű vállalat, feladatának megfelelően, gyarapodjék s orvos ügyfeleinknél az ügy és betegek érdekében illő pártolásra találjon. Már az első napokban mint értesültünk, három műtendő beteg és egy gerincz oldal görnyedésben szenvedő gyermek vétettek föl az intézet ápolásába.

— A budai császár fürdő felett a Werther Frigyes-féle gyárudvarban levő maláta vagy szalad fürdő a közeledő nyári évszakkal ismét megnyitattik. Helyesnek véljük miszerint ezen már négy éven keresztül Lumniczer Sándor ügyfelünk orvosi felügyelete alatt tevékenységben lévő s számos és szilárd gyógyeredményt felmutató intézetet lapunk hasábjában is ajánljuk t. ügyfeleink megérdemelt méltó figyelmébe, — annál inkább minthogy az életbe lépte ideje óta a budapesti orvosok által felkaroltatva és számos esetekben rendelve különösen „alehangolt tengélet eseteiben, úgy szintén a budai hévvizek hasznos használata után erősítőleg, de mindenek fölött nőknél a belső ivarszervek kóros, főleg torlódásos bántalmaiból kisugárzó idegkórokban s gerinczagy-izgatottságnál kitűnő sikerűnek és üdvösnek tapasztaltatott.

— Dr. Linzbauer egyetemi tanár orvosi névtára, vagy is Magyarország orvosi személyzete és egészségügyi intézetei Statistikája e napokban megjelent.

— Erdélyben egy elmekór intézet építése felsőbb helyen már helybenhagyást nyert. Nagy-Szebenben lesz az fölállítva 200 mindkét nemű beteg számára.

† Fésüs Menyhért, pesti egyetemi orvos növendék f. hó 15-kén rövid betegség után meghalálozott.

Bécs. Dr. Helm Tiv. a bécsi közkórház, és Dr. Riedel József a bécsi elmekór intézet igazgatója s orvostanácsosok érdemeik elismerésül f. hó 4. cs. kormánytanácsosokká legkegy. kinevezettek.

— Dr. Pitha Ferencz sebész tanára a bécsi József-Akademiánál, a működő hadsereg legmagasb főhadiparancsnokságának főszállására meghivatott, s ottani működése tartamára ő cs. k. Felsege által II. rendű fő törzsorvosi ranggal legkegy. felruházottatott.

— A polgári orvosok belépésének könnyítésére a tábori szolgálatba következő határozatok utólagosan közzétételnek: 1) Az orvos- és sebész-tudorok állandó alkalmazásánál tábori főorvosokul, nem a 32 hanem a 40 év ugymint más cs. k. államszolgálatnál, vétetik föl az életkor maximumál 2) A megnősült orvos és sebész tudorok belépése az állandó tábori szolgálatba nincs más föltétchez kötve mint nejeik által kiállítandó oly t. érvényhez melynél fogva azok a nyugdíjról lemondanak. A felhívás 7-dik sz. alatt fölsorolt jótétemények, u. m. a) 5 s illetőleg 3 frt. o. é. napi díjak; b) szállás; c) az uti költségek megtérítése; d) kegyelemdíj biztosítása özvegyeik és árváik számára, ha ők netalán kórházi szolgálatban életüket vesztették el, — azon polgári orvosok és sebészeket is kivétel nélkül megilletik, kik ideigleni (a szükség tartamára) szolgálatba lépnek be az állandó kórházaknál.

London. A londoni Guy's Hospital-ban egy 32 éves férfiúnál, ki 25 nappal fölvétele előtt vállát aláfelé kifecizmitotta a behelyezés, hangyhalvaggali elkábítás mellett sem sikerült, mire Mr. C o c k egy galvanisált ruggyantából ké-

szült légpárnát tett a beteg hónaljába s felkarját a törzshöz feszesen köttette, úgy, hogy a párna kifelé erős nyomást gyakorolhatott a csont fejecskére. Midőn harmad napra a pólya eltávolították, a csont feje rendes helyén az izvápában találtatott. Egyszerű és veszély nélküli eljárás oly eseteknél hol a közönséges visszahelyezés nem sikerül. (Med. Times.)

— M. Pouchet a levegőben szálíngó porban a földtekét alkotó ásványoknak dörzsedékét (detritus), állat és növény parányokat, s mindennemű általunk használt anyagok töredékeit találta. De egyet különösen emel ki, t. i. a buza-keményítőt, mely egyiránt régi és új porban jön elő. M. Pouchet meglepve azon nagy mennyiség által, melyben azt a levegő testecskéi közt találá, minden hely- és korbelt port megvizsgált, s mindenhol a buzakeményítőre akadt. — „En a keményítőt a gothikus templomok legjáratlanabb rejtekeiben találtam, vegyülve 6—8 évszázadok által barnított porral; találtam azt Thebais palotáiban és pinczéiben, hol a Faraók ideje óta nyughatott; találtam egy mumia-eb (fűl) dobüregében, melyet felső Egyiptom egy földalatti templomban fedeztem föl. Minden országban, szóval, mindenütt hol a buza élelmi szerül szolgál, a keményítő kisebb-nagyobb mennyiségben a porral vegyül. Azon testecskék tehát, melyekről annyit hallottunk, keményítő és kova szemcsék.“ M. P. ezen kísérletnél csak két izben talált ázalék (infusoria) tojásokat a légtörő porban. (Med. Times.)

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki máj. 12—18-kig ápolt betegekről.

	Felvéte.		Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt						
	Beteg		Beteg			Beteg			Beteg		szülők	gyermek	elmekór.	Összeg	
	férf.	nők.	férf.	nők.	Összeg	férf.	nők.	Összeg	férf.	nők.					
Május 12-kén.	8	4	12	6	3	9	2	2	4	193	223	1	—	19	436
" 13-kén.	7	6	13	10	5	15	4	1	5	185	223	1	—	20	429
" 14-kén.	9	3	12	8	4	12	1	2	3	185	220	1	—	20	426
" 15-kén.	7	2	9	2	1	3	2	2	4	188	219	1	—	20	428
" 16-kén.	11	7	18	10	6	16	—	2	2	187	217	2	1	21	428
" 17-kén.	4	6	10	8	8	16	—	1	1	183	215	2	1	20	421
" 18-kén.	5	8	13	6	3	9	—	—	—	183	220	2	1	19	425

A közegészségi állapot annyira kedvező, hogy a sebészi betegek közepes létszáma mellett ez idő és kórjáratból inkább függő belbetegedések kisebbségben vannak. — A bujakór a férfiaknál ugymint a nőknél — egy idő óta — gyéribben találtatott. — A halálozás csak kivételesen fordult elő heveny bántalmaknál.

Pályázatok.

Abrudbánya bányász-városban a bányász-főorvosi állomás ürességbe jött, ezen állomás 750 frt. o. p. évi fizetéssel, 120 frt. o. p. lótarási díjjal, évi 100 frt. o. p. szálláspénzzel s nyugdíjazásra igénynyel van kapcsolatban. — Ezen állomást megnyerni szándékozók ezennel fölszólíttatnak, miszerint hiteles oklevelekkel ellátott, sajátkezüleg irt kérelmeiket, melyekben különösen az orvostudori diploma melléklete mellett, a három hazai nyelvek tudása bebizonyítandó, 1859-diki augusztus hava végeig előljárójuk útján, bérmentesen alulirt igazgatósághoz beküldjék.

Abrudbánya, május 3. 1859.

Az ábrudbányai bányászmegyei közpénztár igazgatóságától.

Előfizetési ára: helyben 4 fr. 50 kr. egészév 9 fr. vidéken felév 5 fr. egészév 10 fr. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Hirdetések közöltetnek soronként 14 új krét

Megjelenik minden Vasárnap.
Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórúvartat közlönye.

Dr. MARKUSOVSKY L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

MÜLLER EMIL,

kiadó-könyvnyomdász.

Harmadik évfolyam.

Tartalom: Elefántkór. Dr. Nagel tanártól. — Sigmund tanár kórodájából. Adatok a bujaev oltáshoz. Közli Schnitzler J. — Gyógyszerismereti közlemények.
Tárcza: Uti töredékek. V. Lipcse. — Aprilis havi szemle a pesti sz. gyermekkorházból (A makkörv — paraphymosis — orvoslása). — Dr. Linzbauer F. Statistik des Medicinal-Standes stb. című munkájának ismertetése. — Vegyesek. —

ELEFÁNTKÓR (Elephantiasis).

Dr. Nagel kolozsvári tanártól.

Nines gyakran alkalom azon bonczatani szövétváltozásokat vizsgálni, melyek a nálunk honos Elefántkóránál az egyes szöveteiket érik. Miért is méltánylandó dolog leendő, ha következőkben két ide vágó bonczleletet közlendek, s a korábbi észlelők tapasztalataival összehasonlítom. Miután azonban ezen baj kórodai oldala is érdekelhetné azon t. olvasót, kinek nem volt alkalma azt tanulmányozni, ezennel alkalmat veszek magamnak, az e kór felőli adatokat rendezve fölhozni, az uralkodó nézeteket itészileg megvilágítani, s végre az illető eseteket az itteni kórodáról közzétenni. — Elefántkór névvel jelölnek a kórrajzolók (Nosographok) két egymástól lényegileg különböző kórállapotot, melyeknek közös ismertető jele a köztakaró nagy fokú elképlődésében, vagy elfajulásában áll, s melynek közös tájkóri megjelenése ugyan azon szélességi fok alatt legalább kórszármazási (nosogenetisch) tekintetben közel rokonságra mutat.

Egyik a görög elefántkór — Elephantiasis graecorum vagy lepra graecorum, lepra alba, vitiligo, morphaea, elephantiasis tuberculosa (Knollenaussatz); — lefolyik a megtámadott részek érzétlenségével (anaesthesia), hűdésével és előhaladó, fekélyedő (progressiv ulceratio) rombolásával, általános sorvadással, és ez ragályos is. Ezen bajhoz hasonló Európában csak a norvég partokon „Spedalskhed“ név alatt lelhető, miért is ettől bátran eltérhetünk, s osztatlan figyelmünket a 2-dik alakra fordítandjuk, azaz: az arab elefántkórra — Elephantiasis arabum, — malum barbadoense- vagy is jobban Pachydermia, a mennyiben ez főleg déleuropában tájkórosan (endemisch) és szórványosan közép és éjszak Európában is előjő, névszerint nem ritkán Magyarhonban és Erdélyben.

Miután azonban a tájkóri faj, melynek hazája az Antillák, kelet- és nyugot India, China, Afrika éjszaki és keleti partjai, azután a földközi tenger által özön-

lött partjai déli Francia-Spanyol- (malum asturiense) Olasz- és Törökországnak, ezen helyeken legjobban tanulmányoztatott, eme sorok folytán különösen a kizárólag Európában előjövő Elefántláb — Elephantopus (pachydermia pedis) kórodai képét akarjuk rajzolni, bár a külföldi faj körjeleit kölesönözve el, mindazonáltal különös tekintettel leendünk a nálunk előjövő fajra, egyuttal figyelve azon okbeli mozzanatokra, melyek ezt föltételezni szokják. Ez által oly helyzetbe hiszünk jöhetni, mely képessé tesz arra, miként e kór lényegére következtetést merjünk vonni, s hogy egyszersmind a gyógyeljárásnak is, mennyiben a tudomány jelen állása megengedi igazságot szolgáltatassunk.

De hogy mindenkinek utat nyissunk az arab elefántkór fogalmának megértéséhez, ezen nevezet alatt a bőr valamennyi rétegének egyidejű tömeg szaporodását, különösen a bőr alatti és pólya alatti (subcutan subfascial) sejtszövetnek túltengését (Hypertrophie) és megkeményedését (Sclerose) és pedig ismételt lob és ennek részben szerveződött izzadmányi terménye által föltételezve, akarjuk ez irat folytán értetni. A baj magasb fokánál a megtámadott testrészt egész szörnyi terjelmet nyer, s igen szembetűnően elidomtalanodik. A bőrfölület erősb nagyító üveggel — Loupe — tekintve egyenetlen, pupozottnak néz ki és egészen elefántbőrhez hasonlít *).

Az alsó végtagok után leggyakrabban jő ezen baj a borékon elő (hernia sarcomatosa), ugyan ez észleltett egyszersmind a női nemző részekben, az emlőkön, a felső végtagokon, a füleken, az arczon. Miután nálunk a borék elefántkóra ritkán mutatkozik, itt csupán azt akarjuk megjegyezni, hogy ez alsó Egyiptomban a fekete fajnál Bengáliában és Brasiáliában igen

*) Hasonló állapot helyenkint a testen is előjő, néha az egész tagot elfoglalja, mint a túltengett anyajegyek, vagy bőrfüggelék; olykor zsirdagos elfajulásával a szelennének veleszületen, vagy az egyén korafiatalságában származnak, mint a tiszta túltengés. — A berlini bonczatani Museumban láttam egy veleszületett szörnyi lábat (egyoldalon a lábközép tetemes hosszabbodásával, s egyszersmind zsirfüggelékkel, mely csonkítás által lön eltávolítva.

erősen van elterjedve, és gyakran herevízkórral (Hydrocele) van szövetekezve, hogy olykor fenésedés (Gangrän) által halált okoz, s a Clot, Larrey, Reyer (Áfrikában) Esdaile (Keletindiában) Lallemand (Brasiliában) által tett kiirtás kedvező eredményvel vitetett végbe.

Az alsó végtagok elefántkóra vagy nyilvános előzményi tünetekkel lép föl, heves lázzal, nyirkedény és orbáncszerű lobbal (heveny alak) vagy alattomosan, szenvedő pangás bőralatti vizeny tünetei képeiben (idült alak); az első föllépési nemet egyes szerzők a tájkóri elefántkórnak jellemzésére tulajdonítják el; miután t. i. több napon vagy héten által kedvetlenség, általános leverettséggel, étvágyhiány, nagy szomj, emésztési zavar ment előre, a lábszár belső fölüllete hosszában, vagy az alszár ikerizma táján a mélyebb nyirkedényeknek megfelelően az elején meg nem változott bőr alatt nyilvánosan érezhető kemény, olykor gumók által megszakított fájdalmas kötél észleltetik, s ezen vonalt követve nem sokára egy vagy több rózsavörös csik a bőrön, melyek különféleképp egymásba fonódnak, és vagy a térdizületi gödörmirigyekben, vagy a lágyék mirigyekben végződnek. — Ezen mirigyek földagadnak, ha ez már előbb nem lett volna jelen, érzékenyek lesznek, de a bőr alatt mozgékonyak maradnak. Ezen nyirklob (Lymphangioitis) Hendy, Alard és mások szerint állandóan első tünete e bajnak, s a később reá következő az egész tagra terjedő orbáncszerű lobot és heveny vizenyt (oedema acutum) néhány nappal megelőzi. Ezen helybeli, olykor heves, mély, önkényt föllépő fájdalommal egybekötött tünetek mindenkor láz által kísértetnek, mely ismételt fázással, émelygéssel, hányással, tapadós nagy mennyiségű izzadtsággal, főképp a megtámadott végtagon, s jelentékeny erőhanyatlással külsőli magát. Az izzadtság képlékeny alkatánál fogva olykor csaknem megalvó pörköt képez a tag körül. — A láz reggel- és esténként súlyosbodik. Az első roham szokottan a legheveseb, de 4—5 nap múlva eltűnik, hogy néhány hét vagy hónap múlva olykor határozott nyomtat szerint ismétlődjék. A dag, mely első roham által lőn föltételezve, vagy részben, vagy egészen elmulik, s csak többszöri roham után válik maradóvá, ha t. i. mint Wernher mondja, nagy számú nyirkedény van tartósan elzárva; mi inkább azt mondanók, ha az izzadmány egy része már szerveződött; ellenkező esetben a dagadtan beszűrődött mirigyek nem képződnek vissza.

Mennél távolabb áll a baj kezdő megtámadási pontjától, s mennél előbbre haladt fejlődésében: annál kevésbé heves a föllépő láz, és a lob; annál kevésbé zavartatik az általános érzés, míg ellenben a boka- és az iker izom táján képződő dag mindig keményebb feszes lesz, s lassan alólról föl a czombra egész a lágyék tájig halad, később a lábhat és az ujjak is részt vesznek benne. — Ez azonban csak a tropikus elefántkórról áll, mert Európában olyant nem láthatni, mely a térden fölül haladott volna.

A bőr e közben különféleképp módosulhat vagy épen bántatlanul is maradhat ezen elfajulástól, csupán

fehérebb színt, s föltünőbb tömötséget ölthet magára; máskor ismét a kitágult bőrvisszerekől minden irányban föl van vonalozva, s a visszeres csomók nagy tömegét mutatja, melyek viola színt kölcsönöznek neki; de saját szövete is szenvedhet változást, így lehet széke fölpiros (erythematös) izgatottságnak, vagy izzagnak (ekzem), utóbbi esetben a váladék vékony, puha sárgás pikkelyekké válhatik, máskor mindinkább ránczos lesz, s egészen pikkely kórhoz (ichthyose) hasonló pikkelyeket mutathat, leggyakrabban azonban tultengő a bőr. A szemölcsös test, különösen az emelkedettebb helyeken s főleg az alszár alsó vékonyabb harmadán és a lábhaton erősen kiálló lesz. A bőralatti sejtszövetbe összegyűlt savós-fehérszínű izzadmány által a köztakaró megfeszítettetik, s mozdithatlan míg végre avval egybeforr. A bőr érzőtehetsége és hőmérséke a sejtszövetbe kiömlött, s az edényeket és idegeket jobban beborított izzadmány által lealacsonyítottatik. —

A baj magasabb fokánál a tömeg- és terime nagyobbodás iszonyu. Ennek súlya az egész testét sokkal fölül mulhatja. Ha csupán az alszár szenved, ennek vastagsága a czomb vastagságát jóval meghaladhatja. Az eltorzulás ilyenkor valóban szörnyü leend. A csontok természetes kiállásai eltűnnek, ezek helyébe a majdnem henger idomuvá vált csunya végtagon halomszerű dagok emelkednek ki, melyek különösen a lábtonél, de egyáltalán az izületeknél, a sejtszövet fesszéssége miatt völgyeket, barázdákat hagynak magok között, melyek rosz szagu, faggyunemü anyagot választanak el, s a folytonos nedvesség miatt fölpállanak (intertrigo). — A daganatokon különféle nagyságu gumók állanak, lapos vagy széles koczánnal, melyek kölcsönös nyomás által legkülönösebb alakokat öltenek föl. A bőr ezen tornyosodása és elfajulása a boka táján, hol legkorábban fészkel, legszembetünőbb, az iker izmok felé lassanként fogy. A sark és a lábaltal e bajtól mindig mentten maradnak. — A táplálati zavar most mélyebb gyökeret ver s megtámadja a pólya alatti sejtszövetet, az izmokat, csontokat és izületeket, némely esetben azonban igen valószínű, hogy a csontok és a csonthártya elsődlegesen támadtatik meg, ellenben a bőrbaj másodlagosan társul hozzá (csont üszök, idült csontlob, csonthártyalob). A baj ezen előrehaladt kifejlődésénél a czombon a nyirkedény törzsök hosszában föltünő keménységet és durvaságot észlelünk; az alszár csontjai, a hol érezhetők fölérnyedve látszanak — a beszűrődés és a szövetek nagyobbodott tömötsége által okozott esalódás; — az izületek meredtek (anchylosirt), az izmok kidudorodásai nyomás és tevékenység hiány következtében egészen eltűnnek, az izmok és csontok a mintegy merevvé vált sejtszövetbe eltemetvék; a különféle izületek mozgékonyasága ezen változások következtében egészen meg van szüntetve, úgy hogy a betegek végtagjokat csak a czomb izmai segítségével mint egy mesterséges lábat mozgatják.

Már az előbbi időszakban, vagy csak később részint mint szövemény, részint mint utótünet, az egyén hajlama vagy külsőtalmak által föltételezett többé-

kevésbé beható zavarok lépnek föl; így Wiedel a nyirkedényeket annyira kitágulni látá, hogy ezek nyilván hullámzó üregekké valának változva. Ezek fekélyedés vagy szakadás által ürültek ki s oly folyadék, mely a nyirk alkatával közlőleg megegyez (sok fehérnye, rostany, kevés zsír, méz- és natron sók) ömlött ki; fehérnye tartalma oly tetemes volt, hogy a folyadék a levegőn megaludt. — Nem ritkán a beszűrődött nyirkmirigyekben, vagy a körülfekvő sejtszövetben tályogok képződnek, melyek a beteg nagy könnyebbülésére tetemes mennyiségű savós genyrt ürítenek ki. A rózsa visszer hosszában a mellette fekvő nyirkedényekben, úgy szinte a czombütér körül is tályogok képződését lehetett tapasztalni (elephantiasis phlegmonosa — Duchassaing). Tályogképződés következtében a nyirkedények és mirigyek elgenyvedése; elpusztulása, visszerlob és ennek következményei állhatnak elő. Olykor izzagos, nedves vagy kérges (callös), halvány, érzéketlen, makacs fekély támad, mely azonban tartós nyugalomra és szigorú tisztaság mellett, bár lassan, de meggyógyul; ilyenek gyakran a lábujjakon jönnek elő, hol az ártalmas befolyások könnyebben behatnak, s végre az ujjak összenövése és egybeoldásához vezetnek, úgy hogy a láb egy durványszerű (plump) csontot képez. Ha a fekélyek egész a csontig hatnak be, csont-üszök (necrose), csontszu (caries), csontnövedékek (?) (Osteophytbildung), izmerek következtével állhat be, sőt maga a fene (Gangrän) is lehet következménye. De a fenésedés minden fekély nélkül is egyszerre támadhat a gyuladástól, az úgy is táplálkozásában annyira megtámadott vérszegény bőrben, mint ez a vizenynél észleltetik is; melynek következtében a lágyrészek és a csont nagyobb terjedelemben megromolhatnak.

Az elefántkór idült alakjánál, a mely nálunk is észleltetik, a nyirkedénylob (Lymphangiitis) nincs oly világosan kifejezve, a nyirkmirigyek beszűrődése és a maradandó daganat nem állandó; sőt inkább a kór ismétlődő orbáncz képében, vagy a mélyebben fekvő képletek heveny lobja alakjában lép föl, melyre a sejtszövet vizenye és keményedése (Sclerose) következik, olykor a bőrt hosszas izzagos (ekzematös) bántalom vezeti ezen elfajuláshoz. A láz tünetei vagy csekély belterjűek vagy hiányzanak. A fájdalom csekély fokú, a tag működése kevésbé akadályozott, a dag növése igen lassan történik, egyébként az eltorzulás nagy fokot érhet el, s a fent elősorolt szöveti változások és utókövetkezmények ép úgy mint a heveny alaknál föl léphetnek.

A helybeli baj visszahatása az összes alkatra nem mindig ugyan az; gyakran csak a mindig növekedő tag sulya az, mi a betegnek alkalmatlan, sőt nyugalomra inti a mi által ismét a táplálkozás, és az egészség szenved idővel; más esetben a fájdalmas fekélyek következtében a test elerőtlenedik, vagy a más testrészekről elvont táplálási anyag miatt vízvér (Hydraemie) fejlődik ki, vagy az elterjedt fenésedés vet hamar véget az életnek. Rigler Konstantinápolyban halálos genyvért észlelt; de ép úgy bizonyos, hogy az elefántkór már magában véve is az általános táp-

lálkozási zavar kifejezése, és azon betvegy, (Cahexie) melyet létre hozott, már magában is képes az életet veszélyeztetni, miért is az ily egyének ismeretesen majdnem soha sem érnek el magas kort, s mindig szenvedő küllemmel bírnak.

(Folyt. köv.)

SIGMUND TANAR KÓRODÁJÁBÓL.

Adatok a bujaev oltáshoz.

Közli **Schnitzler J.**

Sigmund tanár, ki már azon időben, midőn a bujaev oltást — syphilisatio — még csak mások (Sperino Turinban, Boeck Christiániában stb.) kísérleteiből ismeré, ez új gyógymód mellett nyilatkozott, jelenben saját tapasztalatai nyomán annak gyakorlati képviselőihez tartozik kórodai eljárásában. Az általa elért eredmények eléggé kecségettek, miszerint ez új gyógymód közelebbi vizsgálatára és észlelésére buzdítsanak, s alig lehet kétség a fölött, hogy az — elfogulatlan megítélésnél, minél több pártolókra ne találjon, s előbb utóbb mindenhol el ne fogadtassék.

S. tanár 1855. óta 23 esetet oltott be, melyek közül 8 eset a magán gyakorlatból még ez idő előtt történt volt. Ez eseteket ugyan már a Med. Wschrift 1859. 17. számában maga a tanár tette közzé, mind a mellett jónak tartom azokat, közleményem kiegészítése végett, e helyütt is röviden érinteni.

A szóban levő esetek közt volt 2 bibircsós (papulös), buja bőrkór, 1 eset bőrfekélyekkel, 1 bibircsós, pikkelyes és genytüszös syphiliddel, s végre 1 eset pikkely és genytüszös syphilid és csonthártyalobbal a sipesonton és koponyán. — Mind ez öt eset bujaev oltás által 3—4 hónap alatt meggyógyult. A többi 3 esetnél (az említett 8 eset közül) a syphilisatiót abba kelle hagyni, kettőnél a betegek kívánságára s a harmadiknál egy közben jött súlyos betegség miatt.

A bujaev oltottak második sorából — 1858. octoberől a mai napig aprilis 30-ig — számszerint 15 esetben tétetett kísérlet, melyből 6 az orvosi egyletnek lön különféle időben bemutatva. — Kettő körülbelül 3 hét óta nem áll többé gyógyítás alatt s tökéletesen felgyógyultnak tekinthető, de további észlelés végett még a kórházban tartatik. A többi bujaevoltottak hasonlóképen közelednek gyógyulásukhoz, habár nem is sebesen, de biztosan.

Jelenben csak a két tökéletesen felgyógyult esetről szándékom jelentést tenni, a többiekre nézve akkorra tartván fenn magamnak az értesítést, midőn az oltás eredménye tudva leend.

I) L. A. 35 éves, napszámosné, mérsékelt táplált egyéniség, mostani és pedig első bujaragályos baját kórházba fölvétele előtt három héttel kapta (1858. oct. 1-je körül). — Azóta vett állítólag észre vörös foltokat és bibircsókat nemző részein, s később bibircsók és genytüszök terjedését egész testen. A lágy inyen is jelentkeztek egy héttel azután bibircsók, s megdagadtak a lágyék mirigyek.

Midőn a beteg 1858. oct. 22-kén Sigmund tanár kórodájára fölvetetnék, találtunk: részint ép, részint kisebesült bibircsókat a nagy és kis szemérem ajkakon, a csikló maktyúján (praeputium elitoridis), valamint az alfél körül és a czombok balfelületén; mirigydagokat mindkét lágyéktájban; elszórt foltokat és bibircsókat az egész test felületén s a mondolákon.

A beteg azt állítá, hogy akkoráig még semmiféle sem külső, sem belső szert baja ellen nem használt.

Az oltás 1858. oct. 27-kén kezdetett meg, s egyelőre 1859. aprilis 12-kén fejeztetett be.

A beteg ezen időszak alatt 609-szer oltatott be, és 401

ízben az oltás sikerült. Az utolsó 12 oltási kísérlet nemleges eredményű volt, minél fogva S. tanár a beteget gyógyultnak nyilvánította. A fekélyek szépen és gyorsan gyógyulnak, s a beteg, ki az oltás egész ideje alatt testileg gyarapodott, most feltűnően fogy, annyira, hogy április hó 12-től 29-ig $102\frac{1}{8}$ fontról 99 fontra szállt alá testének súlya.

II). B. M. napszámosné, 43 éves, sovány, vérszegény; állítólag 10 hét óta (1858. oct. hó végétől) szenved nemző részein keletkezett fekélyekben és 3 hét óta erős, a síp- és alkarcsontokban jelentkező, este súlyosbuló fájdalmakban, — a nélkül, hogy itt daganat vagy másnemű változás volna látható. Két hét óta bibircsókát — papulae — is vett észre eleinte a nemző részekben, később az egész testen; állítása szerint higany-féle szerekekkel nem élt.

A beteg fölvetelénél 1859. januárius 18-kán jelen voltak bujasenyves hegek az alsó szemérem eresztéknél (commissura inf.), kemény alapú fekélyek az ajkakon, kiváltképen a kicsinyeken, mirigy daganatok a lágyékban és más test részekben, foltok és bibircsók az egész testen, s egy másodlagos fekély a bal czombon.

Az oltás jan. 14-kén vette kezdetét s április 12-kén végeztetett be, miután az utolsó 12 oltás nemleges eredményt adott. A betegen ez idő alatt 190 oltószúrás tétetett, melyekből 177 tényleges eredményű volt. A bibircsók elenyésztek, a mirigydagok eloszlottak; a fekélyek szépen behegedtek.

A többi jelenben gyógyítás alatt lévő különféle alakú bujakórosat mind lassan ugyan, de folytonosan halad a gyógyulás felé.

Április eleje óta Sigmund tanár egy három hetes, örökiött bibircsós és búboros (bullo-pemphigus) bujakórban szenvedő gyermeket is oltás által gyógyít. Az eredményről még nem igen lehet szólani, csak azt látni, hogy a szervezet működései az eljárás által nem zavartattak, ámbár a kised vérszegény és elgyengült (5 fontot nyom), s életre képtelennek látszik.

A bujaevoltás kezelése. Sigmund tanár ez előtt csak minden 2—3 nap oltott, mi által a gyógyfolyam igen hosszú időre terjedt; jelenben sűrűbben, szinte minden nap ismétli az oltásokat.

Az oltás első helyéül választja a mellkas oldalát 2—3" a honalj alatt, az egyes szúrások — mindennap 6 egy sorban — valami 1' távolságra esnek egymástól; a 2—3-dik sort stb. egy hüvelykkel kezdi meg lejjebb, mignem a has oldalán a csipcsont taréja közelébe érkezett. Ezelőtt S. tanár a karba tette az oltásokat, a delta izom tapadási helyétől az alkar izületig körül-belül 2"-ra; most a felkart kiméli. Ellenben az utolsó oltásokat a mellső és belső czombfelületig, valami 2—3"-ra a nemzőrészekről folytatja. — Oltásul leginkább azon oldal választatik, melyen a beteg nem szokott feküdni. — Az evet S. tanár közönségesen egy jelleges bujakóros fekélyből — sanker — veszi, nem ügyelvén arra, hogy alapja kemény-e vagy puha; a későbbi oltások ugyan azon, vagy más hasonlóan oltott egyén jól kifejezett genytszőkből vett ev által folytattanak mind addig, míg a genytszők képződése tökéletesen meg nem szűnt. Akkor néhány napi szünet áll be, mire befejezésül s mintegy próbául egy jól kórismert sanker eve oltatik be; mi ha a betegen nem fog, az tökéletesen felgyógyultnak nyilvánítottatik.

Az oltott genytszők és fekélyek lefolyása miben sem különbözik a közönséges bujakóros fekély lefolyásától. Roncsolás — phagadaenismus — a nagyszámú fekélyek dacára egyszerű sem észleltetett. Egyes mirigydaganatok, melyek az oltás ideje alatt támadtak, annak folytán el is enyésztek.

Általános körjelenségek (láz) számos fekélyek jelenlétének sem tapasztaltattak, sem az érverés változása vagy más lényegesebb működési zavarok. Az egyes esetekben föllépett hasmenések csak esetlegesen voltak, s leginkább azon körülménynek tulajdoníthatók, hogy S. tanár az étrendet legkevésbé sem szorította meg. — A kezelés egyedül a fekélyek gyakori tisztogatásában állott langyos vízzel.

A hegedés ugyan azon módon történik mint az elsődleges bujafekélynél. Érdekes, hogy 3 esetről, hol a belsőleg

és külsőleg használt higany és iblany mennyisége tudva volt, a bujasenyves bántalmak leggyorsabban enyésztek, az oltott genytszők a legkisebbek voltak, s lefolyásuk alatt a legkevésbé zavarok adták elő magokat.

GYÓGYSZERISMEI KÖZLEMÉNYEK.

A propylamin készítéséről és gyógyhatásáról.

Dr. Avenarius szerint a propylamin kitűnő specificum a czúzos eredetű betegségekben, elannyira, hogy a czúz fajta betegségekben a leghomályosabb kórisménél is kevés nap alatt a kór valódi állásáról birálatot szolgáltat, a mint ez a sz. pétervári kórházban 1834-dik évi mártiustól kezdve 1858-dik évi juniusig gyűjtött kísérletek egész sorozatából, nem különben a magány gyakorlatban előfordult különböző alakú, heveny és idült czúz eseteknél bebizonyult, melyekben a nevezett szer az általános és részletes czúzos fájdalmak sok eseteiben legjobb sikerrel használtatott.

A propylamin mely oenilaminnak is neveztetik, egy különös propyl és metacetonnak nevezett, szénvizegyéből álló légkönecs — amid — egylet C_6H_7 szerülettel, melynek vízege a propylalkohol, mely utóbbi a bortörkölyből erjedés és azt követő lepárlás által nyert langolaj egyik alkatrésze, melyben a nevezett legkönecs egylet találtatott, mit Anderson a Dippel olajában is talált; később pedig különböző állományokból mint heringléből, csukamájolajból, anyarozsból — secale cornutum — a buza, árpa és tönköly üszkeiből, és a büzös libatopból — chenopodium olidum s. vulvaria — nem különben az emberi húgyból is választatott ki.

Megjegyzést érdemel, hogy Wittstein a propylamint a vad körte, az egynőczés és csere galagonya — Crataegus monogyna és oxycantha, — és a vörös berkenye — Sorbus aucuparia — virágaiban, továbbá a folyami rákban is észrevette, codeinből és narkotinből képződését pedig ha t. i. ezek szikés mészéleggel hevítettnek előbb Anderson és Wertheim köztették.

Ha heringlével — az az, a hering tartalma hordók nedves sós maradványával — rendelkezhetünk, ezt propylamin készítése végett gondosan összegyűjtjük s egy lepárló üvegbe tesszük s körülbelül negyedrésznyi, 5 szörös súlyú vízzel feleresztett tömény haméleg lúgot adunk hozzá, s azt hűtő készüléttel és felfogó edénnyel összekötve szárazig lepároljuk.

Ha az ebből nyert párolmány változó mennyiségű propylamin mellett meg szabad legköneget — Ammoniak — is tartalmaz, akkor azt föleresztett tiszta sósavval közönyösítjük, a folyadékot vízfürdőben óvatosan elpároltatjuk, a maradványhoz langot — alcohol — adunk, melyben a sósavas propylamin felolvad, s az egyidejűleg képződött szalamia só oldatlanul marad, melytől a folyadékot szűrés által elválasztjuk, kevés vízzel föleresztjük, s a lang eltávolítása végett hevítjük. Az ekkép nyert propylamin egyletből most úgy különíthetjük el a propylamint s csak úgy nyerünk lehető egyforma készítményt, hogy ha 20 részt a sósavas propylaminból egy aránylag nagy görebbe adunk s a hűtő készüléttel és felfogó edénnyel történt összekötése után 13 rész haméleg vízegynek, 80 rész lepárolt vízbeni oldatát adva hozzá, az egészet kezdetben egészen csekély, később fokozott melegnél és gondos hűtésnél egészen szárazig lepároljuk, s az átment párolmányt csiszolt dugós üvegekbe téve hűvös helyen tartjuk.

A propylaminak csukamájolajból előállítására Dr. Winkler L. F. következő módot ajánl:

240 szemer szalamia sót 48 obonnyi közönséges csukamáj olajjal dörzsöléssel jól össze elegyítünk, s azt egy üvegbe öntjük, 32 obonnyi erős haméleg lúgot adunk hozzá, s bedugva gyakori felrázással köz hőmérséknél mindaddig állani hagyjuk, míg a lúg az olajjal magát összekötve tökéletes szappanképződés állott be, s többé semmi legköneget szagot nem lehet észre venni, a mi körülbelül 4 nap alatt megtörténik. Az ekkép nyert szappan 24 font lepárolt víz hozzáadása

által folyóssá változtatik, s lepárlás alá vettetik, mindaddig míg abból 3 font terményt nyertünk, melyet aztán föleresztett sósavval közönyösítve a fentebb leirt mód szerint mindaddig kezelünk, míg határozott töménységű propylamint nem nyerünk. —

Anyarozsból a propylamint úgy nyerjük, ha azt porrá törve egyenlő mennyiségű vizegygyé változtatott égetett mészszel összelegyítve, ahhoz annyi vizet adunk, mignem belőle vékony pépet nyerünk, melyet aztán lepárlás alá vetünk, azontul a fentebbiek módja szerint kezelvén.

Húgyból s állati olajból előállítására nem ajánlatos, mert az előbbinek műfolyama tökéletlen s nem is nyereséges, az utóbbiból nyerendő válmány pedig mindig kozmás szagú.

A propylamin szintelen, sajátságos erős, heringre és legkönegre emlékeztető szagú, világosan lúgos rámutatású, viz-

zel és borlélel elegyíthető, légen elpárolgó s hevitve tökéletesen elillanó folyadék.

Használtatik ezúzos arcfájdalmak, — szívburokban, agykérekben vagy a rekeszizomban székelő áttételi ezúzos fájdalmak, továbbá féloldali szelhűdés, és az alsó végtagok hűdése ellen és pedig 24—30 cseppet adva 12 lat közönséges lepárolt, vagy borsos menta vízbe, borsos menta olajnádméz — elaeosaccharum menthae piperitae — adva hozzá, két óránként egy étkanállal vevén.

Különösen vigyázni kell arra, hogy a propylamin kellő sajátságú és finomságú legyen. (Medic. Zeitung v. Russland 1858. — Oester. Zeitsch. für Pharm. 1859. 67. l.)

K á t a i G á b o r.

T Á R C Z A.

Üti töredékek *).

V.

Lipese, júniusban 1858.

Lipese, a német könyvészet, sőt mondhatni a világ irodalom egyik fővárosa, sokkal jelentékenyebb kereskedelmi város, sem hogy azt oly egyetemi városnak tekinthetnők, melynek léte és jellege tisztán az akademikus élet által föltételezhetnék, milyenek Bonn, Heidelberg, Tübingen s számos más város az iskolákban termékeny német földön. De a német tanuló már itt is valódi, eredeti alakjában lép elénk. A német „Student!“ **) Nem sokára talán csak művelődés-történelmi emlék, ezen ens sui generis mint a derengő középkor maradványa nyúlik be napjainkba s az elporlás ezerfelé mutató előjelei dacára is a német nemzet egyik legjellegzőbb sajátosságát képezi és az utazóra nézve, ki maga is egyszer akadémiai polgár volt, egyike a legérdekesebb alakoknak a german népeknél. De e sajátságos alak, mint mondók, kiháló félben van, s sietniük kell, ha az enyésző tüneményt még megakarjuk látni. Hogy ha valaki tölem kérdezné, mi hát voltaképen a német tanuló, a legörömelebb azzal felelnék, hogy az a német hivatalnok, a német státus-férfit, orvos, katona, pap, fejedelem, szóval minden rangu tudományosan művelt német azon szép korban, midőn az ébredő szellem előtt az ideálok megnyílnak s az akarat tette buzdúl, s hogy ő az azon ellentétél fogva, melyet szabad és ősi hagyományokban gazdag egyetemi élete úgy a gymnasiumok és egyéb tanodák fegyelmi rendszerével mint az egész kenyérkereső világgal képez, s azon tudatnál fogva, miszerint ő tagja oly szabad társaságnak, mely nemzete egyetemes tanuló ifjuságát, a tanszabadság zászlója alatt egyesíti, zászlónak melynek egyedüli jellegje a független tudomány s az önálló buvárlat, meggyőződés és igazság szent jogai. Németországban nincs férfit, ki valami szerepre hivatva van hazájában, a ki Studio — ne lett, sezen szabad, eszményi életben részt ne vett volna; e sajátságos akadémiai élet adja meg nekik azon jelleget, mely az egész nép egyéni és nemzeti törekvéseiben visszatükröződik. — A német egyetemi tanuló rendszerint tiszta erkölcsű s e tekintetben egyenes ellentéte a párisi quartier latin lakójának; ő komoly s erre nézve nem hasonló a gazdag és gyermekien pajzán angol Collégek növendékeihez. A mi tanulóinktól legközelebb is az által különbözik, hogy ő már valami, vagy legalább annak kép-

zeli magát, holott mi csak valaminek készülnök, valamik akarunk lenni. A német tanuló tanulmányaiban alapos, gondolkodásában szabadelmű, az élet viszonyok felfogásában föllengző s egyuttal elfogult is, érzelmeiben ábrándos, s eszével mindig azt keresvén a mi távol van, a mi nagy, a mi általános alapját veti meg azon elméleti kosmopolitizmusnak mely a mint egy részt a német nemzetet a művelődés legmagasb fokára emelte, úgy más részt azt oly békókkal rakta meg, melyek az egyetemes nemzet tetteles erősbödését nevezetesen csökkentik. Valamint a német tanuló patriotikus érzelmei dacára a birodalom tartományai szerint több egymástól különváló s vörös, zöld stb. sapkák és más jelvényeken megismerhető *Landsmannschaft*-okra oszlik: úgy az egész nemzet is, irodalmi és tudományos solidaritása dacára, számos — jellemre, szokásokra és felfogásra nézve különböző törzsekre szakad s az egyesülés pontját és módját siker nélkül keresi. — Hogy a német tanuló Bachusnak kelletinél gyakrabban áldozik, az igaz; de a baj valószínűen nem oly nagy, mint milyennek mondatik, s miután a finnyás orrukat fiatal embereknél még a dohányszag és mesztelen nyak is bosszantja, valószínű, hogy a sör mómora a *Commers* eleven eszmecseréjének jótékony hatása által elegendőkép egyensúlyoztatik. — A másik hiba, melylyel őt vádolják a házsártosság, s igaz is, hogy két sok semmi fölött vitatkozó német képes egy párisi kávéház csöndesen társalgó közönségét nyugalmából kivenni — *une querelle d'allemand*; — de ezen hiba is közlőrl megtekintve sokat veszt gonosz színéből. Ha a *Bursch* állása fontosságát a *Philisterek* s egy titkos tanácsos irányában is néha túlbecsüli, ők az első kik bűnét elnézik; — s ha becsület - *codex* némely pontjaira nézve tulérzékeny s könnyen viadalra kel, az oly sajátság melyen javítani igen, de melyet sok jónak kiirtása nélkül megsemmisíteni nem lehet. A heidelbergi egyetem tudományos hírneve a *Gänsemarsch* feltalálása által mit sem szenvedett.

Lipeseben a világforgalom piaczn ily akadémiai különczködések nem igen tenyészhetnek, s a legősibb Studio is megszelidül a művelt száz város körében, hol mérsékelt elegancia és társalgási csín uralkodik, a divat díszelg, színház, hangversenyek, körök, szóval mind az létezik, mi a fiatal Gothének azon ismert mondatára szolgáltatott alkalmat:

*Leipzig ist ein klein Paris
Und bildet seine Leute.*

A lipseai egyetem, — mely úgy mint a heidelbergi, a prágai tanárok és tanulók tömeges kivándorlása által vette eredetét, — a német tudományos világban mindig kitünő helyet foglalt el, a nyelvészet, philosophia és hittanban jeles szakemberei által. Az orvosi tudományt jelenben is kitünő férfiak képviselik: Weber testvérek, Carus, Bock, Funke, Wunderlich, Clarus, Günther, Ruete nevei

*) Folytatása az „OHL.“ mult évi 45 s a köv. számaiban közlött leveleknek. Sz.

**) Student-nek Németországban csak az egyetemi tanuló nevezetik; a gymnasium és specialis tanodák növendékei — Schüler, Zögling-ek. Sz.

hazájuk határán túl is ismervék. Minden lépten meg lehet győződni azon erélyről, melylyel itt a tudomány mivélésén dolgoznak, s egy részt az élet és vegytani munkálatok, más részt a kórodák gyakorlati eclecticus iránya, milyen az már Oppolzer idejében volt, teszik, hogy a lipesei orvosi iskola Németország leglátogatottabb intézeteihez tartozik.

Ezeket tudva s hallván azt is miszerint az állam és város az intézetek mellett mindent örömet megtesznek, nem kevéssé csodálkoztunk el midőn a sebészeti kóroda műtő termébe léptünk.

A terem vagyis szoba egy hosszas négyszög, mely kétszer olyan magas mint hosszu és kétszer olyan hosszu mint széles, szélességi irányu falainak egyikén a bemeneti ajtó van elhelyezve. A szemben levőt csaknem egész terjedelmében, egy ablak pótolja, mely feddhetlen világosságúvá teszi a termet. Hosszusági irányban padok állanak amphitheatralis rendezéssel, s a mi hely ezektől fennmarad a fal mellett, azt a régiségekkel diszlő műszertár foglalja el, a középtért, mely négy lépés széles, a padok mentében korlátok határozzák; e térben állott a műtőasztal, mely körül vízedények, fűrészpör stb. mutaták, hogy műtét fog végbe vitetni, — és csakugyan belépett Günther tanár a nélkül, hogy a növendékek társalgására különös hatással lett volna; beléptére csak az előllyított műtőtér felé lőn nagyobb a tolongás, úgy, hogy midőn a tanár szives volt bennünket a térbelépésre felhívni, ezt csak néhány testgyakorlati fogás alkalmazása által tehetők. A tanár után behozatott a műteendő egyén, egy 74 éves kiaszott aggastyán, vénségi üszökkel az Achillina táján, mely miatt alszár csonkítás vétetett foganatba. A beteg szállítása kosárban történik, melynek magas falai a ki- és behelyezést körülményessé, nehezé és sebbel ellátott betegre fájdalmassá teszik. Miután a beteg a műtőasztalon elhelyeztetett a tr. néhány szóban megemlíté haját, és felállítá a műtési javalatot, ezután a növendékek közül kiszóllítottak a segédkedendők, kiknek száma mintegy 12-re ment. A segédek ily szokatlan nagy száma nem csekély csodálkozást gerjesztett bennünk, s erre nem hatott eloszlátólag a mind ezen segédekről gondoskodó szereposztás, mely a munkafelosztás elvének legultramontánabb alkalmazása volt a művészet terén, s melynek eredménye előre láthatólag nem lehetett egyéb, mint zavar, kivált egy oly szük téren, hol négy embernek is mesterség mozogni, összeütközés nélkül*). A segédi működés ekként elporlasztatván, a beteg elbódítása következett. — Keblünkben feldobogott a historicus hajlamu szív, midőn a bódítás előidejének egyik tisztos tünetnyét, melyet a rossz világ már elévültnek kiáltott ki — a Vasalli féle hólyagot de anno D. 1846 láttuk föllépni ősi alakjában, hamisítlan ősi aether tartalmával. Az öreg műteendő légdagos tüdejének egész tehetségével működött — a hólyag is megfellelőleg tágult és lapult, — de a bódítás nem akart létre jönni; ki tehet róla, a jó akarat nem hiányzott, sem a betegben, sem orvosában. Az öreg urnak tehát bódítatlanul kelle kiállani a műtétet, melyet a tr. biztos remek kézzel, gyorsan és igen egyszerűen vitt véghez, a mennyiben a bőr, izom, és csontközötti metszés, mind ugyanazon egy késsel vitettek végbe. Most azonban következett volna a vérzés csillapítása, melyet a segédeknek kelle tenni s melyre nézve mind igen jó szándékkal lehettek, de ennyi embert ha egyesít is egy közös cél, feléje nem mehetnek mind egy nyomon! Nem csoda tehát, ha az üterek lekötése egy jó negyed órát vett igénybe, a mi — merjük kockáztatni a nyilatkozatot — a tr. gyógytervében nem feküdt. Elvégre is a beteg visszatétetett kosarába s el-tűnt a terem és látásunk köréből.

A műtéttel az előadás is be volt fejezve, s utána a tanárt osztályára kísértük, mely kinézésére, elrendezésére, nagyon elüt, a fent rajzolt teremtől. Az osztályszobák hosszu termekből állanak, két sorban elhelyezett ágyakkal, lég és vilá-

*) A tanár valószínűen a tanczél minél tökéletesb elérése végett szólított többeket a körbe s alkalmazta a műtétet, mert tettleges s lehetőleg önálló gyakorlat nélkül műtő sebészek kiképzése lehetetlen, s a sebészi műtételek valószínűen Lipésében nem oly gyakoriak mint Bécsben vagy Pesten. Sz.

gosság teljesen kielégítő, az elsőnek ujtására padló irányában alkalmazott és rostélylyal ellátott négyszög nyílások szolgálnak, míg a padozat alatt, más hasonló nyílások bocsátják ki a melegebb és így könnyebb légréteget, a padló simára viaszolva, ágy, ágynemű feddhetlen tisztaságúak, mind orvosi, mind szolgálati személyzet kielégítő számu.

Az emeletben levő szobák valamivel alacsonyabbak, mint az előbb leirt földszintiek, s itt a betegek is halmozottabban fekszenek kerekese faágyaikkban, melyeknek Günther előnyt ad a vas ágyak fölött. Ezekon kívül aztán van még a fáktól árnyazott udvar széltől óvott részén egy fedett sátor 10—12 ágygyal, melynek homlokzata nem lévén befalazva egész hosszában éjjel nappal a levegőnek tárva van, s hova a tanár oly senyves vérű betegeket helyez — ha abba beleegyeznek — kiknek felépülésére az üde levegő folytonos hatását kívánatosnak találja. Ezen néhány év óta fennálló eredeti appartement eddig igen jó hatásúnak bizonyult nem csak az itt elhelyezett, nagy részt csontszúban, csontüszökben és idült genyedő fekélyekben szenvedő, s az előtt leginkább gyárakban foglalkozott egyénekre, hanem a többi kórodai betegre nézve is, mint kiknek levegőjük az imént leirt rothadt állatszerves anyagok kipárolgása által meg nem rondittatik. A betegek az itt létet annyira megkedvelik, hogy a szobákba vissza sem kívánkoznak. — A kóresetek közt semmi rendkívülit nem találtunk, két orrképzés, egy seb a térdkalácsnak a térdizületből való kiszakításával voltak a legnevezetesebbek. A gyógyeljárás illetőleg két dolog volt felőtll s előttünk legalább új; egyik a csonkított tagok bekötetése módjára vonatkozó. Günther t. i. a csonkot a seb egyesítése után gyapottal (Baumwolle) kötözi be, hideg borogatást sem alkalmaz, s az első kötést 7—8 napig hagyja fent, sőt ekkor is csak azon gyapot darabokat távolítja el, melyek magukat genyryel tele szívták. Ezen eljárást csak néhány hónap óta sajátította el Günther, de egy csonkított nőt még is mutatott, ki ily szerelés mellett jelenleg már csak nem egészen s a lehető legrövidebb idő alatt meggyógyult. A másik felőtll eljárást két lábtöszuvas betegnél láttuk alkalmazva; ezeknél a lágyrészekon át- és a csontba beható fekélyek folyékony gipszszel töltettek ki, mely itt megszilárdul s ott hagyatik, mig nem a genyár ismét kimossa; ezen eljárás ismételtetik a gyógyulásig. Günther úgy hiszi, hogy ez előnyös a szű által elemésztett csont visszatermődésére nézve; valjon lobellenes hatást tulajdonít-e ez eljárásnak, mint Chassaingnac a drainage-nak, vagy az erőműves izgató hatásnak, a légtől elzárásnak, a nyomásnak, vagy épen a gipsz mésztartalma vegyi helyettesítésének tulajdonítja-e a tanár (a la semoule de proteino — phosphate calcique) a jó eredményt: arról előttünk nem nyilatkozott.

Günther tanár előhaladt koru ember, de sovány arcát két szerföltt élénk kissé állapotatlan szem élénkíti, mely kifejezésnek egész külseje és modora megfelel. Működésében nem birtuk feltalálni az átgondolt tervet, az egységet, ha szabad magunkat így kifejezni, s ennyiben tevékenysége nem hangzik össze munkája jellemével, melyet ezen czim alatt: „Die blutigen Operationen am menschlichen Körper“ kiadott — s melyet illetékes bírák jónak ítélnék. Ezen ellenmondást az elvek és a tevékenység modora között az emberi jellem és gondolkodás mód azon sajátosságos neméből tudtuk magunknak megfejteni, melynél a tiszta felfogás és ítélet nem hiányzik, azonban a külbehatások iránti benyomékonyosság (Impressionabilität) nagyobb, sem hogy befolyásának az ítélet ereje, gyorsasága és a gondolat menet nyugalma, egyensúlyt bírta tartani; Günther mint tanár és ember köz elismerésben és tiszteletben részesül.

Wunderlich belgyógy-tanár neve az orvosi világban már fiatal korában ismeretessé lett, midőn szelleműs röpíratá által a francia és bécsi iskoláról az utóbbiak fontosságára földieit figyelmezteté; s ismeretes jelenben még inkább kór- és gyógytani munkája által, mely már második kiadásban is megjelent és szétkapartott. A munka ha nem csinál is epochát a tudományban, de segített az epochát jelvényezni, melyben az élet és kórboncztan kezd a gyógytannak, nem csak alapul szolgálni, de a módszer is, mely a physikából az élet-

és kórtanba áthatott, a gyógytanban meghonosulni. Ha a munka gyógykezelési szempontból többet nyújt sem hogy e tekintetben az exact tudomány szigorú bírálatának mindenhol megfélemlessen, szolgáljon mentsegül, hogy gyakorlati könyv, az orvosi gyakorlat elutasíthatlan igényei pedig nem járnak mindig egy uton a tudomány elveivel. Mindenesetre annyi higadt észlelet, tapasztalás és munka van letéve az említett műben, hogy meglepetve éreztük magunkat midőn a mű szerzőjében egy élénk, kedélyes, még fiatal küllemű embert ismertünk meg, igen megnyerő arccal és modorral, s észől sugárzó határozott tekintettel, mely oly szellemet gyanított, kit mások győzelmei csak újabb tettekre serkenthetnek. Tankóródája belrendezése ép olyan mint a sebészetié, hallgatósága számos, előadása világos, velős, kiejtése feltűnően idegenszerű, mintha nem anyai nyelvén beszélne. Kórisméje és javalatai felállításáról nem sokat mondhatunk, mert az előadás tárgya egy mellhártya izzadmány, egy tüdőlob és egy bujakóros kúteg voltak, melyekről semmi újat nem mondott. A kopogtatás alatt feltűnt hogy Wunderlich a különböző hangok választó vonalát az élére állított plessimeterrel kopogtatja ki. Ezen modort azóta e sorok írója is többször megkísérelte, s csakugyan gyengébb árnyéklatok kipuhatólására, vagy a pontosabb organometriára kényelmesebbnek találta, mint a lefektetett plessimetert, mely mivel két különbözőn hangzó részt, egyszerre fedhet gyakran csak többszöri felebb-lejebb tétel után jelöli a határvonalakat. A kórjelek mérlegelésében Wunderlich nagy nyomatékkal szölt a testmérsékletéről, mely kóródáján szorgalmas és következetes vizsgálatok tárgya, s melynek eredményei, különösen a tüdőlobra és hagymázra, az üdülés és visszaesések mozzanatai megvigyázására nézve már érdekes adatokat nyújtanak az orvosi gyakorlatnak. Ezeket Wunderlich már közzé tette (Archiv für physiolog. Heilkunde) s így e helyen részletekbe nem bocsátkozunk. A hévmérésre közönséges, Celsus és Reaumur szerint osztályzott hévmérők használatának, melyeknek csöve egy tág üveghengerbe van forrasztva úgy, hogy a henger és cső között egy légréteg van bezárva. Ha nem csatlakozunk ezen készítménynek azon előnye van, hogy a higany oszlop a kül-lég mérséklete által nem oly hamar érdekelte mint a közönséges hévmérőknél, hol az oly rögtön történik, hogy e miatt az észlelő könnyen csalárd eredményekre vezetethetik. Mérés helyül többnyire a hónalj szolgál, mely helyen a hévmérő 15—20 percig hagyatik. — Az érítés módosításai nem kevésbé pontos észlelet tárgyát képezik, ellenben az uroscopiát mostohább tapasztaltuk kezelve mint a bécsi tankóródákon.

X. Y. Z.

Aprilis-havi szemle a pesti sz.-gyermekórházból.

A pesti gyermekórházban e hóban a járó betegek száma 325 új beteggel szaporodott, tehát 45-el kevesebb mint martius hóban. Nemre nézve volt: 152 fiú és 173 leány; kora nézve: 127 egy éven alól, 100 1-től 3-ig, 53 8-tól 7-ig és 45 7-től 14-ig, budapesti volt 294, vidéki 31. Kóródai ápolásban részesült 56, ezek közt visszamaradt martius hóról 31, új fölvetetett 25; gyógyulva elbocsáttatott 27, meghalt 4, ápolásban maradt május hóra 28.

A kórosportozatokat illetőleg volt: agybántalom 5, idegb. 12, szemb. 37 — közte 31 különféle lob — fülb. 4, orrb. 3, gőg-, légeső-, tüdő-, mellhártyab. 52, mirigyb. 4, száj- s garatúrb. 11, gyomor. 19, bélhuzamb. 19, hashártyab. 2, húgy ivar-szervekb. 6, veleszült bujasenyves b. 10, heveny bőrb. 4, idült bőrb. 18, sejtiszóvetlob, tályog, fekély 28, csontb. 14, izületi b. 9, táp- és vérsenyv 60, sebzés 8.

E hóban a gyermekórházban egy makkörvben (paraphymosis) szenvedő fiúcska is szereltetvén, ez alkalommal valamivel bővebben akarok szólni e bajnak szereléséről a mint ez az intézetben már több év óta, és pedig eddig még minden esetben a legjobb sikerrel gyakoroltatott.

E gyógykezelés a módszeres nyomás (methodische Compression), melynek fényes eredményét a sebészet oly

számos eseteiben tapasztalhatjuk. Az első eszmét e bajnak folytonos (continuirlich) nyomás általi orvoslására Boyer adá, ki keskeny pólyának alkalmazása segítségével a makkörvet elhárítani igyekvék; de ily bepólyázásnak nem csak körülményes alkalmazása, hanem főleg igen könnyű meglazulása és sikamlása az oka, hogy e módszer célhoz ritkán vezetett s kevés követőre talált. Jeles tanárunk Balassa első vala, ki már néhány év előtt a módszeres nyomást ragtapaszcsikkokkal eszközölni megkísérelte; s az első fényes eredmény, melyet t. tanárunk a „W. M. Wschrift“ első évi folyamának 18. számában közzé tett, engem arra buzdított, hogy e módszert a gyermekórházban is kisebb nagyobb fiuknál alkalmazzam. A fölötté kedvező siker folytán az egész kezelést már 1853-ban az „Oesterreichische Zeitschrift für Kinderheilkunde“ 4 füzetében közöltem, melyből más német lapokba is átvétetett. — Jelenben azon magyar üggyársak kedvéért, kik az említett közléseket azon időből, mikor még orvosi közlönyünk nem volt, a német lapokból nem ismerik, e gyógyeljárást ujjalag leírni célszerűnek tartom. A tankönyvekben leirt közönséges gyógy-módok e baj ellen, oly ritkán és későn vezetnek célhoz, hogy a módszeres nyomás, mely 2—3 nap alatt képes a bajt megszüntetni, valóban általános alkalmazást érdemelne. Az alkalmazási mód következőből áll: Mintegy 3 vonalnyi széles ragtapaszcsík — a tagnak előleges tisztítása és szorgos leszárítása után — hosszában a tag alsó felületének közepétől a mérsékesen előre vont dagadt fityma és makk fölött, a húgycsőnyílás kikerülésével, a tag felső felületére körülbelül annak középeig vitetik; hasonlóképen egy másik csík a tag egyik oldaláról a másikra, s így, ha a fiu már nagyobb és a makkörv tetemes, még egy harmadik és negyedik csík is alkalmazható. Erre egy 3—4 vonalnyi széles és mintegy 6—8—12 hüvelyknyi hosszú — ragtapaszcsík a húgycsőnyílás mögött a makkra és fitymára körkörös menetekben, melyek egymást félig fődik, szorítatják, és pedig szinte mintegy a tag közepéig, de minden esetre mindig a makkörv hátsó határáig. — Nagyobb biztosság kedvéért ezen ragtapaszcsík fölibe még egy másik is alkalmazható.

Ezen kötést a gyermekek jól türik s legfőljebb pajzán-ságból kísértik meg annak eltávolítását, mi azonban némi föl-vigyázat mellett könnyen meggátolható. — 24 óra mulva a kötést már rendesen lazának találjuk, mi a daganat lohadásának jelül szolgál, s azt a fentirt mód szerint megújítjuk, mely a legközelebbi 24 óra alatt rendesen végkép megszünteti a beszorító és beszorított részek közti aránytalanságot. Most a fityma vagy magától tér vissza rendes helyzetetésébe, vagy pedig igen csekély s fájdalomatlan kézbeli segély mellett visszahuzatik.

Ezen módszer szerint a dagadt tag teriméje erőművileg szorított össze a lehető legkisebb fokig, mi által a vérkeringési ár a daganathoz kevesbítettvén, hasonló arányban segítetik elő annak visszafolyása és a fitymadagot képző beszűrődésnek fölszívódása, és pedig oly rövid idő alatt, mint ez semminemű oszlató szerek által nem érhető el.

A „Journal für Kinderkr. XXVII. k. 159. l. e gyógyeljárásra vonatkozó cikkem ismertetője azon megjegyzést teszi, miszerint a nyomkötés minden bizonynyal csak a makkörv könnyebb, egyedül a fityma vizenyős beszűrődésével párosult eseteinél lesz sikerrel alkalmazható, de nem ott hol már fölernyedés, fekélyek stb. vannak jelen. Ez állítás merőben theoretikus s a tapasztalat által épen nem igazoltatik. Megczáfolására már azon egy eset is elegendő, melyet a legközelebb lefolyt hetekben alkalmunk volt kóródánkön szerelni; egy 8 éves fiúnál t. i. a makkörv oly nagy foku volt, hogy a visszahuzódott és élénk pirosan fénylő fityma 1 hüvelyknyi átmérőjű daganatot képezett, a tag felső felületén és a beszorítás helyén egy kiterjedt mély fekélyzés vala látható. E mellett a lobos tünetek és fájdalomasság élénksége mellett valóban kételkedni kezdénk, valjon ez uttal módszerünk alkalmazása kivihető és sikeres leszen-e. Az eredmény mindemellert tökéletesen eloszlatá ebbeli kételyünket; az első kötést a fájdalomasság miatt már tizenhatsz óra mulva kellett ugyan eltávolítanunk, de az ujjonnan tett alkalmazás mellett 2-szer

24 óra alatt mégis oda jutánk, hogy a lelohadt fityma a makknak előleges megolajozása mellett a legkönnyebben visszahe-lyeztetett, s mint ezen, ugy előbbeni eseteink is mind legfel-jebb három nap alatt fölgyógyultak. Bókai.

KÖNYVISMERTETÉS.

Statistik des Medicinal-Standes, der Kranken und Humanitäts-Anstalten, der Mineralwässer, Bäder, Trink- und Gesundbrunnen von Ungarn. v. Dr. Franz Linzbauer. Wien 1859.

Lapunk mult évi folyamában tudattuk, miszerint pesti egyetemi rendkívüli tanár, s ez idő szerint a belügy ministe-rium egészségügyi osztályának egyik hivatalnoká Dr. Linz-bauer Ferencz ur a magyarországi orvosi testület teljes és kimerítő névkönyvének írásával foglalkozik s arra előfize-tést hirdet. Ezen könyv a legközelebbi napokban megjelent:

A könyv 44 kis 4-edrét iven 360 lapra terjed. Két fő részre oszlik, melyeknek elseje az öt közigazgatási kerület or-vosi, sebészi, gyógyszerészi, szülésznői testületének, nem kü-lönben mindenféle egészség ügyet illető intézetek-, kórházak-, fürdők- és más jótékony intézeteknek rövid, azonban szabatos ismertetését foglalja magában.

A második rész a nyilvános oktatási ügyet illető intéze-tek u. m. egyetemet, annak sebészi és bölcsészeti karait, az állat gyógyintézetet, a tudományos egyleteket és folyóiratokat ismerteti, melyeknek végeztével az egyes vármegyék járásai-nak és nevezetesebb városainak és községeinek általános statis-tikai kimutatására tér át, melyeknél egyenként külön-külön kimutatja az ott hivataloskodó orvosok, sebészek, szülésznők, állatorvosok és gyógyszerterek számát, nem különben, jegy-zetben a községekhez tartozó pusztákat gyógyszerterekkel és orvosokkal ha vannak, vagy azok nélkül. Ezt végül egy pon-tos betürendes hely és névsorozat zárja be, mely az egyes sze-mélyek vagy tárgyak gyors feltalálását rendkívül megkönnyíti.

Im itt van e nagy fáradságot igényelt igen hasznos és szükséges munkának rövid ismertetése. A munkát minden ma-gyarhoni orvos és gyógyszerész ügyfeleink hő pártolásába ezen-nel buzgón ajánljuk, meglevén felőle teljesen győződve, hogy Dr. Linzbauer ur, a ki orvos gyógyszerészi ügyünk jogainak, kiváltságainak s általános egészségügyünknek több százados történeteit a „Codex sanitario-medicinalis Hun-gariae“ roppant kötetekben temérdek fáradsággal összeál-lította s ezért az illető, jogait s történeteit ismerni szerető, kar-halájára érdemesíté magát — ezen könyv összeállításában a hi-vatalos okmányok mind kezei közt lévén, teljes ügyszeretettel és nagy gondnal járt el. K.

V e g y e s e k .

Pest, május 27-ikén 1859. A budapesti orvos-egylet f. hó 21-kén tartott gyűlésében Dr. Tormay ig. városi főorvos fővonalában előadá az 1858. évre szóló s nagy szakavatottsággal összeállított egészségügyi és meteorologiai jelentését, fölvilágosítván azt kitűnő gondnal készített, a be-tegségek menetét — emelkedését és alábbszállását — ábrázoló színezett táblákkal. A főorvos úr ebbeli szorgalma a jelen volt egyleti tagok teljes elismerésében részesült, s nem kétkedünk mi-szerint a város háláját s az illető hatóságok mélytánylatát is fogja vívni ki szakadatlan szorgalmu tevékenysége e téren. A fő orvos ur orvos-statisztikai munkálatai hazánk orvosai előtt ismeretesek s a külföldi szakismerők méltánylatával is már több ízben találkoztak; minél fogva kedves dolgot vélünk tehetni ha Tormay ur szíves engedelmével a szóban levő jelentést, legalább kivonatilag, lapunk utján t, ügyfeleinkkel

is közlendjük. — Ezek után Dr. Bókai gyermekkórh. főor-vos azon gége szűkülésben szenvedő leánykát mutatta be, ki-nek kórrajzát és laryngoskopicus vizsgálatát Czermák tr. lapunk 10 és 20 sz. közölte. A beteg folyton javul, lélekzete szabad, s ha a gége sebet ujjával betartja már meglehetősen tiszta hangot is képes előhozni. — Azonkívül két kórbonczta-ni készítményt is mutatott be a főorvos ur; egy croup-ban meghalt gyermek gégesipját — hol az izzadmány-hártya a gé-gét — larynx — s a két hörgőgát teljesen kitölté, midőn a gögsíp maga szabad maradt; — a tracheotomia itt minden si-ker nélkül maradt volna; s egy agyhüdesben meghalt gyermek agyát, melyben három mogyoró nagyságnyi gümő talál-tatott.

— A m. k. természettudományi társulat f. hó 21. tartott gyűlésében Tóth Sán. ur a Pest-Buda vidékén található keréklönyöket — Rotatoriae — ismerteté, me-lyeket Madarász Ede urral, szabatosan tanulmányozta. Ezen álló vizeinkben előjövő görcsői állatok, nem mint Burmeister és Leydig állíták a héjanczokhoz, hanem mint Cohn és mások bebizonyíták a férggekhez tartoznak. T. ur ez alkalommal tüze-tesen ismerteté a Hydatina senta-t, s mint ennek himjét az Ehrenberg Enteroplea senta-ját, azután a Brachionus urceolaris-t s ennek újabb időben ismeretessé lett himjét. Elő-adását egyuttal ezen apró de igen tökéletesen kifejlett állat-kák rajzaival is érdekessé és tanulságossá tevő. — Ezen szaba-tossága által kitűnő s a tudományt igazán gyarapító érteke-zésnek teljes tökéletes ellenlábasa volt Dr. Mezei beszéde a külfüljázat fontossága és szerepléséről. Ebben vizsgálatnak, ki-sérletnek, tényeknek — semmi nyoma, ellenben egész halmaza oly jött ment phrasisoknak és tételeknek, melyeknek mindegyi-ke külön is elegendő a tudomány illetén invasiójának jellegzé-sére — p. „az aethert átvevén a levegő az szállítja be a han-got az agyba;“ vagy „nem tudhattunk eddig a hallásról sem mit mert a physika és chemia törvényeit akartuk az állati test-re alkalmazni. Pedig, ha péld. a súlytörvényeit alkalmazzuk arra, hogy történhetnék meg akkor a vérnek fölfelé folyása ... Láthatjuk ezekből, hogy az életerő mindig ellenkezőleg dolgozik a physika és chemia törvényeivel“ — s így tovább cum gratia in infinitum. β.

— Dr. Seegen a Balneologia rendkívüli tanárává neveztetett ki a bécsi egyetemnél.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1859-iki máj. 19—25-kig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elboos.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.	Összeg
		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők		férf.	nők				
Május	19-kén.	11	3	14	6	3	9	3	1	4	185	219	2	1	19	426
"	20-kén.	10	4	14	6	6	12	2	—	2	186	217	2	1	20	426
"	21-kén.	8	4	12	11	8	19	—	1	1	183	212	2	1	20	418
"	22-kén.	8	4	12	7	1	8	1	1	2	182	214	2	1	21	420
"	23-kén.	8	4	12	6	6	12	1	2	3	185	211	1	—	20	417
"	24-kén.	8	9	17	9	3	12	—	1	1	184	216	1	—	20	421
"	25-kén.	6	3	9	4	6	10	2	1	3	184	211	1	—	21	417

A mult számban említett kórviszony szintugy mint a beteg-forgalom az előbbeni héthez hasonló volt.

Kérjük azon tiszt. olvasóinkat, kiknek előfizetésük junius hóval lejár, annak mielőbbi megújítására, hogy a lap szétküldése félbe ne szakasztassék.

Az „OHL.“ teljes számu példányai még folyton kaphatók.